

Príspevok k dejinám psychológie na Slovensku

Stanislav Hvozdič

Košice, 2015

Recenzent: Prof. PhDr. Ján Grác, DrSc.

Obsah

<i>Úvod</i>	3
1. Psychológia v histórii a pred inštitucionálne obdobie vo vývoji psychológie na Slovensku.....	6
2. Začiatky vedeckej psychológie na Slovensku a periodizácia vývoja psychológie.....	9
3. Tri generácie v histórii psychológie na Slovensku v časovom vymedzení. Pred inštitucionálne obdobie psychológie na Slovensku.	13
4. Časové vymedzenie 1919-1939. Začiatky vedeckej psychológie na Slovensku.	15
5. Psychológia na Slovensku v rokoch 1939-1945. Príprava prvej generácie psychológov.....	17
6. Obdobie rokov 1945-1949. II. ČSR. Nástup prvej generácie psychológov do praxe.	19
7. Časové obdobie rokov 1950-1969. Totalita, prekonávanie diskontinuity vo vývoji psychológie, rozvoj psychologických disciplín.....	23
8. Obdobie rokov 1970-1989. Normalizácia a snaha o internacionalizáciu psychológie.	39
9. Obdobie rokov 1990-1997. Ďalšie kritériá periodizácie. Spoločenská objednávka psychológie verzus komerčný záujem o jej poznatky. Psychológia ako heuristická veda vs. technológia.	48
<i>Literatúra</i>	68

Úvod

Psychológia na Slovensku mala v roku 2018 deväťdesiat rokov inštitucionálneho vývoja. Vznik inštitucionálnej psychológie na Slovensku je datovaný rokom 1928, kedy v Bratislave vznikol Psychotechnický ústav. Takýto vývoj predpokladá obdobie, ktoré J. Koščo nazval pred inštitucionálne obdobie vývoja psychológie na Slovensku. Uvádza napríklad, že v roku 1849 psychológiu v teologickom seminári v B. Bystrici prednášal F. Sasinek. Biskup Š. Moyzes, ktorý pôsobil v B. Bystrici a dal k tomu podnet, za svojho pôsobenia v Chorvátskom Záhrebe na tamajšom teologickom učilišti prednášal psychológiu. Stále platia slová J. Součka (1946), že dejiny psychológie sú omnoho staršie ako samotná disciplína psychológie. Treba tu pripomenúť publikáciu J. Stavěla, zakladajúcej osobnosti psychológie na Slovensku, „Antická psychológia“. Reaguje na skutočnosť, že psychologické ideje boli rozpoznávané vo filozofii už v antike. Píše, že Sokratom sa záujem obracia od vonkajšej prírody k človeku. Sokrates upriamil pozornosť od tém kozmologickej povahy, ako čo je to univerzum, aký má pôvod k témam človeka. Ako uvádza Karfik (2011) neodmieta univerzum, ale ho chápe ako priestor v ktorom sa človek môže odskúšať. Aby bolo preto vhodným rámcom, pre ľudské usilovanie o blaženosť. (s. 18). J. Stavěl píše, že u Sokrata pozorujeme, že „správne poznanie, vedenie o niečom, súvisí s presvedčením, že táto zdatnosť nie je niečím daným, ale súvisí s výchovou a sebvýchovou“ (s.55). Dôležité je sebazpoznanie, aby pochopil čo je pre neho pravým dobrom a čo nie. Môžeme povedať, že aj na Slovensku sa v pred inštitucionálnom vývoji sporadický objavovali fakty, ktoré mali psychologické obsahy. Boli objavované v rozličných oblastiach mentálnej angažovanosti človeka a sfér jeho pôsobenia. Je tu veľa neprebádaných zdrojov z univerzitných centier zo začiatku novoveku. Systematické skúmanie psychologických faktov bolo najmä v XIX. storočí, z optiky rozličných vtedajších disciplín. Takže dlhšie bola otvorená otázka, aká disciplína sa bude týmito faktami zaoberať, ako jej vlastnými. Ako uvádza M.G. Jaroševskij (1975) až na prelome XIX a XX. storočia sa jednoznačne ukázalo, že tieto fakty s psychologickým obsahom nie je možné vysvetliť iba z optiky disciplín, ktoré už boli súčasťou vedy, ako napríklad fyziológia, ani medicína, či filozofia ale že pôjde o samostatnú vednú disciplínu, psychológiu.

K tomu museli byť splnené tri podmienky. Museli byť rozpoznávané fakty, ktoré mali silný psychologický obsah, ktoré presahovali svojim obsahom vysvetlenie príbuznými disciplínami. Ďalšia podmienka bola, že sa musel vytvárať systém, ktorý mal predpoklady k metodologickému skúmaniu týchto faktov, ktorý mohol spĺňať znaky systému vednej disciplíny. A nakoniec, treťou podmienkou, bola potrebná prítomnosť profesionálov, ktorí boli kompetentní s týmito faktami pracovať. To už je o prítomnosti profesie psychológa. V roku 1928 vznikom psychotechnického ústavu boli tieto podmienky splnené samostatnou psychologickou inštitúciou. Treba ale povedať, že na Slovensku možno evidovať jednotlivcov, ktorí ako solitéri prejavovali kompetencie pracovať systémov vedy a aj profesionálneho prejavu, s psychologickými faktami. Napríklad ako uvádza J. Koščo, takou osobnosťou bol J. Lajčiak, ktorý študoval na Sorbone a poznal aj Wundtovo psychologické laboratórium, napísal v roku 1912 knihu *Národ a kultúra*. Ako premostenie na sociálnu psychológiu, túto publikáciu, ktorá vyšla až po vzniku I. Č – SR, v roku 1921, označuje J. Koščo. Ale spoločenské

podmienky neboli priaznivé pre týchto výnimočných jednotlivcov. J. Lajčiak skončil život ako chudobný evanjelický kňaz v Nižnej Boci.

Vývoj psychológie na Slovensku predpokladá periodizáciu jej vývoja. V predloženej práci uvádzame periodizáciu časovú, ktorú načrtol J. Koščo. Výkonovú, ktorá otvára kľúčové výkony psychológie, ktorú načrtol D. Kováč. Periodizáciu podľa generácii načrtol S. Hvozdík. Na periodizáciu spojenú s vývojom legislatívy, ktorá vytvárala pre profesiu psychológov priestor v pracovnom zaradení, upozornil M. Zelina. Môžeme ju vzťahovať aj na organizačné rámce psychológie. Platí tu konštatovanie D. Blochera (2000), že verejnosť posudzuje kompetencie psychológov aj podľa toho ako si organizujú svoj profesionálny život. Nazdávam sa, že periodizáciu možno ešte vyjadriť obdobia reflexie psychológie na úrovni meta štúdií. Meta štúdiá o psychológii v určitej oblasti predpokladá rozvoj tejto disciplíny. A. Plháková (2006) uvádza, že „obor psychológie možno považovať za výsledok odvážnej ľudskej snahy o prevedenie subjektívnej a premenlivej psychologickéj skúsenosti do podoby objektívnych a stálych vedeckých teórií. Je možné, že sa môže jednať o pokus márný, niečo ako je v technike „perpetum mobile“. „ (s. 11). Práve preto je potrebné metavedecké prehodnotenie toho čo sa v psychológii za určité obdobie urobilo. Na Slovensku takouto publikáciou do určitej miery, je publikácia autorov T. Pardel, J. Koščo (1975) „Predmet a systémy psychologických vied“. Osobitne druhá časť knihy „Systémy a klasifikácia psychologických vied“, J. Košču upozorňuje na metateóriu-systemológiu metavedeckej psychológie, ktorá sa stáva akousi taxológiou problémov, základných kategórií, najvšeobecnejšou integráciou teórií, zákonitosti, modelov“ (s. 272). Stotožňuje toto metateoretické skúmanie so všeobecnou psychológiou. Treba ale povedať, že v takej vyspelej psychológii akou je napríklad dánska psychológia, v roku 1991 B. Madson vydal publikáciu „A History of Psychology in Metascientific Perspective“. Metateória dejín psychológie. Takže skôr možno povedať, že metateoretický prístup je rozprestretý cez jednotlivé psychologické disciplíny. Osobitne možno hovoriť aj o kvalitatívnej metodológii ako o príspevku k metateoretického poznávania. V súvislosti s B. Madsenom a jeho publikáciou, D. Kováč (1993) upozorňuje, že v nej sa nesprávne interpretuje aj dovtedajšia česko-slovenská psychológia, ako marxistická. Pripomína, že likvidovanie psychológie v 50 rokoch XX. storočia bolo práve preto, že marxistická nebola a represie okolo psychológie v čase normalizácie v sedemdesiatich rokoch bolo tiež práve preto, že nebola dostatočne presvedčivá ako marxistická. Pre históriu psychológie majú význam aj konferencie k jej jubileám. Takouto konferenciou bola konferencia v roku 1993. Mala názov: Zakladajúce osobnosti, peripetie a ponaučenia z novodobého vývoja psychológie na Slovensku. Zborník z tejto konferencie editovali D. Kováč a V. Kovalíková. Zborník prináša pokusy vymedziť a zreflektovať problémy okolo vývoja psychológie od roku 1948 po rok 1989. Pre históriu psychológie na Slovensku mala význam aj iná konferencia v roku 1997. Mala názov Osobnosť v spoločenských makrozmenách. Bola interdisciplinárna, aj za účasti filozofov a ich optiky pohľadu na osobnosť a ľudskú osobu. Konštatovalo sa mimo iné, že osoba a osobnosť sú súvťahné pojmy, ktoré vyjadrujú, že sa nejedná, pokiaľ ide o osobnosť, iba o konštrukt, ale aj o entitu.

Ak berieme do úvahy, že profesionálna identita, organizácia psychológie, organizačná podoba, aplikačné podmienky psychologických disciplín sú aj výsledkom špecifického vývoja v tej ktorej krajine, nie len výsledkom medzinárodného konsenzu, ale sú určené aj rešpektom k podmienkam rozvoja psychológie v konkrétnych národných podmienkach, tak potom by sme

boli vo veľmi nevýhodnej pozícii, ak by sme sa nevenovali histórii svojej vlastnej psychológie a neprezentovali by sme jej výsledky, neinternacionalizovali by sme ich. V sedemdesiatich rokoch Slovensko organizovalo za tým účelom pravidelné konferencie psychológie podunajských štátov. Zo slovenskej strany to bol Ústav experimentálnej psychológie, aj v osobe jej riaditeľa D. Kováča, ktorý takto prezentoval psychológiu na Slovensku. Teda z vnútra vonku. Bolo by chybou ak by išlo iba o jednosmerný prúd, štandardizácie psychológie iba mierami z vonku, bez ohľadu na vlastnú tradíciu. Tu by mala mať dôležitú úlohu Slovenská psychologická spoločnosť. Navyše, by sa mal konferenciám na Slovensku vrátiť bonus, bodová hodnota vedeckej práce. V tejto súvislosti D. Kováč (1993) uvádza, prečo je psychológia na Slovensku „malá“ a prečo je dánska psychológia, aj keď rovnako menšej krajiny, vo svete známa. Prvý dôvod je, že začínala omnoho skôr ako na Slovensku, čo nie je nami zavinené. A druhý dôvod vidí v enormnom záujme o históriu psychológie, aj tej vlastnej. História psychológie sa na Slovensku nevenuje dostatočnú pozornosť. Konštatuje, že hľadanie historickej a vedeckej pravdy by malo zahŕňať aj interakciu „malých psychológií“ s „veľkými psychológiami“. Nazdávam sa, že na Slovensku pôsobí jedna ilúzia. Predstava, že „veľké“ psychológie sú objavované z vonku. Potom aj malé psychológie sa usilujú aby boli monitorované z vonku, ako jedinej miery a zanedbávajú svoje vlastné povolanie a povinnosť monitorovať svoj vývoj. To je totiž znakom „veľkých“ psychológií. Tak malé psychológie môžu vyznievať imitačne a prehliadať svoje inovatívne výkony. Zanedbávať svoju históriu. Dejiny psychológie sú disciplínou, ktorá nie je totožná so systémami psychológie. Niekedy sa takto zamieňa. Už J. Stavěl konštatoval, že súčasťou psychológie ako vedy sú aj jej dejiny. Za desať rokov si bude psychológia na Slovensku pripomínať sto rokov od svojho vzniku. Za ten čas by sa mala prejavovať iniciatíva k napísaniu dejín psychológie na Slovensku. Čo môže zvládnuť iba tím autorov. Predpokladá to aj mnohé dielčie pokusy prispieť k tejto problematike, medzi ktoré počítam aj tento Príspevok k histórii psychológie na Slovensku. .

Košice 23. XI. 2018

doc. PhDr. Stanislav Hvozdič, CSc.

1. Psychológia v histórii a pred inštitucionálne obdobie vo vývoji psychológie na Slovensku.

K histórii môžeme pristupovať tak, že ukladáme udalosti ako chronologicky nastali, alebo sa na minulé pozrieme z optiky dosiahnutého vývoja. Prvé psychologické idey identifikoval J. Koščo (1987) už v IX. storočí na Slovensku, vo filozofickom odkaze sv. Cyrila a Metoda. Analyzoval zachovalé písomné pamiatky, najmä Proglas. Využíva pojem „mentalizácia“ ako proces zmeny, obohacovania významu pôvodne používaných slov a významov v sociálnom živote spoločnosti. Je to nová ideácia, ktorá rozširuje chápanie duševna. Vytvára sa nové povedomie identity rozvíjané novými náhľadmi. Identita už nie iba v kmeňovom „my“, ale vo vedomí si vlastnej osobitosti. V pokusoch vyjadriť nové obsahy osobného a sociálneho života, v ktorom sa odráža osobitná hodnota chápania duše, ktorej hodnotu nastoľuje kresťanstvo novým spôsobom. V dôsledku toho sa objavuje príčinnosť, zapríčinenosť viacej vo vzťahu k osobnému, osobitému. Viacej vedomému, prepájajúcemu sociálne väzby a utvárajúce povedomie spoločnej historicko-kultúrnej príslušnosti a identity a vyhodnotení použiteľných v nových životných okolnostiach. Misia používala jazyk domáceho obyvateľstva. Ako uvádza J. Koščo (1987), obohacujú sa pôvodné termíny ako - človek, život, telo, duša, dobro, vina, hriech, rozum, pravda, rod, sila, srdce a iné, o nové významy a skúsenosť. Koščo (1987) cituje Proglas, kde medzi iným čítame: „Otvorte dokorán dvere rozumu, pochopte.“ Apeluje sa na chápanie proti mechanickému reprodukovaniu. Na dobovej úrovni takáto prítomnosť psychologických ideí pomáhala rozpoznať predpoklady udržania a rozvoja civilizácie. O tom, že Západ ponúkal iba minimum toho, čo považoval za dôležité na udržanie daných historických civilizačných foriem, svedčí aj žiadosť kniežata Rastislava z Veľkej Moravy cisárovi Michalovi III. do Byzancie. Píše: „pošli nám vládca učiteľov, čo by nás vyučili celej pravde“ (Ratkoš, 1977). Naplnilo sa to antické - verejnosť ako starostlivosť o dušu. Tento problém sa v zlomových obdobiach, kedy sa nanovo kladie otázka, kto je človek, často opakuje. Na otázky, ktoré takto kladie život, svojim dielom môže zodpovedať aj psychológia. Predovšetkým je implicitne prítomná v historických udalostiach. Neskôr už explicitne v interdisciplinárnom priestore s históriou. V tomto zmysle je psychologické aj latentne prítomné v dejinách. Aj preto mohol Souček (1946) napísať, že „minulosť psychológie je omnoho staršia ako samotné dejiny psychológie, ako vedy“.

Problematike psychologických ideí vo filozofii sa na Slovensku venovalo málo. Priamo k psychologickým obsahom našiel Osuský (1931) témy dizertácií Slovákov študujúcich vo Witenbergu u 17 osôb v ich 18 prácach. Pre rozsah príspevku možno uviesť iba príklad: Chladný z Trenčína (1669-1725) vydal dizertačnú prácu o psychologických základoch mravných činov a vine (Osuský, 1931). Osuský (1930, 1931) pripomína pretrvávajúce Cyrilo-metodejského vplyvu v glagolášskych kláštoroch, kde sa používala staroslovenská reč, aj ako liturgická až do dôb Karola Róberta (1342), ktorý v Uhorsku zaviedol jednotný latinský jazyk. Osuský uvádza pretrvávajúce škôl kapitulských, kláštorných, farských a obecných. Pripomína Zobor, kde sa dokázali dišputy na témy antických filozofov a cirkevných otcov. Uvádza pokusy zriadiť univerzitu Belom IV. vo Vespríne, ale vpád Tatárov tomu zabránil. Neskoršie turecké ohrozenia bránili pokojnejšiemu vývinu, ktorý je potrebný pre takéto podujatia. Slovensku sa hovorilo v stredoveku pre sústavne nepokoje „divadlo Európy“. Osuský (1931) uvádza, že v

rokoch 1385-1450 študovalo 886 poslucháčov „nacio Sclavicae“ na viedenskej univerzite. Na pražskej univerzite uvádza v rokoch 1367-1420 študentov zo Slovenska a uvádza 21 Slovákov graduovaných v slobodných umeniach. Najviac poslucháčov zo Slovenska našiel v záznamoch na Krakovskej univerzite, kde v rokoch 1400-1520 nachádza 600 bakalárov a 70 magistrov zo Slovenska. Pôsobili tam aj traja dekáni zo Slovenska - Ondrej Dobšínský (1369-1441), Peter z Liptova (1447) a Mikuláš z Košíc (1468).

Treba ale povedať, že je tu úloha pre dejiny psychológie na Slovensku preskúmať zachovalé dokumenty z univerzít, ktoré na Slovensku pôsobili. Academia Istropolitana (1465-1491). Trnavská univerzita (1635-1777). Mala filozofickú a lekársku fakultu. Svoju tlačiareň. V Bratislave vo vedeckej knižnici je uložených okolo 6.000 knižných jednotiek, zväčša v latinskom jazyku. V Košiciach bola založená univerzita v roku 1657. Mala teologickú, filozofickú fakultu. Po tereziánskych reformách sa stáva iba Academiou a pribúda právnická fakulta.

V roku 1980 napísal A.J. Marcinkech dizertačnú prácu : Psychologické myslenie na Trnavskej univerzite (1635-1777). Identifikoval a preštudoval práce štyroch učiteľov na vtedajšej TU. J.B. Horvátha, J. Ivancsica, A. Jazslinského a M. Szentiványho. Štruktúra dizertačnej práce v časti psychologické myslenie má okruhy: Dualizmus v psychológii, Lokalizácia psychična, Fyzický influxionizmus, teda problém vzájomného pôsobenia duše a tela, Vplyv materialistického myslenia, Duševná činnosť, Záver. Oponentom práce bol J. Koščo, píše, že najprepracovanejšia je štúdia predposlednej témy. Ostatné majú iba popisný orientačný charakter. Vyčíta autori nedostatočné rozlíšenie scholastickej a neoscholastickej filozofie a jej racionalizmu od racionalizmu novovekej vedy v 17 a 18 storočí. A.J. Marcinkech konštatuje, že predpísaným učením na trnavskej univerzite bolo Aristotelovo učenie. Ale aj výsledky vtedajšieho stavu prírodných vied. Psychologické myslenie bolo dualistické. Dvoch samostatných podstát, duchovnej a hmotnej, ktoré vytvárajú ľudský život. Lokalizácia duše bola najprv rozprestretá po celom tele , neskôr ju lokalizujú do mozgu. Tam sa zbiehajú nervové vlákna určené pre duševnú činnosť. Rozvíjala sa teória influxionizmu. Už zmienení profesori vykazovali veľkú úroveň informovanosti. Písali latinsky. Autor uvádza ich diela. Práca bola obhájená, ale téma ostáva otvorená, pre ďalšie štúdium.

Dôležitým medzníkom v novovekej filozofii bol Ch. Wolf (1679-1754), ktorý použil a vymedzil termín psychológia, ktorého vplyv na Slovensku našiel J. Čečetka (1947) v diele D. Lehockého (1759-1840), ale môžeme povedať, že je aj v diele A. Kollára (1720-1783). Adam František Kollár bol poradcom Márie Terézie a riaditeľom dvornej knižnice. Významne sa podieľal na dokumente *Ratio Educationalis*, reforme školstva v monarchii. Dosvedčuje to autorizovaný spis *Odporúčania pre profesorov humanity* (Vajcík, 1944). Spis je rozdelený do dielov, v ktorých môžeme nájsť významné psychologické obsahy. Napríklad čo je podmienené vekom a čo už utváraním povahy a povahovou vlastnosťou žiaka. V oddieloch o odmenách a trestoch píše, že odmeny majú mať rozličnú podobu pochvál, potleskov, volaním výborne. Majú mať strednú intenzitu a tresty majú byť primerané odmenám. Pri vysvetľovaní sa má brať zreteľ na psychické procesy. Vysvetľovanie má byť dôležitejšie ako mechanické osvojovanie. A ďalšie psychologické postrehy.

D. Lehocký (1759-1840). V jeho spise *Kniha o múdrom a kresťanskom vychovaní* nachádzame doceňovanie vývinu vo vzťahu aj k vonkajším vplyvom. Rozpoznáva význam vlastnej aktivity dieťaťa, postupnosti, cez zmysly, učením sa zobúdzajú hlas rozumu. Rozum sa

mu javí ako nepopísaný papier (J. Lock). Úlohou výchovy je najprv vývoj bytosti zmyslovej, rozlišujúcej príjemné od nepríjemného vo včasnom detstve a postupne v bytosť rozumovú, rozlišujúcu dobré a zlé. S procesom k tomu popisuje vôľu a rozum. Vo vývoji predpokladá rozdiel medzi tým, čo sa čaká a čo príde. Zaoberá sa rozdielmi medzi ľuďmi, a doceňuje význam výchovy, vzdelania pre ich ovplyvňovanie. Popisuje galénovú typológiu, ako sa prejavuje v jednotlivých vekových obdobiach, aj v starobe. Zaujíma sa o individuálne rozdiely medzi ľuďmi. Medzi mužom a ženou, pričom zdôrazňuje rovnosť pohlaví. Zaujíma sa o problematiku profesijnej prípravy. Upozorňuje, že sú „normy“, ktoré treba rešpektovať pri výchovnom zásahu. Tohto autora možno považovať za výrazné ohnivko vo vývine vedeckej disciplíny psychológie u nás (Čečetka, 1947, Koščo, 1953). V týchto prácach sa natosťujú aj odpovede na otázku, kto je človek v danom historicko-kultúrnom kontexte. Psychologické sa tu prelína s filozofickým, teologickým, ale psychologické pomáha nahliadať do príčin javov s pokusom predpovedať udalosť a tak sa nepriamo natosťuje otázka vývinu, ale aj vývoja a pozvoľne sa menia v tom zmysle obsahy identity.

2. Začiatky vedeckej psychológie na Slovensku a periodizácia vývoja psychológie.

Pri dvadsaťročnom hodnotení psychológie ako vedy na Slovensku v rokoch 1928-1948 Jurovský (1948) zhodnocuje, prečo vznik vedeckej psychológie na Slovensku je až od roku 1928 založením Psychotechnického ústavu a Ústrednej voľby povolania. Za príčinu považuje „že až do oslobodenia spod maďarskej nadvlády v roku 1918 Slováci nemali vo svojich rukách ani hmotné, ani administratívne, ani kultúrne vedenie svojho národného a verejného života“ (s. 3). Nedobrovoľnú asimiláciu uskutočňovali vtedajšie uhorské politické elity.

Ak hovoríme o slovenskej psychológii, nemáme na mysli nejakú inú psychológiu ako tú, ktorá sa vyvíja ako veda v civilizovanom svete, ale o subjekte, ktorý má svoju vlastnú históriu snažení o zapojenie sa do vývoja psychológie ako vedy. O subjekte, ktorý pôsobil v konkrétnych historických a kultúrnych podmienkach. Dejiny psychológie chápeme ako prehľad myslenia, problémov, ktorými sa psychológia zaoberala, alebo ktoré mali psychologický obsah. Pre dejiny psychológie je dôležitá periodizácia jej vývoja. Doteraz sa pracovalo s dvomi periodizáciami. Prvú periodizáciu, cez časové obdobia v histórii psychológie na Slovensku, uviedol Koščo (1993). Druhá periodizácia D. Kováča podľa výkonov. Tretia periodizáciu uvádzame podľa generácií. Môžu byť aj iné delenia, M. Zelina (2015) pripomína možné delenie podľa dosiahnutej legislatívy. Uvádzam ho v poslednej časti tejto práce. Pokúsil som sa časové delenie popísať v trendoch.

V prvom časovom období 1919-1939 sa mimo iné zakladá v roku 1928 Psychotechnický ústav s Ústredňou pre voľbu povolania. Týmto dátumom sa vymedzuje vznik vedeckej psychológie na Slovensku. Trendom bolo zlepšovať kapacity psychológie pre meranie rozdielov medzi ľuďmi v psychotechnickej štruktúre organizácie psychológie. Trendom bolo do tejto psychotechnickej štruktúry zaradiť ďalšie zistenia psychológie, konkrétne okolo vzťahu riadenia organizácie, vzťahu záujmu a práce. Čo narážalo na limitovaný záujem objednávateľov psychotechnických služieb. Tendenciou bola snaha o autonómiu psychológie ako vedy a budovanie vlastného poznatkového a metodologického systému, ako prekonanie rizika závislosti iba na objednávkach praxe. Cieľom bolo zlepšovať pedagogickú, medicínsku prax cez jej psychologické obsahy. Trendom bolo smerovať od záujmu o psychológiu, ako vedľajší záujem popri vlastnej profesii, k profesionalizácii iba cez psychológiu. Jaroševský (1975) uvádza že, na prelome XIX. a XX. storočia bola ešte dilema, či psychológiu budú rozvíjať fyziológovia alebo psychiatri. Na začiatku XX. storočia sa už formuje profesia psychológov. Pričinil sa o to najmä špecifický kategoriálny systém psychologických poznatkov, ktorý nebolo možno reprodukovat' ani v kategóriách fyziológie, ani psychiatrie (Jaroševský, 1975). Vývoj k profesiovej identite psychológa sa na Slovensku v tom čase už neuskutočňoval cez problematiku z prelomu storočí, ale v zrelom dialógu v tom čase s dôležitými teóriami v psychológii, akými bola gestalt psychológia, adleriánska psychológia, jungova psychológia, polemika s prístupom Z. Freuda. Na otázku, kto je človek, sa odpovedá už aj skúmaním pozície ľudského subjektu vo vývine. Napríklad Z. Freud a jeho hypotézy o fázach v rannom vývine. T. Pardel (1995) konštatuje neodôvodnený skok od týchto hypotetických fáz k antropológii človeka, ktorú Z. Freud urobil na báze psychoanalýzy. Tento antropológický pokus na báze psychoanalýzy má tendenciu ovplyvňovať aj odpovede po

príčine javov, ktoré zaujímajú históriu. Takto sa psychologické stáva explicitne prítomné aj v histórii.

Vývoj k profesionálnemu určeniu identity psychológa v slovenských podmienkach je zachytený v prehľade odborných článkov v rokoch 1918 až 1948, ktoré môžeme nájsť v prehľade D. Kováča aj z toho obdobia (D. Kováč, 1998).

V druhom časovom období 1939-1945 vyštudovala prvá profesionálne pripravovaná generácia psychológov. Trendom tohto obdobia bolo udržať psychotechnickú štruktúru organizácie psychológie v historicky nepriaznivých podmienkach. V roku 1942 bol prijatý zákon o psychologickom povolání, mal rozšíriť psychodiagnostiku o poradenstvo. Jurovského iniciatívy od roku 1942 mali vyvinúť vysokoškolskú štruktúru prípravy psychológov. V roku 1942 vyšla prvá učebnica všeobecnej psychológie A. Jurovského. V treťom časovom období 1945-1949 vstupuje do odbornej praxe prvá profesijne pripravená generácia psychológov. Trendom je zakladať pre rozvoj psychológie potrebné organizačné a odborné podmienky. Bol to vedecký časopis Psychologický zborník. Tiež organizáciu združujúcu psychológov pri MS. Psychologickú ústav pri SAVaU. Trendom bolo budovať psychotechnické referáty na Slovensku. Významná pobočka bola od roku 1947 v Košiciach (J. Koščo). Cieľom bolo zaujať stanoviská k vývojovým trendom psychológie vo svete. Presadil sa Jurovského prístup eklekticko-integrálny, preskúmať užitočnosť teórií s ohľadom na špecifiká problémov. Správnosť potvrdil ďalší vývoj v psychológii.

K týmto obdobiam sme pridali ešte časové vymedzenia 1950-1969. Trendy sa tvorili ťažko pre politickú neslobodu. Napriek tomu sa presadil trend rozvoja psychológie cez nové disciplíny. V tomto období sa pripravuje už druhá generácia psychológov. Trendom je ich špecializácia cez disciplíny. Končí sa obdobie prípravy psychológov vo zväzku s filozofiou na Katedre dejín filozofie. V roku 1959 sa zlučuje Pedagogická vysoká škola s Filozofickou fakultou a vzniká samostatná Katedra psychológie na FF UK v Bratislave v roku 1959, jej vedúcim sa stáva T. Pardel. Od roku 1949 je už disciplína sociálna psychológia, pracovná psychológia od roku 1959, klinická psychológia od roku 1960. Pedagogická psychológia je najstaršia a siaha až do obdobia prvej ČSR. Vývojový trend je zrovnoceniť s ňou aj iné disciplíny v príprave psychológov na katedre. Poradenská psychológia v aplikácii v škole prináša napätie vo svojej štruktúre, ktoré koncom šesťdesiatych rokov vedie k ustáleniu školskej psychológie ako samostatnej disciplíny. Na Katedre pedagogickej psychológie v Bratislave v roku 1967 vzniká laboratórium školskej psychológie. Prekonáva sa absorbujúci vplyv pedagogickej psychológie. V Košiciach na Krajskej psychologicko-výchovnej klinike (KPVK) sa diferencuje koncom šesťdesiatych rokov rozdiel medzi zaradením poradenský a školský psychológ. Trendom tohto časového vymedzenia bolo vyvinúť vedecko-výskumnú bázu, respektíve obnoviť ju po deštrukciách totality v 50. rokoch. V tejto genéze vzniká UEP – Ústav experimentálnej psychológie. Tento trend prináša aj založenie VUDPaP – Výskumného ústavu detskej psychológie a patopsychológie v roku 1964. Psychologického ústavu pri FF UK v Bratislave v roku 1957, pod vedením A. Jurovského, kde sa neskôr osamostatnilo Oddelenie biodromálnej a poradenskej psychológie. V rokoch 1968-1970 pri politickom uvoľnení už s názvom Ústav psychológie profesionálneho vývinu a poradenstva. V čase normalizácie zase už iba ako oddelenie. Podrobnejšie píšeme o týchto udalostiach v ďalšom texte. V tomto vymedzení boli tieto zakladajúce generácie konfrontované s obdobím, ktoré sa v histórii nazvalo ako totalita, kedy sa v päťdesiatych rokoch zrušili organizačné formy psychológie.

Politické uvoľňovanie smeruje k Pražskej jari v roku 1968, ktorá mala svoje zdroje aj na Slovensku. Trendom je autonómia psychológie od politiky. Ďalšie časové obdobie 1970-1989 nazval Kováč (1994) metaforicky „normalizácia verzus internacionalizácia vedeckých výsledkov slovenskej psychológie“. Cieľom je internacionalizácia psychológie. Pomáhal časopis *Studia psychologica* a najmä deväť zjazdov podunajských psychológov, ktoré inicioval na slovenskej strane D. Kováč. Zámerom je rozvíjať psychológiu cez psychologické disciplíny, poradenskú psychológiu, klinickú psychológiu, školskú psychológiu, psychológiu práce, forenznú psychológiu, športovú psychológiu, vojenskú psychológiu. Ako uvádza Čavojcová (2002) v porovnaní klinickej psychológie na Slovensku a v USA, je klinická psychológia na Slovensku prevažne v zdravotníckom systéme, svoje systémové miesto má aj poradenská psychológia, školská psychológia v školskom systéme, pracovná psychológia v systéme hospodárstva, manželská a rodinná v systéme sociálnej starostlivosti a ďalšie. Naproti tomu ako uvádza, v USA je v tom chaos, klinický psychológ sa objavuje všade. Zdá sa, že aj na Slovensku, po spoločenských zmenách v roku 1989, taká jednostrannosť hrozí. Dôležité je, že je tu snaha okolo týchto disciplín ako teoreticko-výskumno-študijných na vtedy dvoch katedrách psychológie v Bratislave a v Košiciach. Je tu trend vyvíjať systémy ich aplikácie do praxe. Teóriu aplikácie psychologických poznatkov. Vybudoval sa systém poradenskej psychológie a školskej psychológie v školstve, poradenstvo rodinám a v manželstve v oblasti sociálnej, klinickej psychológie v zdravotníctve, forenznej psychológie v justícii, vojenskej psychológie. Ako je zrejmé, obsah tejto časovej periodizácie naznačuje aj ďalšie periodizácie a to cez výkon psychológie a cez prvé tri zakladajúce generácie psychológov. Podrobnejšie uvádzame v ďalšom. Dôležitý je objav pred inštitucionálneho obdobia psychológie na Slovensku. Už v 60. rokoch IXX. storočia sú údaje o prednáškach z psychológie. V ďalšom uvádzam tieto periodizácie a ich súvislosti podrobnejšie.

Druhú periodizáciu uvádza D. Kováč (1998). Za medzníky vývoja psychológie na Slovensku považuje jej výkon v akademických mierach. Takýchto medzníkov Kováč (1998) uvádza štrnásť. Uvádza tieto míľniky:

1. Vydanie prvej slovenskej učebnice psychológie Jurovským v roku 1942. To sa týka ako jediný míľnik z predchádzajúceho obdobia vývojového obdobia psychológie na Slovensku.
2. Založenie prvej Psychologicko-výchovnej kliniky v Bratislave, 1957.
3. Celoštátna konferencia slovenských a českých psychológov v Smoleniciach (1957). Slovenské vydanie severoamerickej príručky Experimentálna psychológia od R. S. Woodworta a H. Schlosberga.
4. Založenie Výskumného ústavu detskej psychológie a patopsychológie, 1964.
5. Začiatok vydávania odborného časopisu Psychológia a patopsychológia dieťaťa, 1967.
6. Založenie cudzojazyčného časopisu (1965) a neskoršie (1970) medzinárodného karentovaného časopisu *Studia Psychologica*.
7. Iniciovanie a organizovanie I. stretnutia podunajských psychológov v Bratislave a Smoleniciach r. 1967 (a 9 ďalších na Slovensku a v zahraničí).
8. Vydanie príručky *Človek v spoločnosti* autorov D. Krech, R. S. Cretchfileld, E. L. Balachy, 1968.
9. Etablovanie odborno-vydavateľskej organizácie Psychodiagnostické a didaktické testy.
10. Medzinárodná porada expertov v oblasti psychodiagnostiky, 1972.

11. Medzinárodná konferencia o procesoch socializácie súčasnej európskej mládeže, 1972.
12. UNESCOm gestovaná medzinárodná porada expertov o funkcii poradenstva v celoživotnom vývine, 1975.
13. Zostavenie programu Komplexného výskumu nového programu Štátneho vedeckého výskumu.
14. Medzi odborová konferencia s medzinárodnou účasťou „Diet'a v ohrození“, v Bratislave roku 1993. M. Zelina ešte pripomína Kerlingerovu knihu *Psychológia chovaní*.

K tejto periodizácii je potrebné dodať ďalšie medzníky, napríklad biodromálnu psychológiu, o ktorej Kováč napísal, že je to najfrekvencovanejší vývozný artikel slovenskej psychológie.

Tretia periodizácia, ktorú navrhujeme, je periodizácia podľa troch zakladajúcich generácií - J. Letz, 2010, S. Hvozdič, 2014.. Časové vymedzenie generácií je pomocné. Znakom generácie je aj istý spoločný program v širšom slova zmysle. Ide o generácie narodené v rozmedzí rokov 1850-1910. Druhá generácia narodená v rokoch 1910-1925. Tretia generácia narodená v rozmedzí rokov 1926-1940. Časové vymedzenie treba brať voľnejšie. Znakom generácie je spravidla spoločný program, implicitný alebo explicitne sformulovaný. U zakladajúcich generácií je spojený s vekovým zaradením. Delenie podľa generácií umožňuje rozpoznať aj pred inštitucionálne obdobie psychológie na Slovensku. Týka sa iba staršej časti generácie z rokov 1850-1910. Tieto tri periodizácie spolu súvisia. Generácia súvisela s tým čo bolo urobené, poznané, ale aj s tým čo ostalo otvorené, ako problém.

Koščo na adresu časového delenia psychológie píše, že „primerane meniacim sa dobovým kontextom a podmienkam psychológia na Slovensku prechádzala určitými modifikáciami, ale jej základný charakter a paradigmatická príslušnosť sa nemenia“. Vystáva úloha pre slovenské dejiny psychológie postihnúť tento jej charakter a paradigmatickú príslušnosť. Objavovať kontinuitu udalostí napriek prekážkam. Nazdávam sa, že je to aj otázka ako je konštituovaný človek, celistvý pohľad na človeka v podmienkach jeho parciálneho poznávania, ktoré je nevyhnutné. Možno pripomenúť V.E. Frankla, ktorý konštatuje, že nie špecializácia je zlá, ale to, že zo svojho zúženého pohľadu zovšeobecňuje.

Príslušníkov **prvej generácie** osobností, ktorí pôsobili ešte v predvedeckom období, nebolo ľahké určiť, našli sme dôležité mená u Letza.(2011). Uvádzame rozmedzie tejto generácie rokmi 1850-1910. Zaradili sme sem osobnosti ako F. Sasínek, I.B. Zoch, Š. Moyzes, J. Boroš, J. Cisárik, J.V. Mikuška, Ľ. Bunčák, J. Kardoš, J. Lajčiak, D. Lauček, J. Jehlička, S.Š. Osuský, A. Spesz, J. Hronec, M. Galvác, A. Jurovský, J. Čečetka, J. M. Temeš, M. Verner, J. Stuchlík, A. Chura, Z. Klímo, V. Predmerský, J. Styk. Dá sa predpokladať, že ďalšie bádanie v tejto oblasti nájde aj ďalšie osobnosti.

Príslušníkmi tejto **druhej generácie** boli najmä títo už psychológovia: M. Bažány, J. Ciger, B. Vančo, J. Daniel, G. Dobrotka, P. Gavalier, P. Gula, J. Hvozdič, J. Koščo, T. Pardel, G. Pavlovič, F. Rudaš, J. Rybár, V. Šatura, J.Ch. Reiskup, J. Štefanovič, Š. Tatranský, M. Turček.

Tretia generácia je narodená v rokoch 1926-1940. Možno uviesť: O. Árochová, Adamovič, M. Bandžejová, O. Blaškovič, S. Dornič, L. Ďurič, J. Grác, Ľ. Januška, M. Jurčo, E. Habiňáková, O. Halmiová, V. M. Harineková, V. Kačáni, O. Kondáš, T. Kollárik, E. Komárik, R. Kostolanský, D. Kováč, V. Kováliková, Ľ. Klindová, J. Kuric, J. Kuruc,

J. Krňan, I. Macák, L. Maršalová, J. Marko, K. Poláček, L. Požár, E. Rybárová, I. Ruisel, M. Stríženec, A. Stančák, E. Šimová, I. Šipoš, I. Štúr, A. Uherík, J. Vonkomer, M. Zelina. Logikou tohto časového delenia je, že zahŕňa aj generácie, aj výkony psychológie. Pred dejinami psychológie stojí úloha znovu objaviť osobnostné, odborné profily týchto osobností. Niekde sú už k tomu hotové zdroje. Napríklad svoju autobiografiu napísal A. Jurovský (2009). Biografiu o O. Kondášovi napísala J. Stempelová (2009). Sumárny pohľad na svoje pôsobenie v psychológii napísal O. Blaškovič (2014). Bibliografické údaje o sebe má spracované J. Koščo (1999). K osobnostiam staršieho obdobia, napríklad o J. Lajčiakovi, spracoval údaje J. Koščo (2013). Ale zabúdania je v slovenskej psychológii oveľa viacej ako pamätania si cesty, ktorou táto psychológia na Slovensku prešla. Súhlasím s názorom M. Zelinu (2014), že na Slovensku niet odborníka na túto problematiku, teda toho, kto by sa touto problematikou dejín psychológie zaoberal ako svojou prioritou.

3. Tri generácie v histórii psychológie na Slovensku v časovom vymedzení. Pred inštitucionálne obdobie psychológie na Slovensku.

Delenie podľa generácií umožňuje objavovať pred inštitucionálne obdobie v slovenskej psychológii. Prvá generácia pôsobila ešte v pred inštitucionálnom období. Uvádzame rozmedzie tejto generácie rokmi 1850-1910. Pre porozumenie generácií je dôležitá jej základná kohortová skúsenosť, znalosť historicko-kultúrnych podmienok, v ktorých žila. A isté cítenie spoločného programu. Kultúrne, hospodárske a priemyselné podmienky, ktoré v iných civilizačne silných krajinách uvoľnili priestor pre osobnú príčinlivosť, boli v Uhorsku obmedzené. Identita sa určovala marginalizáciou vyššie postaveného nižšie postaveným. Trendom bola predstava, že psychológia je servisná veda, prispieva iným profesiám. Táto generácia využívala psychologické argumenty, najčastejšie ako učitelia, kde sa pomocou psychológie chceli dosiahnuť progresívne zmeny. To možno povedať bolo cítené ako súčasť programu. Okrem toho tu bola aj snaha o vyššiu kompetenciu v danom odbore pomocou psychológie. Najčastejšie to bol odbor vzdelávania, edukácie. Ale aj v kritike spoločenských pomerov sa na prelome IXX. a XX. storočia využívala psychológia, najmä argumenty z Wundtovej *Psychológie národov*. Napríklad Štefánek (1909) v cykle článkov *Kolektívna psychológia v službe národov* píše, že „priviesť do súzvuku psychologické a národnohospodárske vlastnosti a požiadavky národa s požiadavkami rozumnej a demokratickej politiky.“ Sú to príklady, ako sa pôvodný názov duch národa stáva psychologickou kategóriou. Napríklad cituje Wundta, kde píše, že „duša národa, ktorá sa prejavuje na spôsob mnohých zdedených názorov, ktorých špecifickým znakom je kontinuita psychických vývojových radov pri postupnom zániku ich individuálnych nositeľov“ (s.151), inými slovami vznikajú sociálno-psychologické procesy. Štefánek písal pod pseudonymom Levársky. V maďarskej časti Uhorska boli iné pomery. Bola tam bohatá meštianska trieda. Na jej problémy psychológia reagovala psychoanalyticky. Na typ problémov v slovenskej časti Uhorska, sociálno-psychologicky. Dejiny psychológie sú aj o tom, aké problémy v danej societe prevládajú a či sa reaguje na ne aj cestou psychológie.

Z tejto generácie začali prednášať psychológiu v podmienkach teologického učilišťa viacerí, napr. Š. Moyzes - zachovali sa tri jeho prejavy, publikované v MS v roku 1947. Uvádza aj to, čo prednášal z psychológie na teologickom učilišti v Záhrebe.

V Banskej Bystrici na teologickej škole prednášal Fr. Sasinek psychológiu v roku 1859, napísal *Prelectiones Philosophicae*, ktorá obsahuje empirickú psychológiu a formalistickú logiku (Osuský, 1939). Na revúckom gymnáziu prednášal psychológiu I. B. Zoch (1871-74.) Zachovalo sa 72 strán pod názvom *Psychológia*, sú uložené v Slovenskej národnej knižnici v Martine. Sú považované za pokus napísať učebnicu. Na ďalšom gymnáziu v Kláštore pod Znievom pôsobil ako riaditeľ v rokoch 1864-1874 M. Čulen. Štruktúru výučby kombinoval s reálkou, takže mohol byť aj praktický výstup do profesie. Všímal si problematiku profesijného vývoja, pri písaní učebníc zohľadňuje vekové a učebné zákonitosti. Koncom IXX. storočia bola psychológia definovaná ako veda o vedomí. V tomto čase aj na Slovensku D. Z. Lauček (1846-1911) publikoval dielo *Ludské povedomie* (Martin, 1888, 1893). Skúmal problém z hľadiska gnozeologického a psychologického. Píše, že „poznatie a vedomosť sa menia, ale podstata vedomia je nemenná, neubúda, nepribúda, je konštantná“ (Letz, 2010).

Pozoruhodným javom je L. Bunčák (1904). Vo svojich prednáškach pre učiteľov (Koščo, 1954) je zaujatý možnosťou využiť tvorivosť žiakov, ako k tomu uspôbiť vyučovanie. Postrehol význam atmosféry triedy, môže byť podporný. Vymedzuje psychológiu ako vedu o duševnom živote a duševných javoch. Mozgu pripisuje vzťah k vedomiu, mysleniu. Postrehol význam činnosti u žiaka, tvorivú silu v detskom vývine. Učiteľ by si to mal všimnúť. Škola má pomáhať rozvoju. Konštatuje strnulosť v školstve. Bunčákové vystúpenia sú považované za príspevok ku pedagogickej psychológii (Koščo, 1954). Z tejto generácie je známy Kardoš (1903), ktorý navrhol predmet duše vedu pre elementárne školy, kde predpokladal príspevok k sebapoznaniu. Mladší členovia tejto generácie zachytili dianie okolo psychológie v civilizačne silných krajinách ako Francúzsko, Anglicko a Nemecko (Štefánek, Lajčiak, Jehlička, Spesz). Najmä W. Wundt a jeho *Psychologické laboratórium* a neskôr *Psychológia národov* bola často citovaná, cez ňu vysvetľované nároky na slobodný sociálny a národný život. Uvádza sa ako príklad, že v Uhorsku nič také nie je možné. Treba ale povedať, že spoločenské podmienky v maďarskej časti Uhorska, najmä vo veľkých mestách ako Budapešť, špecifikovali iné problémy s psychologickým obsahom, ktoré sa neskôr stali príležitosťou pre psychoanalýzu, ktorá tam našla zázemie. Na Slovensku to boli problémy, pre ktoré relevantná bola skôr sociálna psychológia, najmä Wundtova *Psychológia národov*.

Osobnosťou tohto obdobia bol J. Lajčiak (1875-1918), (Koščo, 2013). Pre históriu psychológie na Slovensku Lajčiaka objavil a spracoval do osobnostného profilu J. Koščo (2013). Lajčiak študoval na Sorbone teológiu, kde získal doktorát, potom sa zdržiaval aj v Lipsku, kde poznal Wundtovo laboratórium a jeho prácu. Osuský (1939) Wundtovu činnosť v dobovej charakteristike opisuje „vyšiel z fyziológie, prešiel k psychológii, noetike a stým v súvisi riešil etické, na ich podklade sociálno-psychologické“ (s. 206). Podobne J. Koščo (2013) píše práve týmto monitorovaním sociálnych síl. Vplyv a potreby sa k slovu dostáva nová psychológia, nie psychológia iba jednotlivca, ktorý je v laboratóriu skúmaný, ale javy, ktoré sú v spojení s národom komplikovanejšie a nútia ku komparatívnej, viac kvalitatívnej metóde. Pôvodný termín „duch národa“ dostáva pozitívistickejší, tak povediac sociálno-psychologický obsah a nové sociálne roly v oblasti sebauvedomenia, formovania a organizovania života nových moderných národov. Toto Lajčiak vystihol vo svojej knihe

Národ a kultúra. Lajčiak sa dáva do súvislosti so začiatkami sociálnej psychológie na Slovensku. Posúva odpovede po príčinách javov v sociálnom živote národa k sociálno-psychologickým obsahom a tak aj k jeho novej sebaidentifikácii. Osobitne v dobou nastolených problémoch. Treba tu pripomenúť ešte prof. Jehličku. Touto osobnosťou sa zaoberal podľa osobne odovzdanej informácie J. Koščo, ale údaje nie sú publikované.

4. Časové vymedzenie 1919-1939. Začiatky vedeckej psychológie na Slovensku.

V roku 1918 vznikla prvá Československá republika. V nej mali Slováci zásadne lepšie postavenie ako v Uhorsku. V roku 1919 bola založená prvá univerzita na Slovensku, Komenského univerzita. S tromi fakultami - lekárskou, právnickou a filozofickou. Toto otváralo nové možnosti rozvoja aj pre psychológiu. Zo zachovalých dokumentov (Jurovský, 1948) sa zisťuje, že prvé systematické prednášanie psychológie začalo v školskom roku 1924/25 suplujúcim profesorom B. Tomsom pod názvom *Základy psychológie*. V školskom roku 1926/27 sa prednášala psychológia obecná. Prednášal J. Tvrдый, docent Systematickej filozofie z Brna. Prednášky boli sústavne. Neskôr doplnené v roku LS 1927/28 prednáškami Dr. J. Hendricha psychológia mladosti a v r. 1928/29 prednášal pedagogickú psychológiu. Druhou inštitúciou bol Psychotechnický ústav, založený úspešne v roku 1928. Podnet pre založenie ústavu vyšiel od 12 významných inštitúcií, ktoré založili spolok Ústredná poradňa povolání na Slovensku. V stanovách boli ciele Ústrednej poradne povolání: Uplatnenie psychotechniky v slovenskom živote hospodárskom, kultúrnom, hlavne pri voľbe povolání. Ďalším cieľom bolo získanie odborníkov, ktorí by sa podujali na potrebné psychotechnické výskumy na Slovensku, zostrojili psychotechnické metódy s ohľadom na slovenské pomery. Spolok zriadil Psychotechnický ústav, ktorého úlohou bolo na základe vedeckej práce vykonávať psychotechnické vyšetrenia duševných schopností pre praktické účely, hlavne pre poradňu povolania, ktorá bude s ústavom spojená. Jurovský (1948) uzatvára, že takto vznikla na Slovensku po prvýkrát ustanovizeň, ktorej cieľom bolo starať sa o vedecké bádanie v oblasti psychológie. Na FF UK v Bratislave už v roku 1923 obhajuje rigoróznu prácu Osuský na tému *Nástin psychologie náboženstva*. Tento predmet aj prednášal na Evanjelickej fakulte UK v Bratislave až do 50. rokov, kedy pod tlakom totality musel odísť z fakulty. V tomto období sa uverejňujú odborné články v celom rozsahu vtedajšej psychológie. Napríklad v roku 1927 sa v odbornom článku Jurovský zaoberá problematikou školskej zrelosti. K. Bilek *O pozornosti* (1929), L. Mihalovič *Psychológia pozornosti* (1927), A. Chura *Vzťah podmienených reflexov k vzniku neuropatie u detí* (1932), S. Kamaryt *Meranie inteligencie* (1927). Prehľad odborných článkov z tohto obdobia uvádza D. Kováč (1998).

Na Slovensku, ktoré nemalo dotedy svoje slovenské školstvo, chýbali školení ľudia. Dôležitá sa ukázala spolupráca s českou stranou, Psychotechnickým ústavom Masarykovej akadémie práce. Pre Slovensko bol uvoľnený graduovaný psychológ Dr. J. Stavěl, pôvodom z Moravy, Znojma, čo malo vplyv na jeho rozhodnutie prísť na Slovensko. Stal sa odborným organizátorom napĺňania cieľov stanov novej psychologickéj inštitúcie v Bratislave. Zaslúžil sa o vypracovanie vedeckého podkladu pre poradenskú činnosť. Overoval platnosť psychologických metód na slovenskej populácii a sám vyvinul Bratislavský intelligenčný test.

Pod jeho vedením začal ústav svoju činnosť v roku 1929 a mal šesť zamestnancov. Z toho traja - Dr. Stavěl, Dr. Čečetka a A. Jurovský, boli v pozícii psychológov. Bol tu vplyv Pearsonovej koncepcie, správny pracovník na správnom mieste. Umožňovala to psychológia, ktorá bola spôsobilá merať rozdiely medzi ľuďmi, k čomu prispeli H. Munsnterberg a W. Stern.

Už v samom začiatku psychotechnickej práce a výskumov na Slovensku sa nový inštitút, a neskôr aj celá generácia psychológov, ktorá pri ňom získavala praktické skúsenosti popri štúdiu psychológie na FF UK v Bratislave, vyrovnával s paradoxmi: Psychotechnika vo svojej praxi a bádani priebežne objavovala širšie psychologické súvislosti sveta práce, ako od psychotechniky očakávali authority verejného života, najmä hospodárskeho života, ktoré dali podnet k založeniu Psychotechnického ústavu. Bol to limit zvonku. Na vynárajúce sa súvislosti organizácie práce, napríklad k problematike riadenia, záujmov, spokojnosti s prácou, práca ako poznávanie, neboli pripravení. Dr. J. Stavěl tento problém pravdepodobne poznal z českých podmienok. Mal mnoho osvetových, odborných vystúpení a aj viaceré vedecké výstupy, ktoré reagovali aj na tento paradox. Viaceré z nich na tento problém reagujú. Aj psychológovia pri psychotechnickej práci prichádzali na psychologické obsahy, ktoré prekračovali a narážali na hranice psychotechniky. Cítili, že sú limitovaní zvnútra. V roku 1925 Jurovský obhájil dizertačnú prácu *Teória záujmov a metóda ich zisťovania*, za ktorú získal hodnosť PhDr. Táto práca je príkladom uvedeného. Tému záujmov pripomína aj o mnoho rokov neskôr v štúdiu *Psychotechnika a duševná hygiena* (1948). Píše, že „z dobrého priradenia človeka k práci by mal čerpať predovšetkým pracujúci, pričom okrem výkonu a teda aj zisku, mala by byť osobným uspokojením“.

V roku 1934 vydáva Jurovský publikáciu *Psychologické základy výchovy*, ktorá je síce príspevkom k pedagogickej psychológii, ale vo viacerých kapitolách pojednáva o schopnostiach, talente, inteligencii, temperamente a učení. Tieto kapitoly sú dôležité aj pre psychologické chápanie práce, čím rozširuje predmet záujmu ustálený psychotechnikou. Výsledkom chápania osobnosti ako syntézy vnútorných a vonkajších činiteľov bola habilitačná práca *Utváranie osobnosti*. Od začiatku tu bol záujem o aplikačnú oblasť, nie iba cez jednu teóriu. Ako uvádza V. Kováliková (1993), utváranie osobnosti v jej sociálnom živote a syntéze z vnútornými predpokladmi bolo pre A. Jurovského celoživotnou témou. Od začiatku vedeckého vývoja slovenská psychológia prinášala informácie o psychologických teóriách, ale charakteristické je skúmanie, hľadanie podmienok ich platnosti. V tridsiatych rokoch vydáva Čečetka knihu *Adleriánska individuálna psychológia a pedagogika* (1936). Ide teoretického skúmania psychologických fenoménov so záujmom o dôsledky pre pedagogickú prax.

Charakteristické pre psychológiu na Slovensku v jej začiatkoch je snaha vytvárať systém pomáhania psychologickými prostriedkami. V programe bola psychotechnika, výchova a vzdelávanie. Tiež orientácia a diskusia z psychologickými prúdmi vo svete. Najmä Freudova iniciatíva posunúť hypotézy jeho teórie k novej antropológii človeka boli diskutované. Osobitne odmietal túto zámenu hypotéz za dôvody pre novú antropológiu človeka A. Spesz. Napísal knihy *Psychoanalýza a kresťanstvo*. V časopise *Slovenský učiteľ* publikoval odborné články. Napríklad katolicizmus a freudizmus. Potom, čo Jurovský vydáva knihu *Psychologické základy výchovy* (1934), zakladá Výchovnú poradňu pre deti a mládež, kde pracuje v rokoch 1935-1939. Výchovná poradňa pre deti a mládež sa zriadila pri Bratislavskej Charite v roku 1935. Získava tak poznatky o psychologických obsahoch výchovy a vzdelávania. Vedeckými časopismi, kde publikovali aj psychológovia, boli *Filozofický zborník* a *Pedagogický zborník*

až do roku 1946, kedy vzniká prvý psychologický vedecký časopis *Psychologický zborník*. Niektoré publikované témy – A. Karabinová *Postulát kvantitatívneho určenia vedomia*, vyplývajúci z kritiky geštalt psychológie (1931), A. Spesz *Podvedomie v normálnom živote* (1936). Obhajuje neopatologizujúci pohľad na podvedomie. V Brne bol časopis *Psychologia*, orientovaný na geštalt psychológiu, redigoval ho Rostohar. Publikoval tam aj Čečetka. V tom čase sa viedla polemika okolo testovania na školách (Čečetka, 1934, Jurovský, 1935, Hradiský, 1936). Čečetka napísal knihu *Testovanie na školách a jeho štatistické praktikum* (1934). Ako uvádza Koščo (1993), polemika okolo testov sa týkala „objektívneho“ a „subjektívneho“ prístupu. Objektívny prístup reprezentoval známy matematik J. Hronec. Zastával názor, že psychológia je analogická matematike a tak zužoval jej subjektívny rozmer. Už v roku 1923 napísal publikáciu *Vyučovanie a vyučovacia osobnosť na základe prírodovedných zákonov*. V roku 1926 vydal knihu *Učiteľova osobnosť*. Práve „subjektívna“ psychológia chápania nielen poznatkov bola obsahom polemiky. Odborné články v tomto období zahŕňajú témy vývinu, adaptácie, vzťahov, inteligencie, učenia, správania osobnosti. Cez tieto témy sú monitorované problémy v rozličných oblastiach ľudskej činnosti. Od roku 1937 pôsobil Spolok pre vedeckú syntézu v Bratislave, kde v interdisciplinárnom priestore mali vystúpenia aj psychológovia. V tomto časovom vymedzení v ňom vystúpil A. Arny *Psychologické základy dvojjazyčnosti* (1939). Intenzívne sa jeho činnosti zúčastňovala prvá profesijne pripravená generácia psychológov od polovice štyridsiatych rokov. Témy uvádza T. Pardel (1995), S. Felber *Reálny svet a jeho poznávanie* (1946), M. Milan *Výskum emocionálnej instability* (1946), J. Černáček *O psychopatológii bežného myslenia* (1947), T. Pardel *Kritika Freudovho pojmu nevedomie* (1947), E. Guensberger *O psychológii podvedomia* (1948), Diskusia o knihe S. Felbera *Vedomie a podvedomie* (1948). Toto zaujatie možno považovať za programovú snahu zaujať stanovisko k teoretickému daniu tak doma ako aj vo svete, a z vlastnej názorovej pozície overovať hypotézy, zhromažďovať fakty.

Začiatky nového Psychotechnického ústavu, založeného v roku 1928, boli dobré a už v roku 1930 bol ústav prevzatý do správy Slovenskej krajiny ako súčasť verejnej správy. Takto bola psychológia už v tridsiatych rokoch začlenená do verejnej správy. V roku 1939 bolo už 17 elokovaných poradní pri referátoch sociálnych vecí na okresoch. Pri hodnotení etablovania psychológie v tridsiatych a štyridsiatych rokoch D. Kováč (1994) uvádza, že sa etablovala ako nová odbornosť na všeobecnej úrovni, ako výučba psychológie a na profesijnej a výchovno-poradenskej úrovni ako praktická činnosť. Takto založená psychológia prežíva aj kritické časy roku 1939.

5. Psychológia na Slovensku v rokoch 1939-1945. Príprava prvej generácie psychológov.

Koščo uvádza túto periodizáciu ako súčasť zlomového obdobia. V českom prostredí približujúce sa dramatické okolnosti boli reflektované aj ako súčasť nevyriešeného vzťahu medzi kvantitatívnou a kvalitatívnou demokraciou (V. Láska, 1938). Kvantitatívna demokracia, píše, dáva moc do rúk nepripravených a čo viac, často do rúk nečestných. Myslí sa tým na udalosti v Nemecku. Kvalitatívna demokracia je demokracia, ktorá skúma pripravenosť osobnosti pre výkon vo veciach verejných. V definícii tejto kvalitatívnej demokracie V. Láska

spája občiansky a kresťanský princíp. Nastúpila totalita a nebolo z čoho vyberať. Niekoľko mesiacov pred vypuknutím II. svetovej vojny vznikla I. Slovenská republika. Okrem známych záporných javov, ktoré súviseli s vojnou a vonkajšími okolnosťami, mala aj kladné javy, medzi ktoré patrí enormná podpora školstva a kultúry. Na Filozofickej fakulte Slovenskej univerzity pokračuje možnosť študovať psychológiu ako magisterské štúdium filozofie so špecializáciou psychológia. Prípadne iný predmet. Napríklad v roku 1940 obhajuje dizertačnú prácu J. Dieška *Psychológia osobnosti a Freudova psychoanalýza*. J. Rybár obhajoval dizertačnú prácu z psychológie *Vzťah duše a tela vo svetle moderných výskumov* (1941). Napísal knihu *Duša a telo* (1943). V roku 1944 publikoval menšiu publikáciu *Sociálno-psychologické úvahy o povahe reči a jej živote*. Lingvisticko-psychologickú prácu publikoval v roku 1942 K. Terebessy *K problému ambivalencie v jazykovom vývine* (1942), kde poukázal na procesy psychologické, ako napríklad zákon ambivalencie pôsobili na vývoj hlások a ich výslovnosť v histórii vývoja jazyka. Prinášal príklady, ktoré poukazovali na to, že psychologické štruktúry ovplyvňujú jazykové procesy. Táto štúdia je aktuálna aj dnes, najmä v súvislosti s etymologickými štúdiami, ale aj so psycholingvistikou. Ďalej štúdia *Symbol ako predeterminujúci faktor vo vývine reči*. Dejiny psychológie majú preskúmať problémy, ktorými sa psychológia zaoberala na Slovensku a zhodnotiť výsledky. Najmä v oblasti prínosov okolo rozpoznávania príčinnosti javov v osobnom a sociálnom živote. Aj tento autor je príkladom, že psychológia na Slovensku nie je iba imitačná, ale aj inovačná. A v prebádaní prínosov psychológie na Slovensku je tu veľká medzera, pre malý záujem o históriu psychológie na Slovensku. O význame K. Terebessyho píše aj T. Pardel (1997), uvádza ďalšie jeho publikácie, K. Terebessy *Poznámky k automatickému textu, J. J. Bachoffen a hlbinná psychológia* (1941). Tiež úvodná štúdia ku knihe J.J. Bachoffena *O materskom práve*, Trnava, 1942, preklad D. Husára. Ako vidno, bola to programová snaha reagovať na dianie psychológie vo svete, čomu značne bránila vojna. Pozorujeme pritom snahu vyjadriť vlastné názorové pozície, ktoré boli citlivé na antropologické zaradenie človeka. V tomto zmysle pozorujeme kritické zhodnocovanie Freudovho pokusu o novú antropológiu človeka na báze psychologických hypotéz o nevedomí.

Profesorom psychológie a garantom štúdia bol A. Jurovský. V roku 1942 A. Jurovský publikoval *Psychológiu*, ktorá bola prvou učebnicou psychológie na Slovensku. Mal vtedy 33 rokov. Vyšli štyri vydania, jedno v českom jazyku. Učebnica, ako sa všeobecne prijíma, zjednotila terminologicky psychológiu a dala jej charakter exaktnej vedy. V tomto časovom období je pripravovaná generácia, ktorá dostala ako prvá vysokoškolské vzdelanie v oblasti psychológie, ako profesie. V tom čase A. Jurovský publikoval v Slovenskej vlastivede úvahu o mentalite slovenského národa využívajúc dobové poznatky okolo sociálno-psychologických javov. Možno povedať, že ide o náhľad nového porozumenia príčin niektorých javov. Čo je historicko-psychologický rozmer a v tomto smere ide aj na medzinárodnej úrovni o nový počin. Prekračuje takto deformujúci a na spoločenské pomery aplikovaný koncept darwinovského boja druhov. A to v čase II. svetovej vojny, ktorá bola aj zápasom so silovou snahou presadiť vyvolenosť nejakého druhu a nesprávnych zovšeobecnení z Nitscheho filozofie. Paradoxne mal pre štúdie tohto druhu A. Jurovský vážne problémy s druhou totalitou komunistického typu.

Do nových pomerov prešiel aj celý organizačný, teoretický a aplikačný systém Psychotechnického ústavu. Veľkou stratou pre ústav je odchod J. Stavěla. Vedenie ústavu preberá B. Vančo. Roku 1940 uverejňuje štúdiu *Štátny psychotechnický ústav - dedičstvo*,

tradície a ciele. Môže to byť v súvislosti z rokom 1940, kedy je ústav zaradený ako autonómna jednotka do zväzku s úradom sociálnej starostlivosti MV SR. Zo zachovanej štúdie M. Bažányho (1946) sa dozvedáme, že pracovníci ústavu, ktorý viedol B. Vančo, robili v rokoch 1939-1942 výbery pre železnice. Uvádza sa batéria testov: Životopis, Bratislavský IQ test, Top pamäť, Bourdonov test, Číselná pamäť, priestorová analýza, test emocionálnej stability, tachystoskop, dynamograf. Interview. Výber sa týkal rušňovodičov, traťmajstrov, výpravcov, dopravných úradníkov, strážnej služby. Psychológia sa začala uplatňovať aj v armáde výberom pre zaradenia na náročné pozície. Z vojenského prostredia je štúdia M. Milana *Vplyv vojenského prostredia na snovú tvorbu regrútov*. Zmena bola po roku 1942, kedy vedenie ústavu prevzal A. Jurovský. Kládol dôraz, okrem výberov, predovšetkým na profesionálne poradenstvo. Z obdobia rokov 1940/41, 1941/1942, 1942/43 uvádza Koščo (1946) štúdie pod názvom *Volba povolania a jej motivácia u žiakov končiacich meštianske školy*. Uvádza použité testy: Bratislavský I test, Army alfa, Dotazník P záujmu o profesiu. Podáva záujmovú štruktúru vtedajšej mládeže, kde je veľký až 50% záujem o technické povolanie, mechanik. Skúma vplyv rodiny. Nenachádzajú sa tu tradičné živnostenské línie v rodinách. Ako príčina sa uvádza neprítomnosť kapitálu v rodinách. Podobnú štúdiu žiačok z r. 1940-1943, pod názvom *Volba povolania a jej motivácia u žiačok končiacich meštiansku školu*, urobila P. Martinková (1946). Ukazuje sa, že zisťovanie záujmu o povolanie bola zaužívaná odborná praktika. Zaujímavú publikáciu roku 1942 vydal K. Terebessy *K problému ambivalencie v jazykovom vývine*, ktorá v mnohom zahŕňa budúcu problematiku psycholingvistiky. V roku 1944 Pardel publikuje štúdiu *Typové charakteristiky slovenskej mládeže* v Pedagogickom zborníku, kde kriticky zhodnocuje použitie Jeanschovej typológie v Nemecku. Konštatuje, že sa skracovalo obdobie dospievania, čo sťažuje vyrovnáť sa s impulzivitou. Konštatuje, že na Slovensku má mládež primeraný čas k dospievaniu v rodinách. Na stupeň inštitucionalizácie psychológie v tomto období poukazuje Koščo (1947) keď píše, že povolanie psychológa bolo zákonom ustanovené už roku 1942. V roku 1942 bola založená Slovenská akadémia vied a umení. Otvorilo sa vysoké technické školstvo a nové študijné odbory. Nové ústavy ako Ústav verejnej mienky. Jurovský spomína na toto obdobie ako na také, ktoré ale pre vonkajšie okolnosti obmedzovalo potrebný styk so zahraničím. Bola vojna.

6. Obdobie rokov 1945-1949. II. ČSR. Nástup prvej generácie psychológov do praxe.

Slovensko si vychovalo generáciu vysokoškolsky vzdelaných ľudí, ale vplyv týchto generácií na verejný život bol oslabovaný zlomovými obdobiami. Krátke obdobie II. ČSR, kedy ešte v zásade bola demokracia, ktorú nová generácia využila. Tušenie hrozby komunizmu a jeho marxistickej ideológie tu bolo. Svedčia o tom esej J. Košča *Osobnosť v dialektickom materializme* (1947) a J. Hvozdíka (1947) *Kresťanská obnova spoločnosti*. Prvý píše, že marxizmus možno prirovnať k veslárom, ktorí veslujú a nevedia, kde rozhoduje kormidelník, ktorý sa nepýta na ich názor. Chápanie „psychickej vrstvy“ je v integrálnom humanizme chápaná ako samostatná oblasť ducha, čo do pôvodu a existencie. Pre dialektického materialistu je oblasť „ducha“ len posledným článkom vo vývoji prírody, sublimovanejším prejavom hmoty. Marxovi vyčíta, že berie zodpovednosť etického rozhodovania ľuďom a prenáša ho na

neosobný, anonymný vývoj, podtína tým korene osobnosti. J. Hvozdík (1947) prichádza k záveru, že v otázke miery sociálnej spravodlivosti každý človek z titulu samostatnej a plnej osobnosti má právo na osobné vlastníctvo, pokiaľ slúži na rozvoj jeho osobnosti. Vlastníctvo má predpokladový význam a nie cieľový. Píše, že obnova spoločenského poriadku nezávisí iba od zmeny hospodárskych a výrobných podmienok. Vedúcu úlohu ma zástoj tvorivej a slobodnej osobnosti. Kresťanský postoj, prijímajúci ľudskú osobnosť, sa stavia za hmotné zabezpečenie, ale ono je iba predpokladovým činiteľom vývoja človeka. Píše, že práve preto má nárok a vlastníctvo materiálnych predpokladov presné hranice: dolnú, minimálnu a hornú (maximálnu). Uvedené názory boli výsledkom prepojenia psychológie s filozofiou personalizmu. Tento aspekt vo vývine psychológie v tomto období postihol Letz (2010) a zaradil do tejto skupiny aj ďalších psychológov. Uvádza J. P. Kost'ova, ktorý napísal dizertačnú prácu *Problém duše v dnešnej psychológii*, kde kriticky analyzoval psychológiu „bez“ duše, z inej optiky ako C.G. Jung. Napísal štúdiu *Problém duše z hľadiska vitalizmu* (1946). Ďalej to bol J. Rybár, napísal dielo *Duša a telo. Vzťahy duše a tela, a ich vzájomné ovplyvňovanie* (1943), *Sociálno- psychologické úvahy o povahe reči a jej živote* (1944), mal odvahu v roku 1943 kritizovať nordické vyvolenie, nacionalizmus a kriticky zhodnotil Nitscheho ako nesprávny antropologický základ pre chápanie aj psychiky. Ďalej to boli už spomínaný J. Hvozdík, J. Koščo, V. Šatura, ktorý sa zaoberal problematikou pastorálnej psychológie, neskôr v emigrácii. Z druhej generácie zakladajúcich osobností psychológie uvádza v tejto skupine L. Košča a M. Stríženca. V tomto smere sa mohli prejaviť až po páde totality a obnove demokracie. Tieto diela mali svoje základy už v tomto období a hoci utlmené, prejavili sa až po obnove demokracie. L. Košč napísal dielo *Osobnosť a trojdimenzionálna jednota*. Zdôvodnil trojdimenzionálny model človeka bio-psycho-duchovného. Osobitne tomisticky chápané duchovno (J. Letz, 2010). M. Stríženec napísal monografiu *Psychológia náboženstva*, aj keď išlo o dielo napísané v roku 1996, treba ho vnímať aj v historických súvislostiach slovenskej psychológie ako súčasť jej tvorivých reakcií na diskontinuitu spôsobenú totalitou. Tušenie sa vyplnilo, keďže jaltskou konferenciou boli okrem východoeurópskych národov, ponechané v pásme komunistického experimentu aj stredoeurópske národy. Možno aby svojou kultivovanosťou rozkladali diktatúru. Táto generácia preukázala voči sebe solidaritu, tí, ktorí vstúpili do strany pomáhali nestraníkom. To je posolstvo aj k dnešným časom.

V tomto období, 1945-1949, boli založené ďalšie organizačné predpoklady rozvoja psychológie. Bol založený vedecký odbor psychológie pri Matici slovenskej v roku 1946, ktorý mal vedeckú radu. V tom istom roku bol založený vedecký časopis pre psychológiu *Psychologický zborník*, ktorý vydávala Matica slovenská. Mal štruktúru - pôvodné štúdie, rozhlady pre vedecké dianie vo svete v oblasti psychológie a časť určenú recenziám. Z analýzy štúdií vyplýva, že trendom bola kategória vývinu, jeho možnosti. Prehodnocovanie organizačnej štruktúry aplikovanej psychológie za hranice psychotechniky. Trendom bolo skúmať teoretické koncepcie osobnosti s ohľadom ich prijateľnej aplikácie na konkrétne problémy spoločenskej praxe. Osobitne školstvo, práca, výchova ako problematika rozvoja osobnosti. Končí sa paradigma adaptácie, v popredí vedeckého záujmu je psychologická problematika vývinu. Tento trend bol silný. Svedčí o tom aj skutočnosť, že po diskontinuite päťdesiatych rokov, kedy totalita vrcholila, obnova nadväzuje na tieto trendy. Aj založenie Psychologicko-výchovnej kliniky v Bratislave v roku 1957 M. Bažánym chápeme ako

pokračovanie výsledkov jeho študijných ciest do Anglicka, venoval sa štúdiu aplikácie psychodynamickej teórie do prevýchovnej praxe (Bažány, 1948). Táto generácia už jasne pomenovala psychologické obsahy vo vzdelávaní, výchove, práci, umení, sociálnom živote spoločnosti a v rodine. Významne ovplyvňovala spoločenské vedomie, o čom svedčí aj odborný článok A. Jurovského pri 25. výročí vzniku psychológie ako vedy na Slovensku v Psychologickom zborníku v roku 1948. V tomto odbornom článku vysvetľuje verejnosti otázky, ktoré kládla, napríklad prečo je v psychológii o človeku toľko aj protichodných teórií. V čom môže psychológia pomáhať a ďalšie. Žiaľ, rozvoj týchto trendov bol prerušený totalitou.

V roku 1949 bol v rámci SAVaU založený Psychologický ústav A. Jurovským a tak mohlo prejsť vydávanie vedeckého časopisu do programu SAVaU. Vzniká pobočka Psychotechnického ústavu v Košiciach v roku 1947, ktorej prednostom bol J. Koščo. Mala deviatich odborných pracovníkov. Ako sa uvádza, v tom čase už bola v štyridsiatich okresoch na Slovensku poradenská psychotechnická služba pri tamojších okresných úradoch ochrany práce. Psychotechnický ústav školil z radov stredoškolských profesorov poradcov pre tieto centrá. Ako uvádza Jurovský (1948), za celé obdobie trvania psychotechnickej poradenskej služby mala okolo 100.000 klientov. Čo pomáhalo aj dotvárať spoločenskú klímu v jej vyrovnávaní sa s dôsledkami nepriaznivých okolností spoločnosti v minulosti. Okrem toho, povedomie psychológie zhráva už rolu pri nastoľovaní otázok okolo osobného vývinu, jeho možností, význam sociálno-psychologických aspektov vývoja spoločnosti. V tomto období J. Koščo (1947) polemizuje v článku *K problémom psychotechnickej služby* k jej limitovanosti. Vo vzťahu k psychotechnickej službe Jurovský uvádza, že vyrástla celá generácia psychológov, menuje výslovne týchto: Dr. M. Milan, Dr. T. Pardel, Dr. M. Városov, Dr. M. Husár, P. Martinková, J.Ch. Reiskup, J. Guráň, M. Gaváč, ku ktorým, ako píše, v krátkom čase pribudnú ďalší. Vo svojej autobiografii (2009) pripomína z tohto obdobia ďalších svojich žiakov, od ktorých mal generačné očakávania: J. Koščo, J. Daniel, J. Hvozdič, D. Kováč, V. Kovalíková, O. Blaškovič, M. Jurčo, J.Ch. Reiskup, J. Štefanovič, J. Kuric, L. Ličko, J. Marko a ďalších. Títo predstavovali svojou odbornou, vedeckou činnosťou zaradenie psychológie nezvratne do takej štruktúry vedeckého, sociálneho a kultúrneho života na Slovensku, ktorá zodpovedala kritériám európskej psychológie.

Názor vtedajšej nastupujúcej generácie psychológov vyjadruje A. Jurovský (1946), keď napísal, že psychologická práca u nás nie je určovaná smerom, školou, na Slovensku sme v tomto slobodní. Každá vedecká hypotéza má pre nás cenu. Obraciam sa nezaujate a bez tradicionalistických predsudkov k celosvetovej psychologickéj tvorbe. Usilujeme sa poznať ju, vyškolit' sa v nej, zapojiť sa. Zbierať fakty, zachytávať, opisovať, triediť a vysvetľovať, považujeme za prvú a hlavnú úlohu. Nie stávanie na neraz násilných hypotézach. Tento citát uvádzame, pretože vyjadruje stanovisko tejto už profesijne pripravenej generácie psychológov. Za podstatnú črtu tohto charakteru by som považoval, že v prístupe k teóriám nezaujala vzájomne sa vylučujúci prístup, ale rozlišujúci prístup. Nie je to relativizmus, ktorý chce ponechať všetky možnosti otvorené. Ale je to skúmanie, kedy je tá alebo iná teória platná, ku ktorému problému. Čo bol progresívny prvok slovenskej psychológie. Tento problém je aktuálny aj dnes rámci integratívneho prístupu v psychológii.

Zo starších zdrojov môžeme uviesť ako príklad štúdiu T. Pardela (1948), ktorá sa týka vtedajších najnovších teórií únavy. Rozlišuje fyziologické teórie a psychologické teórie únavy a rozlišuje problémy, ktoré je lepšie riešiť buď jednou alebo druhou teóriou. Odmieta prebrať

názory jednotlivých autorov týchto teórií, ktorí sa navzájom odmietali. Nešlo tu o eklekticismus, ale o pochopenie aplikácie poznatkov psychológie, ako osobitného teoretického problému. Problém je aktuálny aj v súčasnosti, kedy je psychológia pod tlakom komerčného využitia poznatkov tlačaná k servisu a vytlačaná z aplikácie. História psychológie má postihnúť aj to, čo sa stratilo pre nepriaznivé podmienky. Určite by tu boli osobnosti, ktoré by si osvojili nejakú psychologickú školu. Bažány píše so zaujatím pre psychoanalýzu, z jeho študijnej cesty v Londýne v prevýchovných ústavoch. Vaross píše so zaujatím o francúzskej psychológii. Považujem túto charakteristiku slovenskej psychológie k integrite za progresívnu vo svojom čase. Z optiky už novších poznatkov možno uviesť konštatovanie Hlavenku (1990 1992), kde píše, že v celoživotnej vývinovej paradigme mnohé teórie, ktoré sa vylučovali, začínajú prekvapivo do seba zapadať. Je to súčasť trendu vyjadriť celistvosť človeka aj v psychológii.

V tomto období sa začína aj na Slovensku prehodnocovať psychotechnika s jej dôrazom na adaptáciu a nastoľujú sa témy vývinu ako paradigmy. Ale bola tu latentná otázka ako chápať vývin. A ako chápať osobnosť. Myslím, že tento trend zákonite priniesol aj odpoveď, ktorú chápem ako kontinuum. V roku 1971 Koščo formuluje koncepciu biodromálnej psychológie. Poľska psychologička Kargulowa (1986) hodnotí biodromálnu psychológiu ako teóriu nového typu, ktorá nevylučuje jednotlivé teórie, ale nachádza medzi nimi súvis, hľadá podmienky ich platnosti. Vývin a rozvoj osobnosti sa stáva jednou z dôležitých znakov paradigmatickej príslušnosti tejto generácie už v jej začiatkoch i odbornom vystúpení. Napríklad M. Milanova štúdia *Nové metódy v určovaní vývinových kriviek* (1947). Rigorózna práca J. Hvozdíka *Tvarová dispozícia a jej vzťah k inteligencii* (J. Hvozdík, 1949). Školského psychológa sa dovoľáva Koščo (1948), keď sa kriticky vyjadruje k zákonu z roku 1939, ktorý oprávňoval vylúčiť zo štúdia na gymnáziu už v prvom ročníku horšie sa učiacich žiakov. Koščo uvádza skúsenosť z poradenstva v rámci psychotechnickej praxe, kde rozlišuje žiakov s pomalým štartom, ale dobrým záverom a žiakov s rýchlym štartom a so znižovaním výkonu. Uvádza, že školský psychológ by mal byť konzultantom problémov. Vyšlo viacero publikácií. Kriticky bola prijatá publikácia J. Bubána *Psychológia citov*. Jurovský jej v recenzii vyčíta odklon od exaktnosti a špekulatívnosť, nepresnosť a prístup, ktorý je už zastaraný. Prostredie psychologickéj disciplíny už bolo štandardizovaná nárokom na vedeckosť prác.

Keďže sa psychológia študovala v dvoj odbore, umelci, ktorí si vybrali estetiku, ako druhý predmet si vybrali psychológiu. Takto napísal hudobný skladateľ O. Ferency psychologickú štúdiu *Dvojaká prítomnosť človeka v hudbe*. Vyjadruje sa aj k hudobnej výchove. Odporúča rozlišovať výchovu ku zneniu hudby a výchovu k rozlišovaniu architektonických javov hudby. Dramatik P. Karvaš (1946) napísal štúdiu k psychológii divadelného zážitku. M. Városov (1947) napísal štúdiu *Hodnotiaci akt*, kde sa zaoberá axiologickými problémami a ich psychologickým obsahom. V tejto línii pokračoval a v roku 1970 napísal knihu *Úvod do axiologie*. Tieto a ďalšie štúdie možno nájsť v štyroch ročníkoch prvého vedeckého časopisu *Psychologický zborník*. Posledný ročník už vydával Psychologický ústav SAV. Na záver možno uviesť, že v štruktúre publikácií v rozmedzí rokov 1918-1948, ako ju spracoval D. Kováč (1998), najviac frekventovanou disciplínou bola pedagogická psychológia, vývinová psychológia, varia z aplikovanej psychológie, kde bolo aj poradenstvo, oblasť sociálnej psychológie, témy psychopatológie, psychosomatika, dejiny psychológie, veľké množstvo referencií a recenzií zo zahraničnej psychológie.

7. Časové obdobie rokov 1950-1969. Totalita, prekonávanie diskontinuity vo vývoji psychológie, rozvoj psychologických disciplín.

V tomto časovom období sa vytvárala diferenciácia psychológie na Slovensku v jej dôležitých disciplínach. Zo začiatku to boli veľmi nepriaznivé politické udalosti po nástupe totality po roku 1948. Boli zrušené organizačné formy, ktorými sa inštitucionalizovala a rozvíjala psychológia. Bol to nakoniec redempčný príbeh psychológie od zlého začiatku k dobrému koncu v roku 1968, známemu ako Pražská jar s koreňmi aj na Slovensku. V roku 1957 vzniká Psychologický ústav pri FF UK v Bratislave, ktorý zo začiatku vedie prof. A. Jurovský. Ústav úzko spolupracoval s Katedrou psychológie FF UK v Bratislave. Neskôr bol vedúcim ústavu T. Pardel, ktorý viedol Katedru psychológie.

Katedra psychológie FF UK. Dôležitou inštitúciou, ktorá garantovala rozvoj psychológie, bola samotná príprava profesionálne pripravovaných psychológov na FF UK v Bratislave. Do roku 1959 sa vyučovala v rámci Katedry dejín filozofie. Až v roku 1959 vznikla samostatná katedra psychológie. Generačná príslušnosť sa ale tvorila aj v tichom nesúhlase s reštrikčnou ideológiou. Napríklad, ako uvádza Kondáš (1993), učila sa všeobecná psychológia z Jurovského učebnice a nie z Teplova, Smirnova, Kornilova. Neprednášal sa predmet vyššia nervová činnosť, ale anatómia a psychofyziológia. Dejiny filozofie sa prednášali vo vzťahu k dejinám psychológie. Bolo to obdobie diferenciácie psychológie cez psychologické disciplíny. Napríklad z cenného dochovaného dokumentu, ako ho uvádza Kondáš (1993), v školskom roku 1948/49 sa uvádza predmet sociálne vzťahy mládeže, ale v školskom roku 1949/1950 je tam už predmet sociálna psychológia. V školskom r. 1951/52 je tam už väčšina disciplín ako ich poznáme aj dnes. Pracovná psychológia sa začala prednášať v roku 1957, klinická psychológia v roku 1960. V tomto cennom príspevku Kondáš (1993) uvádza charakteristiky, ktoré sprevádzali vývoj výučby psychológie na FF UK v Bratislave, ktoré rozvíjal A. Jurovský.

1. Bol to príklon k rozborom metodológie, ktorý sprevádzal prechod od globálnej a parciálnej k špeciálnej forme štúdia.
2. Prechod k novým psychologickým disciplinám.
3. Rozširovanie predmetu psychologické praktikum, kde témou boli psychologické metódy a skúsenosť s nimi.
4. Udržiavanie informačného toku s vyspelými krajinami.

Prednášala sa ešte psychológia osobnosti, všeobecná psychopatológia, detská defektológia, rozbor skúseností z praxe. V oblasti praktík a seminárov pomáhali M. Milan, L. Ličko, M. Verner, M. Bažány. O. Kondáš pripomína osobnú statočnosť A. Jurovského, ktorý hoci stále v situácii ideologicky kritizovaného udržal vedeckosť štúdia psychológie. Neskôr patril medzi tých, ktorí boli prenasledovaní režimom. Napriek prekážkam študijný odbor psychológie dostal nový organizačný rámec - samostatnú Katedru psychológie v roku 1959.

Dovtedy sa psychológia študovala na Katedre dejín filozofie. Vedúcim katedry sa stal prof. T. Pardel do roku 1970, po ňom prof. O. Kondáš do roku 1984.

V roku 1958 vznikol vedecký časopis *Československá psychológia*, ktorá je dôležitým štandardom a priestorom vedy. Historiografická bibliografia tohto časopisu čaká na riešiteľov. Za oblasť psychológie a školy možno cez mená v skratke doložiť česko-slovenskú vzájomnosť vo vede. F. Jiránek, M. Jurčová, J. Hlavsa, J. Hvozdík, Z. Helus, V. Hrabal, H. Harineková, Ľ. Klindová, F. Man, J. Mařeš, J. Skalková, E. Šimová, I. Slaměnik, J. Výrost, D. Tolingerová a ďalší. Aj túto oblasť je potrebné preskúmať. Príkladom spolupráce je výskum kreatológie, kde spolupracovali a tvorili program výskumu J. Hlavsa a M. Jurčová, neskôr ďalší v klube, ktorý sa venoval tvorivosti v rôznych oblastiach života pri Ústave experimentálnej psychológie v Bratislave. Ďalším príkladom je V. Dočkal a založenie Česko-slovenskej spoločnosti pre nadané deti. Výskum v oblasti multidimenzionálneho nadania. Píše, že udržanie česko-slovenskej spolupráce považuje za dôležité, pretože rozširuje možnosti obidvoch menších národov (V. Dočkal, 1993). Príkladom produktívnej spolupráce s českými psychológmi boli výskumné programy na Katedre psychológie v Košiciach v troch päťročných výskumných plánoch. Z odstupom času by sme mohli povedať, že to bola triáda psychologická poradenská prax - aplikovaný výskum, ktorého sa zúčastňovali aj odborníci z praxe, nielen z vedeckých inštitúcií – konzultačné iniciatívy v škole. V prostredí týchto aktivít sa kreovala myšlienka školského psychológa, ako ju vymedzil J. Hvozdík (1986), že je to profesiová prítomnosť psychológa v škole, kde má integrovať pre potreby konkrétnej školy potrebný poznatkový systém z celej psychologickkej oblasti k riešeniu konkrétnych problémov v škole. Toto naviazanie poradenskej praxe a výskumu nazvala D. Tollingerová „Košickou psychologickou školou“. Príkladom česko-slovenskej spolupráce sú aj počiny okolo prekladov dôležitých diel zo svetovej psychológie. Ako uvádza M. Zelina, Kerlingerova kniha *Základy výskumu chování* prispela k metodologickým základom v psychológii. Podobne na Slovensku preložené publikácie na UEP. Treba povedať, že ani v českej publikácii *Malé dějiny české a středoeurópské psychologie* (J. Hoskovec, S. Hoskovcová, 2000), táto problematika vzťahu k slovenskej psychológii nie je komplexne popísaná. Logicky sa venuje prvotne českej psychológii. Česká strana je v záujme o svoje dejiny psychológie ďalej ako slovenská psychológia.

Menili sa podmienky pre ďalší rozvoj psychológie aj tým, že sa psychologická obec stávala početnejšou. Napríklad v roku 1958, kedy vznikla Slovenská psychologická spoločnosť, mala 49 členov, ale v roku 1976 to bolo už vyše 600 členov (D. Kováč, 1982). Diferenciácia psychológie disciplínami znamenala už generácie poradenských, školských, klinických psychológov, aj pracovných psychológov a generácie výskumníkov. Bola menej viazaná na vek. V tomto období zo 14 výkonových kritérií psychológie, ako ich uvádza Kováč, bolo 10 dosiahnutých v tomto období v rokoch 1950-1969.

Slovenská psychologická spoločnosť, založená v roku 1958, spolu s českou psychologickou spoločnosťou vydávali časopis *Psychológ v Československu*. Stala sa organizačnou odbornou bázou odborného života psychologickkej obce. V roku 1957 bola psychologickým laboratóriom SAV zorganizovaná konferencia v Smoleniciach, na ktorej sa nanovo sformuloval plán obnovy psychológie v jej organizačných formách. V novozaloženej Psychologickej spoločnosti v roku 1958 dozreli iniciatívy pre zvolanie prvého zjazdu slovenských psychológov. SPS organizovala I. zjazd slovenských psychológov v roku 1963

v Smoleniciach, zúčastnilo sa ho 103 psychológov. Tento zjazd bol kľúčovým, nakoľko sformuloval úlohy - rozvíjať psychológiu cestou psychologických disciplín, ale aj rozvojom jej organizačných foriem v teórii a praxi. V dôsledku týchto záverov zjazdu bol založený v roku 1964 Výskumný ústav detskej psychológie a patopsychológie (VUDPaP) v Bratislave so Strediskom pre psychodiagnostické pomôcky. Uvádza sa, že z podnetu záverov vznikla aj Katedra pedagogickej psychológie v Bratislave, keďže zjazd bol zameraný na psychologický vývin detí a mládeže. K záverom I. zjazdu slovenských psychológov sa dáva aj vznik Strediska pre teóriu a prax školského a profesionálneho poradenstva, neskôr Ústavu poradenstva v profesijnom a biodromálnom poradenstve, ktorý viedol J. Koščo.

V roku 1966 bol II. zjazd slovenských psychológov. V záveroch tohto zjazdu sa formulujú úlohy - posilňovať existujúce psychologické disciplíny, utvárať teoretické a organizačné predpoklady pre vznik nových psychologických disciplín. Myslí sa najmä na sociálnu psychológiu. Aktuálna je téma psychológie v školských zariadeniach. Vyjasňovanie vzťahov s pedagogikou. Zdá sa, že tu latentne cítiť absenciu školského psychológa. Výskumná práca sa má zamerať na problémy vývinu, ale má ísť o celoživotný vývin. V pozornosti sú problémy motivácie a regulácie, psychodiagnostiky a programovaného vyučovania, špecifických psychodiagnostických metód a reedukačných metód, problémov výchovného, školského a profesionálneho psychologického poradenstva, problémom základného a odborného vzdelávania. Konštatuje sa potreba zmeniť organizačnú štruktúru prípravy psychológov. Štúdium popri zamestnaní bolo kritizované.

V roku 1970 bol III. zjazd SPS. Zúčastnilo sa ho 203 psychológov, uskutočnil sa v Tatranskej Lomnici. Téma zjazdu bola Psychológia a problémy vývinu. Zborník editovaný Kondášom, Vonkomerom (1971) mimo iné obsahuje teoretické zhodnotenie doterajšej psychologickéj praxe, a nové koncepčné návrhy k tejto v praxi. Odznel nový koncepčný návrh k rozšíreniu aplikačnej oblasti psychológie v škole, ktorý predniesol M. Jurčo, ako koncepciu školského psychológa. Išlo profesijnú prítomnosť psychológa v škole.

V roku 1974 bol IV. zjazd SPS v Košiciach. Témou zjazdu bolo uplatnenie poznatkov psychologických vied v rozvinutej socialistickej spoločnosti. Na tomto zjazde sa zúčastnilo už 420 účastníkov.

V roku 1978 sa uskutočnil V. zjazd slovenských psychológov organizovaný SPS. Názov zjazdu bol - Psychológiou za ďalší rozvoj osobnosti a utváranie socialistickeho spôsobu života. Na zjazde bolo už 474 odborníkov zo Slovenska, ale aj hostia z Čiech. V príprave zjazdu bol rámcový program sympózií „Osobnosť ako interdisciplinárny problém psychologických vied“ (gestori D. Kováč, K. Adamovič), ďalej sympóziium na tému „Aktivita ako zdroj formovania osobnosti v profesionálnej a záujmovej činnosti“ (gestori T. Pardel, J. Daniel a J. Vonkomer), sympóziium „Človek v sociálnom kontexte“ (gestori V. Kováliková, J. Bublín). Tieto reprezentatívne výstupy dovoľujú isté závery. Paradigmatická psychológia na Slovensku sa spája s celoživotným vývinom človeka, najmä jeho ideografickou charakteristikou konkrétneho človeka. Skúma sa jeho osobnosť utváraná síce sociálne, ale aj vlastnou aktivitou jednotlivca s cieľom kontinuálne rozvíjať taký sociálny kontext, aby prispieval ku kontinuálnosti čo najlepšieho psychologického vývoja, a to v dôležitých sférach života jednotlivca. Pri vzdelávaní, výchove, pri profesionálnom vývine, pri práci, v manželskom, rodinnom, partnerskom živote. Tvorí sa tak systém poradenstva, ktorý trvá do súčasnosti, aj keď rozličnými nepriaznivými okolnosťami modifikovaný, vzdoruje týmto menej priaznivým

okolnostiam v živote spoločnosti. Preto je dôležité identifikovať, vyhodnotiť stav tohto systému, najmä po roku 1994.

Môžeme povedať, že tých päť prvých zjazdov slovenských psychológov nielen reštartovalo psychológiu potom, čo ju politické deformácie päťdesiatych rokov priamo vyradili zo systému vied, ale objavila sa nová koncepčná energia a jej zodpovedajúce vedecké a praktické výstupy. Rozvíjali sa psychologické disciplíny, medzi ne patrilo trend vybudovať systém poradenstva, v šírke trajektórii celoživotného vývinu, čo bolo posunom oproti ontogenetickej psychológii. Potom poradenstvo vo vzdelávacom a školskom prostredí a vývine, poradenstvo v sociálnych službách, rodina, partnerstvo, poradenstvo vo svete práce. Biodromálne poradenstvo ako prienik do rozličných profesií s tým, že psychológia zostáva modelovou vedou.

V tom čase v praxi pôsobiaca druhá a tretia zakladajúca generácia psychológov, problematiku diferenciacie psychológie, psychologických disciplín a systému ich aplikácie završuje trend písaním učebníc v nasledujúcich desaťročiach. Referenčnými bodmi týchto výkonov sú aj učebnice, ktoré boli napísané na Slovensku - *Učebnica pedagogickej psychológie* T. Pardela z roku 1961, *Učebnica pracovnej psychológie* J. Daniela z roku 1963.

Aj keď sociálna psychológia nebola v tom čase napísaná (bola preložená učebnica Kretcha, Crutchfielda, Ballacheyo), boli tu práce A. Jurovského (1946, 1965, 1971, 1974). Možní autori takejto učebnice - A. Jurovský a V. Kováliková, boli politicky odstavení. V. Kováliková (1993) uvádza, že publikácia A. Jurovského *Človek v spoločenských podmienkach* (1963), podáva prvýkrát komplexné základy sociálnej psychológie v slovenčine. Z oblasti sociálnej psychológie je aj druhá publikácia A. Jurovského *Kultúrny vývin mládeže* (1965).

Diferenciálnu psychológiu napísal I. Štúr (1975), ktorý bol neprávom za ňu ideologicky napadnutý. Musel odísť z Katedry psychológie. *Učebnica pracovnej psychológie* J. Daniel, I. Pikala (1976). Významnú učebnicu napísala L. Maršálová v r. 1976, 1978: *Metodologické základy psychologického výskumu*. Z oblasti všeobecnej psychológie bola publikácia I. Šípoša *Pamäť a znovu poznanie* z roku 1977. *Učebnicu Klinickej psychológie* napísal O. Kondáš (1977), *Učebnica Poradenskej psychológie* J. Košča a kol. (1987), učebnica *Školskej psychológie* J. Hvozdíka (1986). V roku 1990 napísal T. Kolárik *Sociálnu psychológiu*. Ďalej *Pedagogická psychológia* autorov L. Ďurič, J. Grác, J. Štefanovič (1991). Každé aplikovanie vývinovej psychológie do životného obdobia mládeže rozvíjalo aj sociálnu psychológiu. Typickým príkladom je Grácova monografia *Spoločenský styk a psychológia výchovy mládeže* (1968). Druhou nemenej dôležitou monografiou je práca *Škola a psychológia spokojnosti mládeže*. Jeho triádu kníh o mládeži završuje monografia *Pohl'ady do psychológie hodnotiacich procesov* (1979). Ďalšie práce ako *Perusázia, ovplyvňovanie človeka človekom* (1968), *Exemplifikácia. Vzory a modely v živote človeka* (1990), sú edukačne a seba edukačnej povahy, sú teda pedagogicko-psychologické a reagujú na sociálny život človeka v celoživotnom rozpätí. V týchto učebniciach je aj problematika psychológie osobnosti. V podmienkach neslobody bolo ťažké slobodne o téme písať. Bola dorozprávaná, ako si aj ja osobne pamätám, na prednáškach. Z uvedeného vyplýva, že v generačnom programe druhej a tretej generácie bolo rozvíjanie psychológie cestou psychologických disciplín a budovania ich systémov aplikácie do všetkých oblastí životnej praxe.

Ústav experimentálnej psychológie je ďalšou dôležitou inštitúciou vo vývoji psychológie na Slovensku v rozmedzí rokov 1950-1969. Som presvedčený, že ak by bola demokracia, vznikol by Psychologický ústav a v centre jeho skúmania by bola psychológia osobnosti. UEP bolo strategické rozhodnutie v podmienkach ohrozenia komunistickou ideológiou po puči v roku 1948. Ani toto sa nedalo realizovať naraz. Ústavu predchádzali skromnejšie organizačné jednotky, najmä vďaka neobyčajnému talentu, ktorým bol M. Bažány vo vyjednávaní s vtedajšou mocou. Po likvidácii Psychologického ústavu SAV (1951) sa podarilo M. Bažánymu v roku 1952 založiť najprv Psychologické oddelenie pri Filozofickom ústave SAV. V roku 1955 vznikla diferencujúcejšia štruktúra Psychologické laboratórium, už mimo filozofiu pri SAV. V rokoch 1953-1954 vychádzal Psychologický časopis SAV. V rokoch 1956-1964 vydávali ročenku *Psychologické štúdia*, kde prezentovali svoje výskumné výsledky. V roku 1965 sa začína ústav vydávať časopis *Studia psychologica*. O tomto časopise píše D. Kováč, že v týchto politicky obmedzovaných podmienkach umožnil prejaviť vedecké výsledky medzinárodne a dostať sa k zahraničným informáciám. Pribúdanie odborných pracovníkov a definovaných výskumov nakoniec viedlo k založeniu UEP v roku 1963. Na stále viacej diferencujú vo výskumnom záujme D. Kováč uvádza postupnosť: spočiatku sensorika (50. r.), percepcia (60. r.), pamäť (70. r.), čiastočne aj myslenie (80. r.). Zákonite to viedlo k problematike interfunkčnosti (2005). Píše, že sa experimentmi prinieslo množstvo poznatkov o kognitívnych procesoch (vnímanie, pamäť, myslenie), čo pripravilo dobrú pôdu pre neskoršie intenzívne skúmanie osobnosti. Na ústave pôsobila M. Jurčová, ktorá významne prispela k rozvoju kreatológie na Slovensku. Publikovala v spoluautorstve v roku 1979 monografiu J. Hlavsa, M. Jurčová *Psychologické metódy zisťovania tvorivosti*. V roku 1987 publikovala monografiu *Psychológia nadania*. Na UEP organizovala výskumné projekty v tímovej práci. Psychológia tvorivosti ovplyvňuje pedagogickú, poradenskú prax, ale aj oblasť sveta práce (G. Rován, D. Fabián, M. Musil, L. Albert, E. Komárik, M. Ďuríček, E. Jašová, M. Zelina).

Prehľad výskumných tém v ústave uvádza M. Stríženec (1993). Nie je tu priestor, aby sme ich uviedli. Budú uvedené v ďalšej rozsiahlejšej práci o histórii psychológie na Slovensku. Môžeme uviesť aspoň mená M. Stríženec, M. Bažány, G. Dobrotka, J. Kuric, E. Rybárová, O. Blaškovič. Pri ústave sa utvorilo Oddelenie pracovnej psychológie, kde pôsobili J. Daniel, M. Stríženec, S. Dornič, H. Florek. Ako uvádza M. Stríženec (1993), s prvými experimentmi v psychológii sa na Slovensku začalo v 40. rokoch. Uvádza J. Čečetku, M. Milana - experimenty s motorikou, T. Pardel - vnímanie. Za prvú skutočne experimentálnu prácu považuje dizertačnú prácu M. Bažányho (1946) *Dynamografický experiment*. Uvádza ďalšie experimentálne práce začiatkom päťdesiatych rokov - G. Dobrotka experimentoval s Roschachovou skúškou a numerickým kvadrátom. Vnímanie obrazov J. Kuric, E. Rybárová, kôrovej regulácie pri štartových stavov O. Blaškovič (M. Stríženec, 1993). V tomto období D. Kováč (2011) uvádza, že pracovníci ústavu riešili dve hlavné úlohy Štátneho plánu základného výskumu: „Psychologické otázky vnímania vo vzťahu k učeniu“ (1960-1964, koordinátor D. Kováč) a „Podiel percepčno-mnémických funkcií v kognitívnych procesoch a Analýza práce operátora v automatizovanej výrobe“ (1965-1970, koordinátor J. Daniel). Ako uvádza D. Kováč (2011), UEP v čase normalizácie si zachoval zameranie na kognitívne procesy a osobnosť, previazaním na medicínu a psychiatriu. Uvádza čiastkové úlohy ŠPZV v rokoch 1976-1980 - spôsoby uchovávaní informácií, interfunkčné vzťahy osobnosti s percepčno-mnémickými procesmi (vedúci D. Kováč), vplyv záťaže na poznávací procesy v podmienkach

budovania ASR (vedúci D. Kováč). V ďalších rokoch Kognitívne funkcie osobnosti ako regulátory činnosti (1981-1985, koordinátor D. Kováč), Intrapsychické väzby vyšších poznávacích procesov človeka (1986-1989, koordinátor D. Kováč). V pláne bol „Komplexný výskum človeka“. Zmeny spoločnosti v roku 1989 zrušili centrálny riadený výskum. Nastúpil grantový výskum. V publikácii D. Kováča (2011) záujemca nájde prehľad výskumov v tom už novšom období vývoja psychológie.

V histórii **psychológie práce** J. Daniel (1968) uvádza tradíciu Psychotechnického ústavu. Po roku 1945 sa Psychotechnický ústav rozširuje o ďalších pracovníkov a začína sa venovať ostatným oblastiam psychológie práce: racionalizácii, časové a pohybové štúdie, pracovné prestávky. V rokoch II. ČSR sa na ústave venovali validizácii testov pomocou štatisticko-matematických metód (M. Milan, J. Koščo, V. Chvála). V roku 1948 bol založený Československý ústav práce, oblastný ústav pre Slovensko. Ústav viedol M. Bažány, no v päťdesiatych rokoch bol ústav zrušený. Po zmene postoja režimu k psychológii bolo zriadené iba Oddelenie pracovnej psychológie pri UEP, čo znamenalo oživenie pre disciplínu. V roku 1957 sa začala prednášať pracovná psychológia na vtedajšie Katedre dejín filozofie, kde sa prednášala psychológia. Po zriadení samostatnej Katedry psychológie na FF UK v roku 1959 ostalo ako oddelenie psychológie práce. Oddelenie psychológie práce bolo zriadené aj pri Výskumnom ústave hygieny práce, kde sa výskum zamerával na profesiografiu. K znovuoživeniu mala pomôcť aj celoštátna konferencia v roku 1957 v Smoleniciach. Oddelenie psychológie práce na Katedre psychológie má teoreticko-výskumné zameranie na inžiniersku psychológiu, vzťah človek-stroj.

Dôležitá bola konferencia “Pracovná náplň psychológa a sociológa v priemyselnom závode“ v Opatoviciach pri Trenčíne v roku 1960. Centrálnou témou bola skutočnosť, že ľudský činiteľ vystupuje stále nástojčivejšie aj v úvahách ekonómov, ako činiteľ ekonomického rastu. Uvádzalo sa okolo dvadsať psychológov práce v závodoch. Dôležitý bol Jurovského referát o náplni práce. Konštatuje, že psychológia a sociológia v priemyselnom závode ukazuje, ako rásť poznatky o ľudskom činiteli v ekonomike z elementárnej roviny technicko-ekonomickej o ďalší rozmer psychologický, tretí rozmer sociálny a štvrtý rozmer filozofický. Jurovský sa zameriaval na sociálnu psychológiu práce. Nazdávam sa, že toto je dôležité posolstvo aj pre dnešné deformované chápanie práce iba vo vzťahu k zisku. Psychológiu v tomto časovom rozmedzí rozvíjali ďalší psychológovia - J. Daniel, J. Ch. Reiskup, v tom čase sa venoval personalistike, T. Kollárik sa zaoberal spokojnosťou zamestnancov, R. Kostolanský sa zaoberal pracovným poradenstvom a profesiografiou. Spracoval aj tému biografického rozhovoru, J. Senka sa zaoberal profesiografiami. Pracovnú psychológiu v bankských podnikoch uskutočňovali J. Ondrejka a J. Homola. M. Stríženec, výskum vzťahu človek stroj - práca operátora. Ďalej J. Vonkomer, H. Florek sa venovali výskumu únavy nezpracovaných operátorov. Na Katedre psychológie prednášali psychológiu práce I. Pikala, zaoberal sa problematikou bezpečnosti práce. Bol vedúcim Oddelenia psychológie práce na Katedre psychológie. J. Kuruc sa zaoberal problematikou psychológie dopravy. Psychológiu práce prednášala M. Bandžejová. Venovala sa experimentálnej psychológii a inžinierskej psychológii (Ďurič, 1993). Štruktúre disciplíny psychológia práce prispela učebnica od J. Daniela (1963). Ďalšia bola editovaná publikácia *Psychológia práce* J. Daniela a I. Pikalu. Zavádza sa postgraduálna príprava pracovných psychológov. Danielova (Syntéza, 1969) koncepcia postgraduálneho vzdelávania pracovných psychológov komplexne chápe prácu aj ako

poznávanie, so zmyslom tak pre pragmatické, ako aj existencionálne. Vonkajškové a vnútorné angažovanie v práci. V porovnaní s niektorými dnes manažérskymi programami, ktoré rozpoznávajú človeka iba ako fungujúceho, iba ako súčasť civilizačného systému, v ktorom zaniká jeho subjektivita a identita cez osobnosť, je tento podrobne navrhnutý program postgraduálneho vzdelávania v pracovnej psychológii komplexnejší, humanistický. Možno hovoriť o systéme zameranom na humanitu. To dnes chýba. Politické uvoľnenie v roku 1968 umožnilo takýto komplexný prístup. Dovtedy bol rezervovaný pre politiku. Uvádzame štruktúru postgraduálu ako príklad snahy o komplexný prístup k človeku.

Teoreticko-metodologické otázky psychológie práce. Profesiografické štúdie pracovnej činnosti. Metódy analýza práce, profesiografia, experimentálne metódy psychológie práce. Metódy výskumu psychológie práce. Psychologické otázky pracovného výcviku. Skúšky schopnosti v psychológii práce. Technika a problematika testových metód. **Psychologické otázky riadenia organizácie práce.** Úloha psychológie v sústave riadenia. Ekonomická sústava riadenia národného hospodárstva. Riadenie a tok informácií. Rozhodovacie procesy. Komunikačné procesy. Pracovná motivácia. Manažérske teórie. Riadenie výroby. Riadenie skupín, pracovná, morálna spokojnosť, ekonomické incentívy, diskusie o rozhodovaní v skupine, organizačná štruktúra podniku a riadenie podniku, automatizácia. **Poradenstvo a personálna psychológia.** História profesionálnej orientácie a voľba povolania. Teoretické a metodologické posudzovanie práce, prijímacie riadenie, metódy psychologického výberu, účasť psychológie pri rozmiestňovaní pracovníkov, exploračné metódy, analýza a hodnotenie personálu a adaptácia pracovníka, metódy hodnotenia zamestnancov, plány personálnej politiky, sociálne vzťahy a personálna problematika, príprava kádrových rezerv, zvláštne skupiny zamestnancov. Personálne otázky a bezpečnosť práce. **Inžinierska psychológia.** Psychologické problémy mechanizmov. Metódy inžinierskej psychológie. Systémová analýza. Teórie informácií a inžinierska psychológia. Vzťahy inžinierskej psychológie k vedným odborom. Analýza pracovnej činnosti operátora. Psychologické predpoklady operátora. Závaž a stres v práci operátora. Výcvik operátorov. Prehľad najnovších výskumných tém. Poznatky psychológie o faktoroch prostredia. Psychologické metódy skúmania pracovného prostredia. Ide o predmety disciplíny pracovná psychológia.

Trendom bolo v tom čase vyvíjať psychodiagnostické metódy, s komplexným prepojením schopností a osobnosti vo svete práce. Trendom bolo skúmať motiváciu a adaptáciu na prácu, skúmať spokojnosť pracujúceho s prácou. Pracovné poradenstvo.

Psychologické poradenstvo. Novými míľnikmi bolo založenie Krajskej psychologicko-výchovnej kliniky v roku 1957 M. Bažánym v Bratislave a v roku 1959 J. Hvozdíkom v Košiciach. V Banskej Bystrici založil KPVK v roku 1966 PhDr. J. Hrubala. Neskôr KPVK a SVP viedol PhDr. M. Šulek, CSc. Tieto udalosti Kopčanová (2013) spája s takou diferenciáciou psychologickéj vedy, že mohla zaujať túto aplikačnú pozíciu. Pričom aj tu platí známa Jurovského sentencia, že ani psychologická veda nemôže odpovedať iba na požiadavky praxe, ale predovšetkým musí vychádzať z vlastných poznatkov a metodológie. Nazdávam sa, že aj založenie KPVK v Bratislave v roku 1957 treba považovať za snahu kontinuitu z rozvojom psychológie v období rokov 1945-1949. Je tu snaha vybudovať systém, ktorým psychológia pomáhala formulovať spoločenskú prax v jej psychologických obsahoch. Pomáhala nazerať na príčiny javov v edukačnom procese s ohľadom na ich psychologický

obsah. Konkrétne v školstve, edukácii, vzdelávaní. Pri desiatom výročí založenia KPVK a SPV v Košiciach (1969) sa uvádzajú tieto oblasti porúch, s ktorými sa pracovalo:

- Znížená výkonnosť niektorej duševnej funkcie (poruchy pozornosti, pamäti, citov, vôľovej zložky) u 59,3 % klientov.
- Poruchy osobnosti (nevhodné povahové vlastnosti osobnosti, charakterové, povahové črty, vývoj nezrelosti, nerovnomerný vývin) uvádza sa u 43,7 % klientov.
- Poruchy sociálnych vzťahov (nedisciplinovanosť, neurotické poruchy, negativizmus, agresivita, záškoláctvo, túlavosť, úteky z domu, krádeže, narušenie v sex. správaní) - 93,5 % klientov malo aj niektorú z týchto ťažkostí.
- Ďalej to boli ťažkosti s učením sa (nezáujem o učenie, zlý školský prospech, zlyhanie v škole, parciálne poruchy čítania, písania, dyskalkúlia a iné) u 64,5 % klientov.
- Poruchy na báze organickej - 31,4 % klientov.
- Poruchy reči (oneskorený vývin reči, dyslália, balbuties a iné) - 23,1 % klientov.
- Poruchy v motorickej oblasti u 27,1 %.
- Poruchy v oblasti zdravotno-hygienických a spoločenských návykov - 14,8 % klientov.
- Jednorazové psychologické vyšetrenia a školská zrelosť - 28,6 %.

Predpokladalo sa prepojenie týchto KPVK na lôžkové časti, uskutočnila sa iba v prípade KPVK B. Bystrica. Liečebňa pre emočne narušené deti v Ľubochni - doline (M. Šulek, M. Valášeková, 1977). Nešlo iba o založenie týchto pracovísk, ale boli súčasťou celého systému psychologického pomáhania v jednotlivých sférach osobnostného a sociálneho vývinu človeka v nadväznosti na rozvoj spoločnosti. V Bratislave bola neskôr založená ešte Pedagogicko-psychologická poradňa pre hlavné mesto Bratislavy, ktorá mala štatút krajskej inštitúcie. Viedol ju J. Kolény.

Nevyhnutné boli legislatívne rámce v zmenených politických podmienkach, kde demokracia chýbala. Kopčanová pripomína nestora psychológie na Slovensku doc. J. Košču a jeho nadviazanie kontaktu s prof. J. Doležalom, riaditeľom Psychologického ústavu KU v Prahe. Spolupracoval pri zakladaní a riadení pracovnej skupiny Ministerstva školstva v Prahe pri vypracovávaní koncepcie výchovného poradenstva, s tým súvisiacej legislatívy v podobe smerníc, vyhlášok a nakoniec aj zákona. Ako uvádza, od roku 1959 aj pôsobenie v celoštátnej komisii pre výchovné poradenstvo. Vypracovali sa smernice pre vývoj výchovného poradenstva na ZŠ v roku 1962 a stredných školách v roku 1963. Vyhláška o výchovnom poradenstve. Výchovný poradca bol z radov pedagógov školy. Ako uvádza O. Blaškovič (2014), bezprostredným podnetom bola požiadavka rozmiestňovania povolání, kde sa overoval aj výchovný poradca, čo sa ukázalo ako užitočné. Funkcia výchovného poradcu sa utvorila v sedemdesiatych rokoch aj na odborných školách a učilištiach. Utváral sa systém výchovného a psychologického poradenstva. Kopčanová (2013) uvádza pyramídu, na „základni“ je výchovný poradca, ďalej krajské poradne, okresné poradne, kde pôsobili psychológovia a iní odborníci, na vrchole VUDPaP s oddelením metodického riadenia poradní. Možno hovoriť o trende aplikovať poznatky vývinu do poradenstva ako interdisciplinárnej iniciatívy.

Treba tu uviesť, že teoretické zázemie tohto systému, a tak celý systém, satureoval aj Psychologický ústav FF UK v Bratislave svojim Oddelením biodromálnej psychológie a profesijného vývinu. Svedčia o tom publikácie v časopise *Psychologica*. Ako uvádza J. Koščo, spolu s O. Blaškovičom založili časopis *Výchovný poradca* (1964). Konštatuje ale, že

na neho stratili vplyv. Signalizuje sa tu supremácia pedagogiky a umenšovanie psychológie. Pripomínajú tu M. Klímovú, ktorá reprezentovala tento trend. Realizáciu Vyhlášky uskutočňovalo Oddelenie profesionálneho vývinu a poradenstva, ktoré viedol J. Koščo. Takto bola nevdok naplnená Jurovského požiadavka, že nielen požiadavky praxe, ale aj poznatky a metodológia disciplíny musia mať miesto pri jej rozvoji.

K histórii môžeme pristupovať aj tak, že z dosiahnutého stupňa vývinu sa pozrieme na historické udalosti. Môžeme sa pozrieť ako poradenskú psychológiu v biodromálnom koncepte novšie definoval J. Koščo (S. Hvozdič, 1994, 2011). Koščo píše, že aplikovanie biodromálnej psychológie do výchovného systému psychologických služieb, edukatívno-formatívneho, personálneho zamerania sa zameriava na pomoc pri plnení životných úloh, ktoré má človek plniť v spoločnosti svojej doby, tak z hľadiska osobných a spoločenských cieľov, a naplniť zmysel života aj z hľadiska spirituality životnej cesty človeka. V rôznej miere takto integruje úžitkovo-pragmatické úlohy a výber, a spôsob ich plnenia s vedomím, že majú súvis s celkovou existencionalnosťou človeka, ktorá mu je dostupná cez hodnoty a hľadanie odpovede po zmysle života.

Ak porovnáme túto definíciu s definíciou napríklad asociácie amerických psychológov, ktorá poradenstvo popisuje ako „pomáhanie jednotlivým osobám v prekonávaní prekážok nachádzajúcich sa kdekoľvek na ich životnej ceste, kdekoľvek ich stretnú, osobitne v optimálnom podnietení ich individuálnych zdrojov pre tento rozvoj“ (Mulgatroyd, 2000), môžeme prísť k záveru, že sú odpoveďou aj na rozličné historické, politické a kultúrne prostredie. Sú potom aj výsledkom rozličnej kohortovej skúsenosti odborníkov. Slovenská spoločnosť čelila totalite. Totalita často konfrontovala zmysel života, zdôrazňovala kolektívnu príslušnosť človeka. Vystavovala človeka tvrdeniam, ktorým neveril. Bola spojená s emigráciou do svojho vnútra. Spiritualita v marxizme nesmela existovať. V tejto definícii J. Košča sa toto odráža. Oproti tomu americká definícia odzrkadľuje inú kohortovú skúsenosť, môcť kontrolovať svet okolo seba a mať príležitosť naplňovať svoje možnosti. Na prvý pohľad by sa mohlo zdať, že kontext, podmienky sú rozhodujúce, ale pri pozornejšom pohľade pozorujeme, ako sa ľudská subjektivita chce prejaviť ako osobnosť, osoba, ktorá nie je iba predmetom, ale aj podmetom situácie.

Ďalšia disciplína, ktorou sa vyvíjala psychológia na Slovensku, bola školská psychológia. V období rokov 1950-1969 sa znova objavujú iniciatívy nastoliť problematiku školského psychológa v Bratislave a v Košiciach. V Bratislave je v roku 1965 založená katedra Pedagogickej psychológie L. Ďuričom. V roku 1968 vzniká kabinet školskej psychológie pri Katedre psychológie, ktorý vedie L. Ďurič. Katedra pedagogickej psychológie pripravovala učiteľov v kombinácii nejakého predmetu s predmetom psychológie, predpokladalo sa, že by to mohol byť školský psychológ. V Košiciach bol od začiatku názor, že rola školského psychológa je odlišná od roly pedagóga. Pokus o súčasný pracovný výkon poradenského a školského psychológa ukázal, že je tu preťaženie a napätie vo výkone profesie. Od začiatku sa v Košiciach na KPVK rozlišoval poradenský a školský psychológ. Prispela k tomu aj analýza vzťahu pedagogiky a psychológie, ktoré robil J. Hvozdič. Ďalej samotná psychologická prax. V roku 1972 uvádza, že sa nemá zamieňať poradenská psychológia za školskú psychológiu. Uvádza potrebu oddelení školskej psychológie na KPVK a SVP (Psychológ v Československu

r. IV, 1972, č.3-4). Až do založenia Katedry psychológie v Košiciach v roku 1968, a ich prvých absolventov, bol v Košiciach veľký deficit psychológov. V tomto pokuse o historiografický pohľad na psychológiu na Slovensku pracujeme aj s metódou pozrieť sa na minulosť aj z dosiahnutého stavu vývoja v danej oblasti. V dizertačnej práci Leskovjanská (2005) zistila, že kladné ohodnotenie práce psychológa na škole je vo významnom vzťahu k jeho času strávenom na danej škole. Čím viacej času pôsobil psychológ na škole, tým bol viac kladne akceptovaný. Cení sa konzultácia. Táto psychologická disciplína sa stáva referenčným rámcom pre špecializáciu v tejto oblasti. Okrem staršej generácie, O. Blaškovič, J. Hvozdič, L. Ďurič, M. Jurčo, sa formuje nová generácia. Školskej psychológii sa intenzívne v osemdesiatych rokoch už venujú ďalší, napríklad E. Gajdošová, G. Herényová v Bratislave, v Košiciach I. Kamenský, D. Múčková, neskôr E. Schnitzerová, O. Orosová, B. Gajdošová.

Pedagogická psychológia. Rozlíšenie medzi pedagogickou psychológiou a školskou psychológiou uvádza J. Hvozdič (1986). Zdôrazňuje, že poznatkový systém školskej psychológie má predovšetkým aplikačno-psychologický ráz. Spája sa s profesionálnou prítomnosťou psychológa v škole. Pedagogická psychológia má všeobecnejší ráz. Týka sa aj iných pozícií človeka ako sú tie, ktoré sa spájajú so školou. Je zameraná celoživotne. Pedagogickú psychológiu ako učebnicu napísal T. Pardel (1961). Problematikou programovaného vyučovania sa zaoberal M. Milan (1964). Urobil v tejto oblasti porovnávacie štúdie klasického vyučovania a programovaného vyučovania. Potvrdila sa perspektívnosť v aktivácii učebnej činnosti žiaka. Programované vyučovanie ako téma pedagogickej psychológie bola jej systémovou súčasťou. Programovaným vyučovaním sa zaoberali na Slovensku dva päťročné výskumné projekty. V osobách boli prepojené aj výskumami na českej strane. Výskumný projekt „Konštrukcia auto inštrukčných programov“ uskutočnili M. Milan, P. Bernáth, A. Koščová v rokoch 1971-1975. Nadväzovali na predchádzajúci výskum v rokoch 1964-1970. Výsledkom boli auto inštrukčné pracovné listy z matematiky, ruského a slovenského jazyka pre 3. až 5. ročník. Potvrdila sa lepšia učebná samostatnosť žiakov. Dobrý postoj k učebnej látke, motivácia. Psychologické obsahy vyučovacieho procesu boli operacionalizované pre žiaka a učiteľa. Programy boli postavené na konkrétne cieľové skupiny predmetov, ktoré nemajú opisný charakter. Pre určité vekové skupiny žiakov ZŠ. Dôležitou súčasťou boli aj efektívne vyhodnocovacie prostriedky. Potvrdil sa aj vplyv tohto programovaného vyučovania cez seba inštrukčné testy u žiakov v kontinuite vo vyšších ročníkoch. Výsledky boli prezentované na zahraničných konferenciách v Budapešti, Berlíne, Strassburgu (M. Milan, A. Koščová). Publikáciu *Utváranie procesov a schopnosti* napísal M. Jurčo (1964). V roku 1974 napísal L. Ďurič *Úvod do pedagogickej psychológie. Učebnicu psychológie pre učiteľov* napísali Ďurič, Štefanovič (1974). Prvú celoštátnu učebnicu vysokoškolskú učebnicu *Pedagogická psychológia* napísali L. Ďurič, J. Grác, J. Štefanovič (1988, 1991). Novšiu inovačnú pedagogickú psychológiu prezentoval v monografickej učebnici *Kapitoly edukačnej psychológie. Teórie a aplikácie* J. Grác (2009). Bolo by potrebné preskúmať a uviesť ďalšie disciplíny, ktoré sa v tomto období začínali formovať. Napríklad psychológia telesnej výchovy, neskôr psychológia športu. K nim patrí aj psychológia samo učenia, ktorú vytváral J. Grác (1978).

Inštitúciou, ktorou sa vyvíjala psychológia na Slovensku bol aj Výskumný ústav detskej psychológie a patopsychológie (**VUDPaP**). Výskumom aplikovaným v škole prispieval aj k poznatkovému rámcu školskej psychológie. Bol založený v roku 1964. Táto inštitúcia má úctyhodnú teoreticko-výskumnú produkciu, D. Kováč uvádza okolo 401 jednotiek štúdií a záverečných správ z výskumov. Kriticky pripomína, že taká produkcia sa mala odraziť aj v počte monografií, pretože tieto štúdie môžu stratiť svoj vplyv, môže sa na ne zabudnúť. Bližšie údaje k výskumom možno nájsť v zborníkoch z rokov 1994, 1999. Z dostupných materiálov, ktoré som dostal z VUDPaP, vyplývajú jednak štatútom určené úlohy. Nepriamo môžeme dedukovať tri rozličné pozície VUDPaP vo vzťahu k svojmu rozvoju.

1. V rozličnej miere umožňuje venovať sa problematike socializácie detí a mládeže, skúmať vývin dieťaťa vo vzťahu k pre neho dôležitým referenčným bodom. Túto pozíciu by sme nazvali asimilačnú, mohli sa robiť predsa len výbery problémov. Príkladom možno uviesť V. Kováliková *Obraz seba v regulácii ľudského správania* (1967), A. Jurovský, monografia *Mládež a spoločnosť* (1974), V. Kováliková *Positívne sociálne správanie a jeho vývin* (1985).
2. Druhá pozíciu by som nazval akomodáčna. Organizácia, ak sa vyvíja, tak modifikuje aj svoju štruktúru, aby zodpovedala podmienkam problémom odbornej praxe, kde pôsobí. Túto pozíciu kazila kampaňovitosť požiadaviek rezortu školstva a ideologické selektovanie vedeckých poznatkov. Toto sťažovalo akomodáciu organizácie. Niečo záviselo aj od riaditeľa. Bažány a Pavlovkin boli ofenzívny. Príkladom úspešného vývoja organizácie k potrebným štrukturálnym zmenám sú výcviky, ktoré na VUDPaP organizovali pre psychologov pre ciele skupiny, ktoré pracovali v oblasti prevýchovy. Uvádzajú sa I. Janková, M. Mitošinková, J. Kožnár, M. Pavlovkin, J. Senka, J. Štúrová v 70. a 80. rokoch XX. storočia. Skupinovú psychoterapiu s mládežou s narušeným vývinom na VUDPaP organizovala realizoval Š. Matula a začiatkom 90. rokov aj výcvik pre pracovníkov poradní. Ústav bol často pod administratívno-byrokratickým tlakom. V novšom období sa za ústav zasadzoval najmä Dočkal. Prináša aj genézu zápasu s mocou (1993).
3. Tretia pozícia VUDPaP v školskom systéme bola prospektívna, pôsobila ako vytyčovateľ trendov. Týkali sa tvorivosti, nadania, záťaže a jej zvládanie. V miere, v akej ich výskumníci riešili, pomáhali zozreť pociťovanie ich potrieb v škole. V širšom materiály uvediem podrobnejšie výskumy a autorov.

Vychádzam z pozoruhodnej analýzy histórie tohto ústavu V. Koválikovou (1994), podobne L. Páleník (1994). V štatúte je šesť oblastí činnosti.

1. Prvá oblasť je zameraná na
  - a) skúmanie rastových charakteristík psychického vývinu,
  - b) sociálnej determinácie utvárania psychiky,
  - c) patopsychológie handicapovaných detí,
  - d) vzniku porúch a učenia a správania.
2. Druhá oblasť, ktorou sa má ústav zaoberať, sú základné teoretické otázky psychologicko-výchovnej starostlivosti o deti a mládež.
3. Tretia oblasť je sústreďovanie informácií pre príslušné oblasti výskumu.

4. V tejto úlohe mal ústav sústreďovať patenty a normy týkajúce sa psychologických diagnostických prostriedkov. Vyvíjať, overovať a vyrábať vyšetrovacie pomôcky.
5. V tejto úlohe mal ústav odborne radiť PVK v Bratislave, ktorá bola určená ako bázové pracovisko ústavu pre klinický výskum (v osobe dr. Bažányho bola spojená aj personálne).
6. Šiesta úloha sa týkala práva zriaďovať vysunuté pracoviská vo vzdelávacích inštitúciách, opierať sa aj o poznatky týchto inštitúcií.

Ako uvádza V. Kováliková (1994), v prvých rokoch bol výskum zameraný na ranný psychický vývin detí, vo výskumoch je zahrnutá včasná starostlivosť o dieťa, väzba matka dieťa. Uzavreli sa výskumné práce napríklad - Výskum schém rodičovskej výchovy, Sociologická analýza súčasnej mestskej rodiny, Vývinovo-psychologické problémy opustených detí. Rozsah tohto článku limituje ďalšie informácie.

Podľa Koválikovej (1994) sa dajú rozličné výskumné úlohy zhrnúť do piatich hlavných zameraní:

1. Skúmal sa vývin dieťaťa v norme z hľadiska jeho rozumového vývinu, jeho biologické a kultúrne koreláty a získavanie vedomostí a zručností. Hlavný aspekt sa kládol na rozvoj všeobecných rozumových schopností ako predpokladu úspešnosti v škole.
2. Ako druhú oblasť úloh výskumu V. Kováliková (1994) uvádza sociálno-psychologické problémy osobnostného utvárania detí a mládeže, kde spadal výskum aj negatívnych javov. Cieľom bolo skúmať a poznať podmienky začleňovania sa detí a mládeže do spoločnosti, a subjektívne vnímanie tohto sveta v štruktúre sociálnych postojov.
3. Tretia oblasť sa týka problematiky patopsychológie dieťaťa, ale aj skúmanie podmienok výchovy a vzdelávania postihnutých. Cieľom bolo vypracovať jednotnú teoretickú koncepciu problémov s ohľadom na ich včasnú psychodiagnostiku a psychokorektívnu prax. Dalo by sa povedať - skúmať a podporovať kognitívnu vitalitu aj u týchto detí v ich vývine.
4. Štvrtá oblasť sa týkala podmienok výchovy a vzdelávania u detí telesne, senzoricky a mentálne postihnutého. Tiež dieťaťa sociálne znevýhodneného. Zvláštnosti psychickej regulácie postihnutých detí a mládeže, a ďalšie úlohy.
5. Posledným okruhom zhluku výskumných úloh sa týkal otázok psychologicko výchovnej starostlivosti o dieťa a psychologického poradenstva. Systém komplexnej poradenskej starostlivosti pre deti a mládež s poruchami správania. A ďalšie úlohy.

Roku 1967 MŠ ČSSR (na Slovensku poverenictvo školstva), schválilo koncepciu psychologicko-výchovného poradenstva a siete poradenských zariadení. V okresných sídlach boli zakladané poradne. V súčasnosti v každom okresnom sídle je Pedagogicko- psychologická poradňa. V roku 1968 sa osamostatnilo stredisko pre psychodiagnostické pomôcky a vytvoril sa samostatný podnik V roku 1967 ústav začal vydávať vedecký časopis *Psychológia a patopsychológia dieťaťa*. Takto sa poznatky internacionalizovali jednak zvonku sprostredkované štúdiu, ale aj z ústavu tiež vychádzali bibliografické spravodaje. V roku 1969 sa z ústavu vyčlenil útvar porovnávacej psychológie a dal podnet pre vznik Laboratória pre porovnávaciu psychológiu pri FFUK. Významne v tejto oblasti vedecky pôsobil M. Czako.

Klinická psychológia v rozmedzí rokov 1950-1969. Po druhej svetovej vojne, ako uvádza Čavojcová (2003), boli zriadené Sociodiagnostické ústavy, kde spolupracovali lekár, sociálna pracovníčka a psychológ podľa Švajčiarskeho modelu. Navrhol ich T. Pardel. Boli usmerňované Ústavom pre sociálny výskum mládeže, ktorý riadil T. Pardel. V roku 1951 bol v dôsledku totality zrušený. V Psychologickom časopise, ktorý vydávalo Psychologické laboratórium SAV v rokoch 1953-1954, sú uvedené štúdie klinických psychológov, ktorí boli už zamestnaní v zdravotníckych zariadeniach. O odbornej tematike a mieste pracoviska týchto prvých klinických psychológov sa dozvedáme z publikácie M. Verneru *Psychológia v zdravotníctve* (1957). Odborná časť je rozdelená do troch celkov. Psychológia v psychiatrii, kde publikovali G. Dobrotka, O. Kondáš, R. Škodová-Smogová, A. Stančák. Ako príklad možno uviesť štúdiu O. Kondáša *Poruchy funkčného stavu II. signálnej sústavy u alkoholikov*. Druhý celok sa týkal psychológie v pediatrii. Publikovali tam L. Ličko, M. Janec, S. Cynkovská, K. Horňáková. Príkladom štúdie je *Pokus o komplexnú liečbu enuresis nocturna* L. Lička a M. Janeca. Tretí celok bol o psychológii v ostatných odboroch medicíny. Publikovali tam M. Verner, M. Zurková-Vrabcová, A. Marišová. Príkladom je Vernerova štúdia *Psychické odrazy operácií*, kde sa zaoberá psychologickou prípravou pacientov na operáciu, alebo štúdia A. Marišovej *Psychoprofilaktická príprava bezbolestného pôrodu*.

Založenie druhej katedry psychológie na Slovensku v Košiciach.

V roku 1968, po politickej rehabilitácii, inicioval založenie Katedry psychológie J. Hvozdík. Diplomové práce boli témy aj z klinickej psychológie. V sedemdesiatych rokoch tu pôsobili J. Hvozdík, vedúci katedry, prednášal najmä všeobecnú psychológiu, poradenskú a školskú psychológiu, M. Harminc, V. Nevrlá úvod do psychológie, M. Harminc psychodiagnostika psychológie práce, E. Šimová ontogenetická psychológia, neskôr aj gerontopsychológia, M. Czako porovnávací psychológia, E. Fraenkel základy vyššej matematiky, štatistické metódy, M. Zelina sa zaoberal psychológiou osobnosti, sociálnou a diferenciálnou psychológiou, E. Komárik prednášal psychologickú metodológiu, M. Grófová psychológiu osobnosti, E. Fábryová pedagogickú psychológiu, J. Koščo dejiny psychológie, Š. Tatranský poruchy detského vývinu, klinickú psychológiu, A. Stančák diagnostiku v psychopatológii, psychoterapii, A. Medvecký základy Psychiatrie.

Ako prví asistenti z absolventov katedry sa uvádzajú V. Bačová (Špeťuchová), J. Výrost, L. Lovaš. Neskôr kreovali mimo pôsobenie na katedre aj psychologické oddelenie na Spoločensko-vednom ústave SAV v Košiciach. V štruktúre katedry všeobecno- psychologické predmety končili v druhom ročníku. potom nasledovali aplikované disciplíny, niekedy boli aj v nižších ročníkoch.

Externe pôsobili z Katedry psychológie v Bratislave, najmä L. Košč, J. Koščo, D. Kováč, J. Daniel. Trendom bola ale školská psychológia. Ako profesiová prítomnosť psychológa v škole. Ako integrovanie psychologických poznatkov z celého poznatkového systému psychológie vo vzťahu ku konkrétnym problémom v škole. V nasledujúcich rokoch organizoval rezortne výskumy MŠ SSR. Zahŕňali celú sféru školského vývinu žiaka. Oblasť prevýchovnej ústavnej činnosti sa venoval Š. Tatranský (1971). Vo výskumných tímoch boli slovenskí aj českí psychológovia. Sú príkladom česko-slovenskej vzájomnosti vo vede. Uvedené rezortné výskumy, známe v osemdesiatych rokoch XX. storočia ako košická

psychologická škola, boli metodologickým a teoretickým zázemím tejto školskej psychologickej praxe. Vo výskumných tímoch boli odborníci z praxe, ale aj odborníci z výskumných ústavov. D. Tolingerová nazvala tento trend optimalizácie edukácie, cestou optimalizácie osobnostného vývinu vo sférach podpory predovšetkým vnútornej motivácie, rozvoja psychoregulácie vo vzťahu osobnosti a jej učebnej činnosti, v štruktúre kognitivity a motivácie „košická psychologická škola“. M. Blaško navrhuje termín Košická pedagogicko-psychologická škola, pre účasť aj pedagógov. Dalo by sa to akceptovať a po historickom exkurze do jednotlivých výskumov názov spresniť vo vzťahu psychológie a pedagogiky. Katedra úzko spolupracovala z KPVK a SPVP, a účelová budova, ktorá sa pre túto inštitúciu vybuďovala, mala slúžiť a slúžila aj pre výučbové potreby Katedry psychológie v Košiciach.

Môžeme uviesť príklady dvoch záverečných správ z týchto päťročných výskumov (J. Hvozdík, 1980, 1985). Boli aj osnovou overovania aplikácie nielen psychologických poznatkov do praxe, ale aj spätne reflektovania osobnostných charakteristík ako kritérií pre širší rozvoj danej spoločenskej sféry. V záverečnej správe z výskumu v rokoch 1975-1985, ktorého sa zúčastnilo 38 odborníkov, bolo skúmať podmienky rozvoja osobnosti žiaka v podmienkach činnosti učenia. Ako z názvu výskumnej úlohy vyplýva, išlo o podiel školskej psychológie a psychologicko-výchovnej starostlivosti pri rozvíjaní žiakovej osobnosti. V tom čase sa začali zakladať aj okresné pedagogicko-psychologické poradne na okresoch v rezorte školstva. V systéme mala vtedajšia Krajská psychologicko-výchovná klinika a Stredisko pre voľbu povolania metodické poslanie v spolupráci s VUDPaP. Výskum monitoroval tento proces a modeloval aj organizačné rámce. Ku koncu tohto obdobia pokračovala diferenciácia KPVK a SVP na oddelenia poradenskej psychológie, školskej psychológie, na stredisku voľbe povolania, teória a prax výchovy k výberu povolania a voľby povolania (poradenstvo v osobnostnom vývine, poradenstvo vo vzdelávacom vývine, poradenstvo v kariérovom vývine). V pracovných tímoch poradní sú aj pedagógovia, najmä ako metodici výchovy voľby k povolaniu. Prehľad o vývine a zmene názvov týchto inštitúcií možno nájsť u J. Ihnacika a kol. (2000). Rozvíjalo sa teoretické zázemie Strediska pre voľbu povolania. Skúmali sa možnosti rozvíjajúcich programov v prostredí školy v celej sfére školského vývinu žiaka. Najmä v súvislosti s rozvojom motivácie žiaka k učebnej činnosti a vo vzťahu ako ona sama môže byť nositeľom rozvoja.

V tejto súvislosti aj výchova k voľbe povolania, kde KPVK a najmä SVP mali svoje poradenské programy a koncepty metodického vedenia výchovných poradcov na školách. Stredisko pre voľbu povolania na KPVK v Košiciach bolo referenčným bodom vývoja profesionálnej orientácie u mládeže. Š. Vendel (2006) uvádza, že išlo o proces od rozhodovania pre povolanie k rozvíjaniu kariérového vývinu a jeho predpokladov. Teda ako píše od poradenstva orientovaného na rozhodovanie k rozvíjajúcemu, k rozvíjajúcemu kariérovému poradenstvu. V roku 1974 napísal J. Bubelíni publikáciu: Sledovanie, hodnotenie a usmerňovanie profesijného vývinu žiakov ZDŠ. V roku 1981 publikáciu: Psychológia profesionálneho vývinu mládeže. Ďalším autorom vo vzťahu aj k KPVK a SVP bol J. Danko. V roku 1984 napísal knihu Voľba povolania. Pričinil sa o predikčný systém voľby štúdia, kedy študent mal možnosť predvídať pravdepodobnosť prijatia na zvolenú školu, podľa v predikčnom systéme zhromaždených informácií. Ďalším autorom ktorý významne prispel k tomuto trendu rozvíjajúceho kariérového poradenstva bol v Košiciach Š. Vendel. Vyvinul program PROFIT. Umožňoval prístup k informáciám pri profesijnej orientácii žiakov a pre

elektronickú výmenu informácií potrebných pre zorientovanie žiaka v možnostiach výberu štúdia vo vzťahu k celému radu komponentov. Takto usmerniť orientáciu záujmu žiakov. V roku 1990 vydal publikáciu Čím budem. Prístupnou formou sprostredkoval poznatky voľby povolania pre žiakov, rodičov, učiteľov. Uvedené príkladom na prepojenie vývoja systému a vývoja poznatkových rámcov pre tento systém, ktorý môže byť aj v súčasnosti modelom.

Problematika aplikácie psychologických poznatkov v systéme školy, sa špecifikovala aj do skúmania interakcie učiteľ - žiak (M. Zelina a spolupracovníci). Téma je aktuálna aj dnes. Ale určite s menším záujmom školských úradov o problém. Táto línia ostala ako trend až do súčasnosti. Napríklad novšia publikácia M. Zelinu (2006) o kvalite školy v ukazovateľoch mikroanalýzy vyučovania. Tento rezortný výskum v rokoch 1975-1980 prinášal konkrétne zistenia k príčinám a prejavom nemotivovanosti žiakov. V obraze takéhoto žiaka sa objavuje napríklad významne menšia spôsobilosť plánovať si činnosť, nižšia sebaregulácia. Naopak vo vývine dobre učiacich sa žiakov sa vývinom presadzuje vnútorná motivácia, pri záujme rodičov, ale s ponechávaním väčšej autonómie. Skúmala sa tvorivosť zástoj konvergentného a divergentného myslenia, najmä s ohľadom na podnety školy. Vyvíjala sa metodika skúšky učiteľov. Ukázalo sa, že táto forma dynamickej diagnostiky má vysokú informačnú hodnotu. V tomto rezortnom výskume pokračuje kontinuitne záujem slovenskej psychológie o programy. Spomenuli sme v časti pedagogická psychológia M. Milana, A. Koščovú a ich programy v jazykovej oblasti, kde pracovali s učebnými listami a diferencovanými úlohami. Aj v tomto rezortnom výskume sa podávali diferencované úlohy s ohľadom na sebahodnotenie, tvorivé úlohy a úlohy na divergentné myslenie, heuristické úlohy a monitorovanie procesov aj pomocou psychologických metód. Zistilo sa zlepšenie učenia sa žiakov učiacich sa pod svoje možnosti na hladine 0,05 %, prakticky sa zlepšil aj taký ukazovateľ ako priemer známok. Výskum v časovom reliéfe viacerých rokov mal možnosť postihnúť procesy, podmienky kvality školy, aj keď tento termín sa frekventovane nepoužíval. Bol zázemím pre diskusnú bázu aj so školskou správou a do určitej miery odpolitizoval školské prostredie. Čo dnes, po zmenách v roku 1989, chýba. Zjednodušené floskuly pravo-ľavej politiky s nekontrolovaným dôrazom na konkurenciu v školskom prostredí evokujú situáciu z roku 1948, kedy sa zdôrazňovala socialistická súťaživosť ako všeliek. V tom čase s následkami, prof. J. Hvozdič oponoval, že ak chceme žiaka vystaviť školskej záťaži, je potrebné na to pripraviť najskôr jeho osobnosť (J. Hvozdič, 1948). Osobnosť sa po spoločenských zmenách v roku 1989 paradoxne pripomína málo. Po jej jednostrannej marxistickej interpretácii to je najmä v školstve, ale aj iných sférach spoločenského života, závažný nedostatok. Aj to môže byť príčinou, prečo je tak málo vnútornej motivácie v dôležitých spoločenských procesoch a tak veľa zúženého významu iba vonkajšej materiálnej motivácie. Namiesto motivácie je tu viacej pudu sebazáchovy, čo zakladá zlú dynamiku pre spoločenský vývin.

Druhý výskumný projekt v rozpätí piatich rokov (1980-1985), sa venoval procesom motivácie regulácie v rozvoji osobnosti žiaka. Ako v záverečnej správe píše koordinátor tejto výskumnej úlohy J. Hvozdič (1985), skúmalo sa prepojenie osobnosti jej motivácie a regulácie na úseku činnosti. Nadväzoval na predchádzajúci výskum. V centre bolo zvýšiť aktivitu žiakov v učebnom procese a zlepšiť ich sebareguláciu v učebnej činnosti. Konštatuje sa, že je dôležité, aby sa aj také významné spoločenské procesy ako je výchova a vyučovanie, stali predmetom inovácií (nielen výroba, priemysel, materiálne sféra spoločnosti). Nešlo iba o poznanie formovania učebnej motivácie či vo vývine alebo učebnej činnosti, ale aj ich využitie

v edukačných procesoch. Možno povedať, že psychológia, aj keď musela byť v určitej miere poplatná ideológii, snažila sa ju v mnohých prípadoch ako situácia dovoľovala, formalizovať a stala sa istou obranou voči jej vplyvu. Potom, čo sa spoločnosť po roku 1989 zbavila nanútenej ideológie, na škodu veci sa stratila alebo málo využila, aj to čím sa spoločnosť voči nej v bránila, a čo malo aj vedeckú hodnotu. Takto sa častejšie presadili zjednodušené floskuly situačnej politiky.

V prostredí týchto výskumov vznikli tri významné výkony slovenskej psychológie. Teória vyučovania s uzavretým cyklom využíva behaviorálnu psychológiu, prvky programovaného vyučovania, pôvodná pedagogicko-psychologická teória, ktorá sa vyvinula na Slovensku (M. Blaško, 1992, 1995). Bola napísaná prvá učebnica školskej psychológie *Základy školskej psychológie* (J. Hvozdík, 1986). V prostredí týchto výskumov sa kreovala teoreticko-aplikačná koncepcia *Tvorivo humanistickej výchovy* M. Zelinu. M. Zelina patril k tým, ktorí boli kľúčovo významnými vo výskumnej činnosti. Tvorivo humanistická koncepcia bola neskôr základom *Milénia*, ako príspevkom ku koncepcii *Duch školy*, ako východiska pre transformácie školstva po páde komunizmu. Ako uvádza M. Jurčová (1993), Katedra psychológie v Košiciach bola v tom čase jedným z dôležitých centier výskumu okolo tvorivosti. Pripomína sa pôvodný ortogonálny výskum tvorivosti E. Komárika a M. Zelinu. V jej štruktúre sa už odráža reflektovanie potrieb praxe aplikácie psychologických disciplín v systémoch. Rozvíja košickú orientáciu najmä na mimo intelektové zlyhanie žiaka v škole (J. Hvozdík, 1966, 1970). Najmä monografia *Psychologický rozbor školských neúspechov žiakov* je na svoju dobu teoreticky a empiricky porovnateľná monografia k problematike mimo intelektového zlyhania žiaka so zahraničnými štúdiami. Jej preklad do nemčiny bol zablokovaný tým, že autor nespomína ani na jednom mieste marxistický koncept. Na túto publikáciu nadväzujú výskumy okolo problematiky akcelerácie, tréningov k rozvoju potencialít žiakov, interakčných štúdií v škole, tiež profilácia školského psychológa a s ňou súvisiaca monografia J. Hvozdíka *Základy školskej psychológie* (1986).

Založenie vysokoškolskej poradne v Bratislave po Oddelení psychológie v celoživotnom vývine pri Psychologickom ústave FF UK v Bratislave.

V roku 1968 vznikla aj vysokoškolská poradňa, ktorú inicioval J. Koščo v koncepcii systému poradenstva. Z informácie o práci vysokoškolskej poradne (1972) sa dozvedáme, že poradňa bola účelovým zariadením Oddelenia psychológie profesionálneho (neskôr biodromálneho) vývinu a poradenstva pri Psychologickom ústave UK. Pracovníci poradne, Dr. Hargašová, Dr. Rapoš, externe aj Dr. Fabián, Dr. Hlavenka, Dr. T. Taročková boli aj výskumnými pracovníkmi oddelenia. Mala plniť špecifické orientačné a poradenské úlohy, osobitne zamerané na vysokoškolákov. Ďalej cvičné úlohy pri výchove odborných psychológov a pri ich postgraduálnom vzdelávaní v odbore poradenská psychológia.

8. Obdobie rokov 1970-1989. Normalizácia a snaha o internacionalizáciu psychológie.

Časové obdobie v rokoch 1970–1990 nazval D. Kováč (1994) metaforicky internacionalizácia napriek normalizácii. Psychológia si musí obhájiť pozíciu v interdisciplinárnom prostredí s koncepciou, ktorá bude rešpektovaná. Na tento problém reaguje D. Kováč v roku 1975 štúdiou *K integrácii v psychológii*. D. Kováč uvádza, že konfrontácia s Pavlovovou metodológiou vyostriala názory na charakter psychológie. Výsledkom tejto konfrontácie bolo akcentovanie psychológie ako vedy o človeku, psychológia ako hoministickej vedy. Z tejto pozície sa psychológia javí aj ako integrujúci vedný odbor v interdisciplinárnom prostredí, obnovuje pozíciu ľudského subjektu ako osobnosti. Téma osobnosti bola v útlme po nástupe totality. Psychológia má vlastnú aplikačnú oblasť a nie je iba servisom pre iné vedy. Problém sa cyklicky opakuje.

Katedra psychológie v Bratislave reprezentovala zapojenie psychológie na trendy vo svete. V jej štruktúre boli prípravy poslucháčov dostatočne rozpracované, diferencované disciplíny. Všeobecná psychológia, ktorú prednášal T. Pardel. Touto disciplínou na konci II. ročníka končil všeobecný základ prípravy psychológa. Zahŕňal aj vývinovú psychológiu (E. Rybárová), metodológiu (L. Maršálová), štatistiku (M. Bažány, J. Čečer), sociálnu psychológiu (A. Jurovský, V. Kováliková). Anatómiu, neurofyziológiu. Porovnávaciu psychológiu prednášal M. Czako. Dejiny psychológie J. Koščo. Z aplikovaných disciplín bola klinická psychológia (O. Kondáš), silná disciplína s učebnicou. Psychoterapia s vlastným profilom, dôrazom na učenie, s názvom Discentná psychoterapia, ktorú formoval O. Kondáš. Forenznou psychológiou (G. Dobrotka). Poradenská psychológia v nadväznosti na výskum celoživotného vývinu človeka biodromálnou psychológiou (J. Koščo). Bola napojená na výskum oddelením výskumu profesiového vývinu, neskôr biodromálneho vývinu na Psychologickom ústave UK. Prednášala sa aj diferenciálna psychológia do normalizácie, kedy I. Štúr z dôvodu nesúhlasu so vstupom vojsk Varšavskej zmluvy musel odísť z univerzity. Pedagogická psychológia s bázou pre školskú psychológiu (L. Ďurič), pracovná psychológia (J. Kuruc), dopravná psychológia (I. Pikala), inžinierska psychológia (M. Bandžejová), psychofyziológia práce. Uvedené disciplíny reprezentovali monografie a učebnice, ktoré pripomínam na inom mieste. V rámci jednotlivých aplikovaných disciplín sa dbalo na potrebu uplatnenia sa poslucháčov a vedúce osobnosti katedry sa angažovali vo vyvíjaní systémov aplikácie v jednotlivých sférach života spoločnosti.

V roku 1975 vydali T. Pardel a J. Koščo z oblasti všeobecnej psychológie publikáciu *Predmet a systémy psychologických vied*. Je pokusom zastaviť sa a zhodnotiť z optiky všeobecnej psychológie jednak stav základných pojmov psychológie, ale aj preskúmať stav systémov psychológie ako rozvíjajúcich sa disciplín psychológie. J. Koščo odôvodňuje potrebu aj metavedeckého skúmania vývoja psychológie, ako vedy. Považoval za takú disciplínu všeobecnú psychológiu. Ale nazdávam sa, že metavedeckú optiku potrebuje každá psychologická disciplína., ak sa má udržať celistvý pohľad na človeka. . Povedal by som, že táto publikácia je aj pokus metavedecký zhodnotiť generačný prínos tejto generácie. Pre slovenskú psychológiu je rozvíjanie aplikovaných disciplín v systémoch významné a je progresívnym prvkom. Pri porovnávaní klinickej psychológie v USA a na Slovensku

Čavojcová (2003) konštatuje, že klinická psychológia, podobne ako iné aplikované disciplíny, sa rozvíja v systémoch, pričom v USA je v tomto chaos. To považujem za potrebné pripomenúť v tomto texte viackrát, pretože taký vývoj hrozí aj v súčasnosti na Slovensku.

Ak sa pozrieme do dobovej odbornej tlače Psychológ v Československu (1970), periodiku, ktoré bolo orgánom Českej psychologickéj spoločnosti a Slovenskej psychologickéj spoločnosti zisťujeme, že v rámci Slovenskej psychologickéj spoločnosti (SPS) pracovali sekcie - psychológia v zdravotníctve, sekcia psychológie práce, sociálnej psychológie, poradenskej a školskej psychológie, forenznnej psychológie, psychológie telesnej výchovy. Obraz psychológie treba doplniť o psychologické výskumné pracoviská, UEP, VUDP, Psychologický ústav a jeho dôležité Oddelenie biodromálnej a poradenskej psychológie, Psychologický ústav práce. V roku 1975 bol založený Spoločensko-vedný ústav SAV v Košiciach. Má aj Oddelenie sociálnej psychológie, ktoré sa zameriavalo na výskum postojov, malých a veľkých sociálnych skupín, sociálnej identity, hodnotových orientácií. Možno pripomenúť najmä V. Bačovú, M. Baugauntera, M. Frankovského, J. Výrosta (M. Frankovský, J. Výrost, 1993). Publikovala sa napríklad monografia J. Výrost : *Sociálno psychologický výskum postojov* (1989).

Klinická psychológia. Chronológiu vývoja klinickej psychológie uvádza Čavojcová (2003). Jej začiatky sme už spomenuli. Uvádzajú sa roky 1945-1950 - nástup prvých psychológov do slovenského zdravotníctva. V roku 1948 D. Husár publikuje článok *Štrukturálne vzťahy psychológie a medicíny*. Konštatuje, že psychologický činiteľ zamestnáva nielen psychiatriu, ale celú medicínsku oblasť. Používa pojem psychobiologická oblasť ako spolupôsobiaci princíp. V roku 1960 bola zavedená špecializácia „klinická psychológia“ na Katedre psychológie v FF UK v Bratislave. V roku 1967 bolo založené prvé Oddelenie klinickej psychológie v nemocnici v Košiciach (A. Stančák). V roku 1968 vzniká druhá katedra psychológie v Košiciach, kde je možné vybrať si aj diplomovú špecializáciu z klinickej psychológie. V roku 1969 bola uverejnená prvá koncepcia klinickej psychológie MZ SSR, kde sa určuje, kto môže vykonávať túto činnosť, pracovná náplň a podmienky. V roku 1971 sa O. Kondáš stáva hlavným odborníkom Odboru klinická psychológia pre MZ SSR. V roku 1972 je založená skupina „discentnej psychoterapie“ pri SPS. V roku 1977 vychádza prvá učebnica *Klinická psychológia* O. Kondáša. V roku 1977 vznikajú svojpomocné linky dôvery. Forenzná psychológia sa dostáva do povedomia aj právnickej a medicínskej verejnosti od roku 1968. Prispieva k humanizácii trestného práva, rozvíja sa odborná profilácia psychológov v oblasti (M. Kováčiková, 1978).

V roku 1983 bol zriadený Kabinet klinickej psychológie pri ILF v Bratislave. V roku 1986 je novelizácia koncepcie klinickej psychológie MZ SSR, v roku 1993 posledná novelizácia koncepcie klinickej psychológie MZ SR. V roku 1994 vzniká Slovenská komora psychológov. V roku 1996 vychádza Etický kódex psychologickéj činnosti SKP. V roku 2002 Nariadenie vlády SR č. 156/2002 upravuje podmienky odbornej spôsobilosti zdravotníckych pracovníkov(aj psychológov). Rozsah tohto článku nedovoľuje uviesť celú problematiku podrobnejšie. Podrobnejšie údaje uvádzame v pripravenej práci k tejto problematike.

Trendy v klinickej psychológii. Trendy uvádza A. Heretik (2002):

1. Inštitucionalizácia cez jednotlivé psychologické školy a ich kapacity k výcvikom. Akreditačné pokračovanie a vytváranie inštitútov. Zameranie na psychoterapeutickú prax. Medzinárodné uznanie.
2. Spoločenská akceptácia psychoterapie. Podpora tejto akceptácie cestou Ligy duševného zdravia. Zakladanie podporných iniciatív k prevencii, liniek prvej pomoci.
3. Integratívnosť. Vývoj ovplyvnený výskumami spoločných účinných činiteľov v psychoterapii. Ale nepredpokladá sa, že je možné preniesť jednotlivé smery navzájom na seba. Uvádza sa metafora diaľnice s rozličnými prúdmi.

Poradenská a školská psychológia. V tom čase sa diferencovali od seba a špecifikovali sa. V rokoch 1970-1990 sa poradenská a školská psychológia vyvíjali ako dve odlišné psychologické disciplíny v jednom organizačnom celku, ktorým boli pedagogicko-psychologické poradne. Po založení druhej katedry psychológie v Košiciach sa diferencujú aj v projektoch výskumu, kladie sa dôraz na špecifikovanie školskej psychológie. Začiatkom sedemdesiatych rokov má psychológia na Slovensku v oblasti psychologického poradenstva a školskej psychológie dve významné iniciatívy. Koncipovanie biodromálnej psychológie, biodromálneho poradenstva s vlastnou koncepciou chápania celoživotného vývinu. V Košiciach sa obdobiu staroby venuje E. Šimová (1978) v rámci vývinovej psychológie, ktorú chápe v celoživotnom rozpätí. Do gerontopsychológie zahŕňa aj poradenstvo. V Bratislave R. Kostolanský (1975, 1983) sa v ďalších štúdiách venuje aktuálnym témam vzťahu staroby a poznávacích procesov, problematike vzťahu kryštalickej a fluidnej inteligencie. Potvrďuje možnosti pozitívneho vývinu aj v tomto vekovom období. V oblasti školskej psychológie je tu aj iniciatíva s koncepciou školskej psychológie a školského psychológa. Teoretický rámec a koncepciu pre školského psychológa na stredných školách predniesol M. Jurčo (1970) na III. zjazde psychológov v Tatranskej Lomnici, ktorý zorganizovala SPS. V tomto období sa úspešne overuje rola a profesia školského psychológa v Bratislave (1973-1975), ktoré garantuje L. Ďurič, na čom participuje aj O. Blaškovič. V Košiciach sa overuje model práce školského psychológa v roku 1973 na experimentálnej ZŠ, ktorý uskutočňuje I. Kamenský. Garantuje ho J. Hvozdič. V štruktúre KPVK a SVP vzniká oddelenie školskej psychológie. Overovania sú úspešné. Je vyprofilovaná náplň práce školského psychológa. I. Kamenský (1977) uvádza, že na jedného školského psychológa by mohlo byť 1500 až 2000 žiakov. Na konferencii pri jubileu KPVK a SVP referuje o tomto overovaní (Kamenský, 1977). Objavujú sa ale administratívne prekážky uplatnenia výsledkov overovania. K poslianiu školského psychológa J. Hvozdič (1986) píše v časopise *School Psychology International*, venovanom školskej psychológii vo svete, že profesionálna prítomnosť psychológa na škole sa nemá redukovať iba na nejaké technické poslanie. Iba psychodiagnostiku. Má integrovať zo systému psychológie poznatky pre konkrétnu školu. Konzultáciu vidí ako dôležitý nástroj. Ukazuje sa to dôležité aj v súčasnosti. Siegelová a Coleová (2003) píšú, že americká školská psychológia je na križovatke. Či školský psychológ bude iba technokratom, s cieľom zadovážovať iba testovanie, alebo bude v celej šírke svojho povolania čerpať poznatky zo svojho oboru pre benefity, žiakov, rodičov, učiteľov. V roku 1986 vydal J. Hvozdič učebnicu *Základy školskej psychológie*. Možno povedať, že vždy, keď sa spoločnosť a škola zaujímali tak o procesy ako aj o výkony, mala školská psychológia a poradenská psychológia spoločenskú objednávku v intenciách

svojho poznatkového a metodologického systému. Ale v čase, keď sa redukuje problém iba na výkony, je tu riziko tlačiť psychológiu do technokratickej pozície. V oblasti psychológie v škole za obdobie, ktoré možno považovať ešte za históriu, uvádza prínosy J. Hvozdič v Košiciach (1994). Zaoberali sa v línii mimointelektového zlyhania žiaka, výskumom motivačnej štruktúry, rozvojom tvorivosti žiakov. Limitmi trénovateľnosti tvorivého myslenia u žiakov sa zaoberali J. Hvozdič, M. Zelina (1977). Rozvoj vývinových a výkonových možností sa potvrdil, ale diferencovaný mentálnymi dispozíciami. Skúmali tiež motivačno-regulačné činitele v osobnosti žiaka, rozvíjané v činnosti, aj v učebnej činnosti, ktorými sa učenie stáva subjektívnym produktom. Potom nie motivácia, ale motivačná štruktúra, a nie iba kognitívna, ale kognitívna štruktúra ako charakteristika osobnosti. Je to podnetné aj v dnešných časoch iba výkonovo zameranej spoločnosti a školy. S problémom poradenskej psychológie a školskej psychológie súvisí aj rozvoj psychodiagnostiky. Ako sme uviedli založenie vydavateľstva Psychodiagnostické a didaktické testy (J. Černý). V tejto oblasti pripomíname J. Vonkomera (1971, 1976) a jeho príspevok k psychodiagnostike potencialít v oblasti schopností, a teoretické vyvinutie metód a spracovanie prehľadu psychodiagnostických metód. V deväťdesiatych rokoch v Bratislave na FF UK, Katedre psychológie sú postgraduálne kurzy školskej psychológie (E. Gajdošová, G. Herényová). Školských psychológov začínajú zamestnávať progresívne školy. Roku 2014 M. Adamík Šimegová (2014) uvádza už 136 školských psychológov na školách. Už skôr bol vydaný celoslovenský dokument *Duch školy, neskôr Milénium, Národný program výchovy a vzdelávania v SR* (L. Ďurič, A. Furman, J. Krankus, Turek, M. Zelina, 2000). V roku 1993 uvádza pozíciu školského psychológa v škole. Podobne vyhláška z roku 1996. Intenzívna spolupráca s Medzinárodnou asociáciou školskej psychológie (ISPA). Národná rada SR schvaľuje Zákon č. 279/1993, v ktorom sa rozpoznáva inštitút školského psychológa- školy môžu zamestnávať školského psychológa. V roku 1996 vychádza Vyhláška o výchovnom poradenstve, kde je podrobnejší popis funkcie školského psychológa. Okrem staršej generácie (O. Blaškovič, J. Hvozdič, L. Ďurič, M. Jurčo) sa formuje nová generácia. Školskej psychológii sa v osemdesiatych rokoch intenzívne venujú ďalší, ako napríklad E. Gajdošová, G. Herényová v Bratislave, v Košiciach I. Kamenský, E. Schnitzerová, O. Orosová, B. Gajdošová, v Prešove I. Antoničová, E. Drotárová, v Banskej Bystrici E. Valihorová. V roku 2000 E. Gajdošová vydala učebnicu *Školský psychológ. Jeho vstup do humanizácie našich škôl*. V roku 2002 vydal S. Hvozdič učebné texty *Vybrané kapitoly zo školskej psychológie, I. a II. diel*.

Trendy v školskej psychológii.

1. Trendom bude akceptovanie školskej psychológie školou. Vyžadovanie profesijnej prítomnosti psychológa v školskom systéme v jeho štruktúre, až po vysoké školy. Aj ako zamestnanca školy. Dôraz na konzultačný proces škole, rodine, rodičom, učiteľom, žiakom, študentom.
2. Trendom bude rozvíjať psychologickú disciplínu školskej psychológie v jej teoreticko-aplikačnom význame oproti tlakom poskytovania iba technického servisu pre pedagógov. V tom zmysle aj legislatívne rámce.
3. Trendom bude narastanie zložitosti životných podmienok, vývoj organizácie školstva. Problematika prevencie. Potvrdí sa význam doplnkových služieb v škole, kde školská psychológia môže byť významnou disciplínou. Prevencia, rozvoj školského vývinu

žiacov, rozvoj učiteľstva vo vzťahu k psychologickým obsahom vzdelávania a výchovy.

4. Trendom bude vytvárať podmienky pre kvalitu života školy, žiakov, učiteľov, rozvoj organizácie školy, vyučovania, výchovy, kompetencií v nadväznosti nielen na požiadavky praxe, ale aj vnútorné nároky vyplývajúce z organizovania školstva, osobnosti učiteľa, rodiny, osobnostného vývinu žiaka, študenta a spôsobov jeho prípravy na uplatnenie v živote. Spolupráca s poradenskými psychológmi (voľba povolania, poradenstvo v osobnostnom vývine, sekundárna a terciálna prevencia).

Poradenská psychológia v rokoch 1970-1990. V roku 1971 koncipuje J. Koščo biodromálnu psychológiu. Píše (Koščo, 1971), že v centre je dynamika utvárania osobnosti vo vývine. Nie abstraktne, ale v jeho konkrétnych historických, kultúrnych a osobných podmienkach. Biodromálnu psychológiu chápe ako aplikovanú vývinovú psychológiu. Od vývinových úloh, tranzitných situácií závisí ako bude vývinové obdobie rezonovať na celoživotnej ceste človeka. Dôležité sú subsystémové aktivity človeka, neskôr hovorí o trajektóriách celoživotnej cesty, ekonomika – práca - povolanie, výchova - vzdelávanie, partnerské vzťahy - rodina, vpravenie sa do širšieho sociálneho prostredia. Ide aj o vývinové úlohy cez zmysel vo vzťahu k osobnej existencii. To má už propozičnú perspektívu. V priebehu rokov 1970-1990 spolu s pracovným tímom (D. Fabián, V. Hlavenka, M. Hargašová, D. Ondrušek, E. Krajňáková, I. Rapoš) vyvíjajú tento teoretický koncept aj v jeho aplikačnej podobe. V sedemdesiatych rokoch pokračuje budovanie poradenského systému zakladaním Pedagogicko-psychologických poradní na okresoch aj východoslovenského kraja, kde dovtedy chýbali psychológovia. Rozvoju pomáha Katedra psychológie v Košiciach a jej prví absolventi.

Na tento systém poradenstva vybavený teoretickou koncepciou biodromálnej psychológie reagovali aj v zahraničí. Napríklad Drapela (1979). Sumárne sa uvádza: „Poradcovia a psychológovia musia venovať pozornosť sekvencii vývinových procesov v životnej ceste jedinca (biodromálna psychológia). Musia byť zbehlí v nasledujúcich oblastiach:

- a) vývinové osobnostné problémy jednotlivcov,
  - b) rovnováha vývinu seba a spoločenských záujmov,
  - c) pomoc jedincom aktívne participovať vo vývine spoločnosti, pričom si uchovávajú svoje preferované životné štýly,
  - d) poradenstvo jedincom o využívaní spoločenských služieb,
  - e) poradenstvo jedincom pri riešení základných problémov života,
  - f) podporovanie rastu seba u jedinca a plná osobná satisfakcia v spoločenskom kontexte.
- To znamená vysporiadanie sa s potrebami seba a požiadavkami zdravého vývinu spoločnosti.“

Citované z Košča (1971, 1975), Drapela (1979, s. 184).

V roku 1980 je napísaná monografia *Teória a prax poradenskej psychológie* (J. Koščo, D. Fabián, M. Hargašová, V. Hlavenka). V roku 1987 Koščo a kol. *Poradenská psychológia*. Ako uvádza Kopčanová (2013) vzniká sieť poradní, „pretože psychológia so svojimi poznatkami, najmä z vývinovej psychológie, možnosťou diagnostiky, optimalizácie, intervencie do osobnostného, sociálneho a študijno-profesionálneho vývinu prevencie sa javí ako účinný pomocník“ (s.16). Súčasťou je aj problematika kariérového vývinu a poradenstva

pri voľbe povolania. V systéme poradenstva sú na základni výchovní poradcovia, ktorí sa osvedčili v súvislosti zo zladením profesiového záujmu a spoločenských požiadaviek (O. Blaškovič, 2014). Nadväzuje na túto základňu psychologické poradenstvo pre voľbu povolania, najprv na KPVK a SPV, neskôr po premenovaní v roku 1978 na Pedagogicko-psychologické poradne aj na okresoch na PPP. Pôvodne metodickú starostlivosť mali bývalé krajské poradenské zariadenia a VUDPaP. Poradenská psychológia, ako aj ďalšie aplikované disciplíny, sa rozvíjajú a sú rozvíjané v systémoch. Tento pozitívny trend psychológie na Slovensku je v súčasnosti konfrontovaný komerčnými záujmami.

Trendy poradenskej psychológie. Uvádzame odhad trendov vo vývoji poradenskej psychológie.

1. Bude pretrvávajúť trend celoživotného vývinu, jeho štúdium a potvrdenie psychologického poradenstva ako relevantného prístupu k problematike v jej aplikačnej a teoretickej zložke. Osobitne problematika kariérneho vývinu, zosúladzovanie osobných a spoločenských požiadaviek, vývoj psychologického poradenstva v tejto oblasti. Poradenstvo pre starších dospelých, problematika gerontopsychológie. V rámci psychologického poradenstva spresňovanie vzťahu intervencie a aktuálneho problému. Bude sa diferencovať medzi potencialitami, ich poznávaním, prognózovaním vo vývine a vývoji aj spoločnosti, pre hľadanie kritérií, ktoré by umožňovali uplatnenie človeka. Tiež psychodiagnostika limitujúcich skutočností a spresňovanie vzťahu intervencia a problém brzdiaci prirodzený rozvoj človeka.
2. V teoretickej oblasti poradenská psychológia bude angažovaná narastaním zložitosti života, problémom potreby emancipovať človeka od fungovania v systémoch, ktoré zužujú potenciality ľudskej psychiky, k plnšiemu sociálnemu životu k bytiu a existencii. A to vo všetkých sférach, včítane ekonomickej. Bude sa skúmať koncept celistvého človeka. Prevencia a rozvoj. Požiadavka, aby psychológia participovala na formulovaní kritérií rozvoja spoločnosti, čo je dnes zanedbaný problém.
3. Trend k pozitívnej psychológii. Bude otvorená integrácii psychologických teoretických systémov v snahe o celistvý obraz človeka. Bude sa skúmať psychologický vývin a spirituálny vývin v celoživotnom vývine.
4. Bude pretrvávajúť objednávka voči poradenskej psychológii, aby bola modelovou vedou pre rozličné oblasti aplikácie poradenstva do rozličných činností ľudí. Rozličné typy poradenstva, špeciálno-pedagogické, ekonomické, sociálne a iné formy. Otázka je, ako bude využitá.
5. Vo vzťahu ku klinickej psychológii si potvrdí svoj odlišný charakter s dôrazom na odlišnú aplikačnú oblasť.
6. Trendom bude nielen psychologická starostlivosť, poradenstvo, výskum, kedy je žiak zverený škole alebo inej inštitúcii, ale aj základná civilizáčna inštitúcia rodiny a jej rozvoj.
7. Trendom môže byť hľadanie nových organizačných foriem poradenstva a jeho stavovskej reprezentácie. Participácia na skúmaní a formovaní kritérií vývoja spoločnosti. Rozlíšenie ku školskej psychológii. Rozvoj tradície poradenských pracovísk v rezortných systémoch. Rozvoj disciplíny poradenskej psychológie jednotlivými predmetmi s ohľadom na aplikácie vo vývine - deťom, adolescentom, dospelým a seniorom. S ohľadom na zainteresovanie

vývinovými úlohami ako je manželské, rodinné, partnerské poradenstvo, kariérové poradenstvo, voľný čas, šport, pastorálne poradenstvo a ďalšie formy poradenstva v poradenskej psychológii. Do určitej miery obsah týchto trendov potvrdzujú v neskoršom období vydané publikácie k poradenskej psychológii: J. Džuka *Príručka psychologického poradenstva* (1991), J. Gabura, J. Pružinská *Poradenský proces* (2001), M. Hargašová a kol. *Skupinové poradenstvo* (2008), S. Hvozdík *Úvod do poradenskej psychológie* (2011), S. Hvozdík *Poradenstvo starším dospelým* (2011), J. Oravcová *Poradenstvo pomáhajúcich profesií* (2013), H. Smitkov a kol. *Kapitoly z poradenskej psychológie* (2014). V roku 2014 S. Hvozdík napísal *Psychológia starších dospelých a poradenstvo starším dospelým*.

Pastorálna psychológia. V odbornej literatúre nie je veľa reflexií na históriu ďalších disciplín psychológie. História aktivít v pastorálnej psychológii zachytili J. Stempelová, M. Glasová (2008). Uvádzajú začiatky v roku 1973, v ilegality. Uvádzajú psychologickú službu pri výbere rehoľných povolání. Organizovanie kresťanských psychológov v podzemí a samizdatové publikácie v osemdesiatych rokoch. Spolupráca s hnutím kresťanských rodín. Nadviazanie kontaktu s hnutím Pro life v roku 1989. Projekt pri psychologickom vzdelávaní seminaristov v psychológii. Začiatkom deväťdesiatych rokov organizačná a odborná spoluúčasť pri významných podujatiach ako Humanizácia modernej zdravotníckej starostlivosti. Budovanie centier rodiny na Slovensku (J. Glasa, M. Glasová, M. Košč, K. Rašlová). Pôsobenie Katolíckej akadémie Slovenska (L. Košč), Seminára Psychológia a pastorácia v deväťdesiatych rokoch v Badíne. Zakladanie poradenstva Quo vadis v Bratislave. Psychológia a náboženstvo v roku 1992 (L. a M. Košč, M. Stríženec, J. Stempelová). Kongres Pro life v Bratislave, organizačne a odborne M. Glasová, M. Košč, K. Rašlová. V spolupráci s V. Šaturom organizovali školenia v oblasti pastorálnej psychológie. Zo stretnutia v Badíne vyšiel podnet na napísanie tém pastorálnej psychológie. V rokoch 2003/2004 vyšla kolektívna práca *Rámce a roviny pastorálnej psychológie*. Editor S. Hvozdík vydal *Seminár K. Boromejského* v Košiciach. *Pastorálnu psychológiu* napísali M. Mráz, E. Klčovanská (2008).

Psychológia náboženstva. Po roku 1990 sa vytvárali podmienky aj pre psychológiu náboženstva. Prvé učebné vysokoškolské texty napísal M. Stríženec. Prvú monografiu „Psychológia náboženstva“ vydal v roku 1996. Prvú učebnicu tejto disciplíny na Slovensku vydal v roku 2001 pod názvom „Súčasná psychológia náboženstva“. Na ústave experimentálnej psychológie založil a viedol výskumnú skupinu, ktorá sa zaoberala problematikou spirituality. Autorský tím P. Halama, L. Adamová, M. Hatoková, M. Stríženec vydali monografiu „Religiozita, spiritualita a osobnosť“. V roku 2007 publikoval M. Stríženec monografiu „Novšie psychologické pohľady na religiozitu a spiritualitu“. Z problematiky psychológie náboženstva a spirituality vzišli na UEP a Katedre psychológie TU viaceré dizertačné práce. Napríklad J. Kunová (2010): „Koncept Boha v súvislosti so zmyslupnosťou života u vysokoškolských študentov.“ M. Forgáč (2011): „Vzťahové súvislosti predstavy o Bohu.“ A ďalšie práce. Aj v tejto oblasti je potrebné systematizovať výskumné práce aj z hľadiska histórie, ktorými sa aj dizertačné práce skôr či neskôr stanú.

História **vojenskej psychológie** siaha až do obdobia psychotechniky v prvej ČSR. Má súvis s výberom pre rozličné vojenské odbornosti. V rozmedzí rokov 1939-1945 sa vojenskej psychológii venoval B. Vančo. Táto psychologická služba s prestávkou v päťdesiatych rokoch

pokračovala. V sedemdesiatych rokoch až koncom deväťdesiatych rokov pôsobil vedecky a organizačne J. Vonkomer v oblasti psychologickej služby v armáde. Pôsobil v Armádnom vedecko-výskumnom pracovisku pre psychologické a didaktické testy. Ako uvádza M. Stríženec (1993), experimentálne sa skúmala únava operátorov, práceschopnosť poslucháčov VŠ.

Psychológiou umenia sa zaoberal v šesťdesiatych rokoch F. Rudaš (1964). Psychológiou výtvarného umenia sa zaoberal H. Florek, publikoval tiež J. Kuric. Psychológiu hudobnej tvorby prepracovával P. Krbaťa. Prvé štúdie k problematike psychológie umenia sa objavujú už v roku 1946, 1947 v novozaloženom Psychologickom sbroníku, ktorý vydával psychologický odbor MS. V tom čase neboli ešte konsolidované pomery okolo SAV, ktorá neskôr časopis prebrala. V roku 1947 je v časopise štúdia P. Karvaša o psychologickom obsahu divadelného zážitku. Pozoruhodná je aj dnes štúdia v Psychologickom sborníku, O. Ferencyho, hudobného skladateľa, ktorý mal aj psychologické vzdelanie. Pod názvom „Dvojaká prítomnosť človeka v hudbe“ (1946). Rozlišuje medzi účasťou človeka hudbe, ktorá má povahu postoja, ktorý je zbavený zásahu vôľových a kognitívnych aktov. Opravdivý hudobný zážitok píše, je mimo vedomia. Ako hudobný skladateľ uvádza, hudobná skutočnosť plynie neustále a nie je nikdy „tu“ a „teraz“. Ak niečo má znak prítomnosti, ako hraničnej čiary medzi minulým a budúcim, nepatrí hudbe. Môže byť ešte druhá prítomnosť človeka v hudbe, ktorá je charakterizovaná analýzou jej štruktúr. Ale táto ešte nie je hudbou. Pre výchovnú prax odporúča rozlišovať výchovu k účasti na hudbe, ktorá je prioritou a zase iné je vzdelávať v základných tvaroch, štruktúre hudby. Ale to ešte hudba nie je.

Z oblasti výtvarného umenia sme našli zatiaľ dve štúdie doc. F. Rudaša z rokov 1963 a 1964 v zborníku FF UK v Bratislave, Psychologica. V štúdiu „K problémom špecifickosti umeleckého vnímania“ používa metódu analýzy výrokov významných výtvarných umelcov, ale aj literátov, aby odhadol ich dominantný typ zmyslu. Napríklad sochár Rodin sa javí ako konestetický typ a skutočne jeho diela nesú tento znak. Spisovateľ Turgenev sa javí ako vizuálny typ, videl svoje postavy v konkrétnych zoskupeniach. Dotvára k nim ďalšie aby vyjadril podstatu skutočnosti. Psychofyzologický vychádza F. Rudaš z Uchtomského ustanovky. Ide o nabudenie životne dôležitých centier v mozgu, ktoré sú najlepšie pripravené na činnosť. Tieto ohniska priťahujú k sebe iné podnety a organizujú ich. F. Rudaš píše, že umelecké vnímanie a umelecké myslenie sú dva vnútorne prepojené procesy. Umelecké zovšeobecnenie je jadrom umeleckého myslenia. F. Rudaš z tejto analýzy konštatuje, že zmyslový proces výtvarného umelca, podľa dominantného zmyslu je sprostredkovateľom hlbších činiteľov skúsenostno zážitkového sveta.

Druhá štúdia : Z histórie psychológie umenia (Psychologica 1964) rozlišuje dve línie, platónsku a aristotelovskú. V platónskej línii je dôležitá línia ideí, cez predstavivosť je rozpoznávaná idea. Intuícia je tu dôležitým činiteľom tvorby. Ide o aktivitu viacej pred vedomých foriem. Aristotelovský koncept je iný. Je založený na odrážaní objektívnej reality, skúsenosti a ich pretvorenie v novú vieryhodnú skutočnosť. Ide viacej o vedomý proces Píše, že pravdivosť umeleckého diela je v ukázaní ďalšieho možného rozvoja javov. Aj v tejto oblasti psychológie na Slovensku je čo bádať, hľadať, systematizovať.

Psychológia športu. Psychológia športu ako aplikovaná disciplína sa chápe ako taká, ktorá skúma mnohostranný odraz športovej činnosti v psychike človeka a aktívny vplyv

psychiky na úroveň športovej činnosti. Tiež vplyv športu na psychiku (I. Ruisel in T. Gregor, 2013). Začiatky boli spojené so skúmaním parciálneho vzťahu psychiky k telovýchovným činnostiam už v polovici päťdesiatych rokov. O. Blaškovič skúmal kôrovú reguláciu pri štartových stavoch (M. Stríženec, 1993). V rámci vedeckej rady ČSZTV vzniká Sekcia psychológie telesnej výchovy a športu. V sedemdesiatych rokoch v rámci psychologickéj spoločnosti vzniká už Sekcia psychológie športu. Výskumne, odborne je disciplína zameraná na psychologickú prípravu športovcov, trénerov, výchovu dorastu. V polovici šesťdesiatych rokov vzniká v Ríme (1965) International society of sport psychology. V roku 1968 je vo Varne založená Európska federácia športovej psychológie (FEPSC). Členom sa stáva aj organizácia športovej psychológie na Slovensku v rámci ČSR. Medzi zakladajúce osobnosti psychológie športu u nás sa uvádzajú M. Vaněk (1923-2002), ktorý je aj podpredsedom ISSP. Zo Slovenska I. Macák, podpredsedom ISSP v rokoch 1969-1973. Publikáciu *Psychológia športu* v roku 1979 publikujú J. Bezák, I. Macák. Psychológia športu sa publikuje v časopisoch Telesná výchova a šport, Tréner, Československá psychológia, Studia psychologica, Psychológia a patopsychológia dieťaťa. Zborníky národného inštitútu športu. Autorsky možno uviesť I. Macák, J. Bezák, V. Obuch, L. Sabol, E. Komárik, J. Košťalová, I. Ruisel, V. Dočkal, I. Bražina, T. Gregor.ñ

Ústav experimentálnej psychológie v r. 1970-1993. V sedemdesiatych rokoch XX. storočia, ako uvádza Kováč (2005), sa zhodnocovali výsledky doterajších experimentov, ktoré sa na ústave robili vo výskumoch kognitívnych funkcií. Prekonáva sa izolované videnie týchto procesov. Formuluje sa koncept interfunkčnosti. Formuluje sa homistický koncept adresnosti týchto procesov k človeku. Psychické v človeku sa definuje ako psychologická realita, ktorá sa prejavuje ako reflexia a regulácia. Skúma sa ako spolu súvisia, ako regulujú správanie. Psychológia sa formuluje ako veda o psychickej regulácii správania. Interfunkčnosť, ktorá môže poodhaliť psychologický fenomén predpokladá tri kroky - odhaliť intrapsychické väzby psychologického fenoménu, identifikovať jeho organizmové fenomény, skúmať environmentálne vplyvy na jeho fungovanie. Dôležitá je integrácia výpoved'ových informácií s výkonovými mierami. Uvedené sa považuje ako charakteristika Bratislavskej psychologickéj školy. Výskumy kognitivity vytvárali podmienky pre neskoršie výskumy osobnosti, ktorý bol brzdený v čase totality.

Príkladom internacionalizácie slovenskej psychológie boli sympóziá psychológov podunajských krajín, ktorých iniciátorom bolo Slovensko, UEP. Zo správy IV. stretnutia psychológov podunajských krajín v roku 1977 zisťujeme, že prvé sympóziu, ktoré viedol D. Kováč sa venovalo interfunkčným vzťahom medzi poznávacími procesmi a osobnosťou. S referátmi, ktoré prezentovali výsledky interfunkčne stavaných projektov vystúpili I. Ruisel, O. Halmiová, I. Šípoš, J. Daniel.

UEP má prehľadne spracované výsledky výskumnej činnosti (D. Kováč, 2011). Ilustratívne môže byť disciplinárne zameranie, ktoré uvádza D. Kováč (2011), dlhodobšie rozvíjanie teoretickej psychológie najmä paradigmatická teória, metodológia, história. Psychofyziológia, psychofyzika, v celom rozsahu kognitívna psychológia, inžinierska psychológia, psychológia osobnosti, psychosomatika, ontogenetická psychológia vrátane gerontopsychológie, psychológia učenia, osobitne styku, psychológia tvorivosti, informačná, environmentálna, evolučná, diferenciálna, dopravná, organizačná, mediálna psychológia,

psycholingvistika (osobitne psychológia viacjazyčnosti), psychológia náboženstva, mravnosti, múdrosti.

V oblasti aplikovanej psychológie možno povedať, že do roku 1989 ako zlomového obdobia napriek nepriaznivým podmienkam, nedostatku slobody a demokracie sa podarilo slovenskej psychológii zaradiť disciplíny psychológie do systémov ich aplikácií v poradenskej a školskej psychológii, poradenstva v sociálnej sfére, ako poradenstvo pre manželstvo a rodinu, v systéme psychológie práce, kde boli systematizované miesta pre psychológov práce v rozličných závodoch, psychológia pôsobila v systéme vojenskej psychológie, v nápravných ústavoch. Jednostranná ideológia marxizmu ale blokovala, aby skúsenosti s týmito aplikáciami vyvíjali slobodne vlastnú reflexiu svojej odbornej činnosti. Tieto inštitúcie aplikácie psychológie mali rozličnú odbornú úroveň, niekde veľmi dobrú, inde to boli prakticizmy. Osobitne psychológia osobnosti, sociálna psychológia boli pod ideologickým tlakom, ktorému čelili. Ku koncu tohto obdobia sa rozvíjali aj prvé výcviky psychológov, ale neboli vždy jasne označené príslušnosťou k teoretickému zázemiu pre obavy z ideológie. Rozhodovanie adeptov pre výcvik nemalo vždy dost informácií. Osobne som sa tak dostal na výcvik, ktorý ako sa ukázalo, mal afinitu k psychoanalýze. Oficiálna informácia hovorila o poradenstve. Dôvodilo sa, že kvôli režimu. Zo všetkého sa dá čosi vytážiť. Chýbali tiež etické kódexy, ich povedomie, ktoré by regulovalo. Osobne moje právo na súkromie bolo narušené kolegyňou, ktorá, ako ma upozornil riaditeľ poradne, kde som pracoval, rozoberala s niektorými pracovníkmi poradne, ktorí nechodili na výcvik, domnelé závery, pripísali sa mi myšlienky, city a skutky, ktoré som nemal a doteraz nesiem bremeno tohto neetického správania.

9. Obdobie rokov 1990-1997. Ďalšie kritériá periodizácie. Spoločenská objednávka psychológie verzus komerčný záujem o jej poznatky. Psychológia ako heuristická veda vs. technológia.

Do roku 1989 bol marxizmus prezentovaný ako učenie, ktoré odpovedá na všetky otázky života. Psychológia paradoxne uvoľňovala človeka z tohto interpretačného zovretia v jednotlivých sférach spoločenského a odborného života, objavovala psychologické obsahy, súvislosti. Boli to napríklad publikácie okolo tvorivosti. Alebo dielo A. Jurovského *Mládež a spoločnosť* (1974). Znova môžeme pripomenúť Jurovského vystúpenie v Opatoviciach (1960), kde konštatuje, že psychológia a sociológia v priemyselnom závode ukazujú ako rásť poznatky o ľudskom činiteľi, cez psychologický rozmer, sociálny rozmer až po rozmer filozofický. Alebo dielo I. Štúra k diferenciálnej psychológii. A mnoho ďalších diel, ktoré možno považovať ako zdroje, ktorými spoločnosť čelila jednostrannej ideológii. Po roku 1989 je zmena. Psychológia vstupuje do slobodného priestoru. Ale platí to, čo napísal Howard (2000) keď píše, že veľké otázky života nie sú primárne ani medicínskej, ani výhradne primárne psychologické otázky. Konštatuje, že oni nemôžu byť „stlačené vo vnútri úzkej terapeutickkej agendy súčasnej psychológie“ (s. 7). Vo svojej knihe prepája jednotlivé smery psychológie v línii až k antickej filozofii, prípadne iným relevantným snahám, cez filozofiu odpovedať na otázky života. Čo vždy prináša vzťah aj k psychológii. Psychológia už nie je iba o prírodovednej metodológii zodpovedajúcej vede, ale aj filozofickej. Je tu veľká spoločenská objednávka voči

psychológii, aby vyvíjala systémy podporujúce rozvoj osobnosti človeka. Na problém poukazuje I. Szabó (1993) v príznačnom článku *Quo vadis slovenská psychológia?* Podobne J. Hvozdič (1993) upozorňuje, aby sa nepresadil pocit akejkoľvek absolútnej nezávislosti v zmysle ne potreby reflektovania akejkoľvek regulácie. Toto otvára vzťah medzi kreovaním psychologických poznatkov a ich užívateľmi. Aplikčná oblasť psychológie vyžaduje rozvíjať teóriu aplikácie psychologických poznatkov aj samotnými psychológmi. Bez toho sa psychológia stane iba technológiou, ktorá nemá vzťah k užívateľom psychologických poznatkov. Také riziko tu je. Vo vzťahu už k vybudovaným systémom poradenská psychológia, školská psychológia, psychológia práce, sociálna sféra, pozorujeme ich odsúvanie na okraj spoločenského záujmu a s tým redukovanie pomoci ľuďom iba na charitatívnu pomoc, dobročinné spolky. Zbieranie peňazí z milodarov ľudí. Je to regres na riziko, na ktoré upozornil už A. Jurovský v roku 1971, na prahu normalizácie, kedy píše, že to síce má cenu, pomôcť v krajných prípadoch, ale ľudia potrebujú psychologickú pomoc, odbornosť pomáhať človeku „aby dokázal upravovať svoje konanie tak, aby vyhovovalo jemu, aby to bolo v súlade so spoločenskými, právnymi a morálnymi normami, a aby sa stala z neho vyvážená osobnosť“ (s. 15). Krikľavým príkladom je vyst'ahovanie Krajskej pedagogicko-psychologickej poradne z účelovej budovy, postavenej pre potreby poradenstva ľuďom do malého rodinného domu a nast'ahovanie do tejto účelovej budovy odbor školstva. Slovenská psychologická spoločnosť protestovala (I. Sarmány – Schuller, S. Hvozdič), ale zbrzdila celé vyprázdenie budovy iba o jeden rok. Vyst'ahovanie bolo v rokoch 2004/2005. V budove boli miestnosti pre skupinové poradenstvo, hravú terapiu, laboratóriá, zariadenie pre výučbu študentov, vybudovaná knižnica, seminárne a prednáškové miestnosti. Miestnosti pre individuálne poradenstvo. Politika prevalcovala tento systém a dnes sú následne problémy s výchovou k voľbe povolania, vo vývine a kvalite života ľudí. Už v starom Grécku platilo, že verejnosť, to je obraz o starostlivosti duševno človeka. Je potrebné systém psychologického, edukatívneho pomáhania ľuďom v celej šírke celoživotnej cesty človeka aj po roku 1989 podporovať, najmä v súčasnosti. Ako som už spomenul na inom mieste, do nových pomerov demokracie sa netransponovali tie kladné javy, ktorými sa spoločnosť bránila totalite. Napríklad v publikácii A. Jurovského *Mládež a spoločnosť* je uvedený model, schéma determinácie psychických znakov sociálno-psychologickými a sociologickými javmi. Na úrovni nezávislých premenných sú sociologické javy, ako inštitúcie, spoločenské skupiny, organizácie, spoločenské normy, smernice atď. Na úrovni vymedzených premenných sú sociálno-psychologické javy ako medziľudské vzťahy, statusy v skupine, skupinové roly, kolektív a ďalšie. Na úrovni závislých premenných psychologické znaky ako vlastnosti osobnosti. Transformačný proces postrádal ochranné psychologické obsahy, ktoré mohli čerpať aj z tohto modelu. Potom by určite bol najprv transformovaný právny systém, aby inštitúcie fungovali spoľahlivo a následne až transformácia vlastníckych vzťahov. Politika nedala priestor pre psychológiu. Nakoniec aj M. Friedman, americký ekonóm, ktorý odporúčal Rade Európy najprv transformovať vlastnícke vzťahy (J. Staniszkiš in B. Pionteková, 2006) v roku 2002 pripustil, že sa mýlil a že bolo potrebné transformovať najprv zákony. Mohli pomôcť revitalizovať a chrániť určité sféry, inštitúcie ich spoľahlivé fungovanie, normy, sféry nevýrobnej povahy, aj školský systém. A tak zlé fungujúce inštitúcie, rozkolísané spoločenské normy ovplyvňovali záporne sociálno-psychologické javy a tie zase osobnosť. Potom je otázka, či je súčasný stav javov a vecí hodný obetí komunizmu a snáh vtedajších občanov, ale aj odborníkov čeliť mu. Sú údaje, ešte k roku

1994, kedy boli predškolské zariadenia, základné a stredné školy vysoko kladne hodnotené v medzinárodných porovnaníach. Je na čase, aby sa znova razantnejšie podporili poradenské systémy v slovenskej spoločnosti. Uvádzam aj tieto širšie súvislosti, pretože súčasná psychológia stratila vplyv na sféru života spoločnosti, ich organizáciu, inštitúcie, ku ktorým má čo povedať a je vytláčaná na okraj.

Spoločenské zmeny po roku 1989 priniesli aj zmenu v oblasti organizácie a aplikácie psychológie. Vzniká nová oblasť aplikácie psychológie v súkromnom sektore, čo s ďalšími faktormi, osobitne zvyšovanie počtu psychológov, vnútorná diferenciacia psychológie, doterajšie skúsenosti vyvoláva potrebu novej legislatívy. Už M. Zelina (2015) poznamenáva, že jedným z možných kritérií periodizácie vývoja psychológie by mohlo byť aj kritérium vývoja právnych noriem. Práve oni môžu pôsobiť ako reflexívna miera, regulácia. Okrem toho sa objavuje aj potreba udržať étos psychologických služieb, takže mal by to byť a etický kódex ako jedno z kritérií, ktoré možno zaradiť do oblasti periodizácie vo vývoji psychológie. Periodizácia psychológie závisí aj od vývoja psychológie. Môžu sa objaviť medzigeneračné napätia. Príčiny sú mimo psychologickéj obce. Ako rušivé momenty z omylu, kedy sa v transformácii netransformoval najprv právny systém a potom vlastnícke vzťahy, a tiež z neujasnených kritérií spoločenského vývoja. Mladšie generácie môžu byť konfrontované s nutnosťou nanovo etablovať psychológiu v nových pomeroch, čo môže robiť zdanie, že etablovanie, ktoré uskutočnili staršie generácie, nemalo význam. Chýba povedomie histórie psychológie na Slovensku. Práve toto je dôležitá úloha disciplíny dejín psychológie aj v miestnom, národnom priestore, vytvoriť toto povedomie historicity.

V tomto období boli dve významné konferencie, ktoré mali aj periodizačný význam. V roku 1993 to bola konferencia „Zakladajúce osobnosti, peripetie a ponaučenia z novodobého vývoja psychológie na Slovensku“ (D. Kováč, V. Kováliková, 1993), ktorá chcela zaujať stanovisko, mala byť reflexiou k obdobiu vo vývoji psychológie v období, kedy sa neplatili plne občianske slobody. Druhá významná konferencia, ktorá ma tiež periodizačnú hodnotu bola konferencia v roku 1997 pod názvom „Osobnosť v spoločenských makro zmenách“ (D. Kováč, 1997). Táto akoby chcela prognózovať vývoj psychológie, pričom osobnosť sa javila ako propozičný činiteľ tohto vývoja disciplíny a spoločnosti. Aj keď to taxatívne povedané nebolo, išlo o osobnosť a osobu, ako kritériá vo vývoji. Znovu zaradila problematiku osobnosti do medziodborových súvislostí najmä vzťahu psychológie a filozofie. Slobodne od marxizmu. Okrem toho, obidve konferencie boli dokladom aj pre verejnosť, že psychológia na Slovensku má úroveň sebareflexie. Už A. Jurovský v roku 1948 reaguje na otázky spoločnosti smerom k psychológii a vysvetľuje osvetovo jej problematiku aj z hľadiska vývoja psychológie. Konkrétne vysvetľuje otázky verejnosti, prečo má psychológia toľko rozličných smerov, keďže sa jedná o toho istého človeka. Tento záujem verejnosti pretrváva, pretože psychológia sa zaujíma o človeka a spoločnosť. Preto je dôležité pre dôveru v kompetentnosť psychológov, aby psychológovia ukázali, že si svoj odborný život dobre organizujú. Dejiny psychológie majú zachytiť aj túto potrebnú stránku odborného života psychológie. Právne normy o spoločenskom postavení psychológie sú toho obrazom.

Ďalšiu zmenou, ktorá sa aktualizuje po roku 1989, je zmena v chápaní toho, čo sa rozumie generáciou. Nejde už iba o vekovú príslušnosť, ale o príslušnosť k istému programu, ktorým sa psychológia rozvíja a nastoľuje významné problémy človeka a spoločnosti. Tieto programy majú už svoju historickú líniu. Napríklad školská psychológia ako aktívna vedná

disciplína má už 50-ročnú históriu. Podobne ďalšie disciplíny sú ešte staršie. Ale napríklad aj výskumné programy okolo výskumu hodnôt, ich kognitívno-existencionálne aspekty, problematika subjektivity a objektivity pri ich aplikácii, ich funkcia prepájajú psychológov rozličných disciplín tak všeobecno-psychologickej povahy, ako aj aplikovanej psychológie do generačného programu. Problematika tvorivosti prepája odborníkov všeobecno-psychologických disciplín s odborníkmi z aplikovaných disciplín. Je potrebný a dodnes nie plne uskutočnený program, ktorý má generačnú povahu, ktorý je treba v histórii psychológie na Slovensku skúmať. Teda už pohľad aj naspäť je rovnako dôležitý ako pohľad do budúcnosti.

Tento proces bol naznačený skôr, už v dekáde šesťdesiatych rokoch, kedy sa rozvíjali psychologické disciplíny. Tie rozvíjala vcelku vekovo jednotná generácia druhej a tretej vlny psychológov, ale mladšie ročníky začali tvoriť referenčné body okolo riešených problémov spolu so staršími. K týmto novým podobám periodizácie prispievalo aj založenie nových katedier psychológie.

Po spoločenských zmenách v roku 1989 vznikajú ďalšie katedry psychológie, okrem prvých dvoch, o ktorých sme sa už zmienili v staršej histórii. Katedra psychológie na FF UK v Bratislave, ktorá bola založená v roku 1959, nadväzovala na staršiu organizáciu štúdia psychológie, ktoré má svoj pôvod až v roku 1921, kedy bola založená univerzita v Bratislave. Druhá katedra psychológie bola založená na FF UPJŠ Košiciach v roku 1968. Vývoj katedier sa môže považovať tiež za zdroj k periodizácii vývoja psychológie na Slovensku. Zoznam nie je úplný, tiež je tu veľký a nevyužitý zdroj poznatkov z ich činnosti o histórii psychológie, najmä tej novšej. Dôležité je, aby reflexia vlastnej histórie bola považovaná za tak dôležitú ako pohľad do budúcnosti. Je na škodu ak sa tvrdí, že nás zaujíma iba budúcnosť. S históriou psychológie na Slovensku je osobitne spätá Katedra psychológie na FF UK v Bratislave. Žiaľ, nepodarilo sa nám získať požadované informácie do času, kedy sme museli ukončiť text tejto práce. S vyučovaním psychológie sa začína, ako to pripomíname, už po roku 1920 na FF UK a pokračuje v ďalších časových obdobiach. Prešla rozličnými organizačnými profiláciami, etablujúc vývoj psychologických disciplín a profesijný profil pripravovaných psychológov zúžitkujúc skúsenosti najskôr Psychotechnického ústavu a neskôr v systémoch, ktoré sa vyvíjali aj jej pričinením v psychologickvej odbornej praxi. Nepochybne periodizácia vývoja tejto katedry je dôležitým zdrojom poznania o psychológii na Slovensku.

Môžeme hovoriť o generácii poradenských psychológov, klinických psychológov, pracovných psychológov, školských psychológov, pedagogická psychológia s edukačným záujmom v celoživotnom rozpätí. A ďalších disciplínach. Stratila sa dôležitá disciplína všeobecná psychológia s jej nadhľadom k diferenciacii vo vývoji v psychológii. Nové disciplíny, respektíve nové predmety disciplín. K týmto novým podobám periodizácie prispievalo aj založenie nových katedier psychológie.

Katedra psychológie na vtedajšej Fakulte humanistiky Trnavskej univerzity. Znovu založená bola v roku 1992. V jej rámci aj Katedra psychológie, ktorej tvorcami boli V. Šatura a J. Grác. Vyberáme z informačného textu tejto katedry. Nadväzuje na kultúru a hodnoty pôvodnej Trnavskej univerzity (1632-1777). Poskytuje vysokoškolské vzdelanie vo všetkých troch stupňoch prípravy, bakalárskom, magisterskom a doktorandskom. Doktorandské je v oblasti sociálnej psychológie. Výskum sa realizuje v rámci grantových programov. Katedra vydáva aj periodikum *Acta Psychologica Tyrnaviensis*, ktorého

zakladateľom a editorom bol J. Grác. Osobitosťou Katedry psychológie FF TU je, že vychádza z chápania človeka v troch dimenziách - telesnej, psychologickú a duchovnej. Psychológia je chápaná ako pomáhajúca profesia smerujúca k zlepšeniu kvality a zmysluplnosti života. Preto sa pri psychologických teóriách a metódach v študijnom programe a výskumných aktivitách prihliada na psychologické teórie a metódy, ktoré berú v úvahu aj edukáciu a morálny vývin človeka. Katedra organizuje aj vlastnú psychologickú- pomáhajúcu prax smerom k verejnosti. V štruktúre katedry je poradenské pracovisko, pomáha tak študentom k praktickým skúsenostiam. Participuje výcvikmi, seminármi na zvyšovaní odbornosti psychológov a pracovníkov príbuzných profesií. Katedra je známa aj výcvikmi v logoterapii a afinitou k tomuto smeru.

Katedra psychológie FF Univerzity sv. Cyrila a Metóda v Trnave. Vyberáme z informačného textu na internete. Katedra sa transformovala na samostatné pracovisko z Ústavu sociálnej komunikácie v roku 1998. Poskytuje študijný program psychológie vo všetkých troch stupňoch, bakalárskom, magisterskom, doktorandskom. Katedra psychológie sa vo vedeckom výskume orientuje na aktuálne otázky z oblasti sociálnej, poradenskej, personálnej, edukatívnej psychológie. Katedra organizuje pravidelne medzinárodnú konferenciu v spolupráci s Psychologickým ústavom FF Masarykovej univerzity v Brne „Kondášové dni“.

Katedra psychológie FF UPJŠ v Košiciach. Katedra psychológie UPJŠ v Košiciach má akreditáciu pre bakalárske a magisterské vzdelávanie v študijnom odbore psychológia a doktorandské vzdelávanie v študijnom odbore sociálna psychológia a sociálna práca. V pedagogickej oblasti je teda hlavným zameraním pracoviska kvalitná príprava budúcich profesionálnych psychológov, ktorí by sa vedeli uplatniť najmä v psychologickom výskume, v oblasti výberu, rozmiestňovania, motivácie a vzdelávania zamestnancov rozličných organizácií, ale prirodzene aj v nových klasických oblastiach psychológie (poradne, klinická prax, školy a pod.) Výskumné aktivity na katedre sú veľmi rozmanité a odrážajú zameranie a vedeckú orientáciu jej jednotlivých učiteľov. Dominujúce oblasti výskumu sú sústredené na: psychológiu práce a organizácii (vzdelávanie, motivácia, personálny výber, správanie ľudí v organizáciách, násilie v práci, komunikácia v organizácii), teóriu psychodiagnostiky, psychológiu tvorivosti, najmä jej identifikáciu a rozvoj v školskom prostredí, psychologické poradenstvo.

Katedra pedagogickej psychológie a psychológie zdravia vznikla v Košiciach v roku 1996 ako súčasť Humanitného ústavu Prírodovedeckej fakulty UPJŠ v Košiciach. Bola zameraná na výučbu psychológie v kombinácii s prírodovednými predmetmi. Predpokladala sa možnosť špecializácie aj na školskú psychológiu s príslušnou úpravou študijného plánu pre tých, ktorí sa preto rozhodnú. Záujem zo strany študentov je prítomný. Bol vypracovaný študijný plán. Táto perspektíva pretrváva. Po roku 1997, kedy vznikla FF UPJŠ v Košiciach, prešla do zväzku s touto fakultou. V garancii katedry sú študijné programy v kombinácii psychológie a prírodovedných disciplín, zabezpečuje výučbu psychológie pre učiteľstvo. Vedecko-výskumný profil katedry je zameraný na výskum faktorov rizikového správania dospievajúcich a vysokoškolákov. Výskum účinnosti preventívnych programov prevencie

drog. V súčasnosti ma viacero grantových úloh APVV - Individuálne, interpersonálne, sociálne a spoločenské faktory rizikového správania v období rannej dospelosti. VEGA Sociálna kompetencia, sociálna inteligencia a možnosti jej rozvoja. A ďalšie projekty. Pracovníci katedry majú 40 výstupov v zahraničných karentovaných časopisov. Celý rad odborných publikácií. Pri katedre je od roku 2009 Výskumno-vzdelávaci ústav prevencie. Pôsobí v troch oblastiach:

1. Výskum v oblasti prevencie rizikového správania sa dospievajúcich.
2. Výcvikové programy a školiace aktivity v oblasti prevencie, pregraduálna a postgraduálna príprava pedagógov pre prácu v oblasti primárnej prevencie závislosti mladých.
3. Psychologická poradňa pre mládež, vysokoškolákov. Je obsluhovaná pracovníkmi katedry. Pracuje sa individuálne a skupinovým poradenstvom.

Katedra psychológie na FF Prešovskej univerzity. Zaradená do zväzku s Filozofickou fakultou Prešovskej univerzity bola v roku 1997/98 po vzniku Prešovskej univerzity, ktorá aj Filozofickú fakultu, ktorá bola predtým vo zväzku z UPJŠ v Košiciach, ale sídlila v Prešove, zaradila do svojho zväzku. V roku 2005 sa katedra transformovala na Inštitút psychológie s tromi katedrami a dvomi oddeleniami: Katedra základných psychologických vied a psychologickéj metodológie, Katedra klinickej psychológie a psychológie zdravia, Katedra školskej psychológie, poradenskej psychológie a psychológie práce. V štruktúre inštitútu sú ešte dve oddelenia Poradenskej a psychoterapeutickej ambulancie. Psychologické PC laboratórium. Inštitút psychológie má akreditované tri programy: Bakalársky, magisterský a doktorandský stupeň v odbore všeobecná a experimentálna psychológia. Inštitút je popredným pracoviskom pre výskum v oblasti aplikácie princípov dynamického testovania v psychologickéj diagnostike. Táto oblasť zahŕňa aj dynamické testovanie latentných učebných kapacít detí zo sociálne znevýhodneného prostredia a dynamické testovanie inteligencie. Dlhoročne sa tiež inštitút profiluje v oblasti výskumu hodnotenia kvality života, subjektívnej pohody, výskumu kariérového vývinu, merania morálneho usudzovania. Výskumné projekty zahŕňajú aj staršiu dospelosť, vek seniorov.

Prof. J. Džuka sa vyjadril o týchto katedrách psychológie na východnom Slovensku, že ide o výhonky toho istého kmeňa. Mal na mysli druhú katedru psychológie na Slovensku, založenú v roku 1968 v Košiciach vo zväzku z FF UPJŠ v Košiciach so sídlom v Košiciach a tím učiteľov tejto katedry, ktorú založil a viedol Prof. J. Hvozdič v rokoch 1968 až 1984.

Katedra psychológie v Banskej Bystrici na PF Univerzity Mateja Bela. Katedra nadväzuje na staršiu históriu vývoja vysokoškolského školstva v oblasti prípravy učiteľov v Banskej Bystrici už od roku 1953. Novšie obdobie začína rokom 1990, súvisí so založením Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici a novou pozíciou Pedagogickej fakulty, v rámci ktorej je samostatnou Katedrou psychológie. Katedra garantuje a zabezpečuje realizáciu troch akreditovaných programov. Učiteľstvo akademických disciplín - psychológia v kombinácii bakalársky a magisterský stupeň. Psychológia - magisterský stupeň. Rozširujúceho kvalifikačného programu učiteľstvo akademických predmetov - psychológia. Katedra sa podieľa na garancii učiteľských štúdií UMB. Zabezpečuje výučbu psychológie na troch fakultách univerzity PF, FHV, FPV. Z hľadiska histórie psychológie významnou líniou

a príspevkom katedry k psychológii na Slovensku je jej prínos pre disciplínu školská psychológia (PhDr. A. Furman, CSc, doc. PhDr. M. Valihorová, CSc.). Podieľala sa na založení Asociácie školských psychológov na Slovensku a prepojenie s IPSA, Medzinárodnou asociáciou školskej psychológie. Pravidelne organizuje konferencie k školskej psychológii, striedavo v Čechách a na Slovensku. Novší názov Ďuričove dni. Vedecko-výskumná činnosť v rámci VEGA. Overovanie metodík na meranie črtovej emocionálnej inteligencie a overovanie merania Triarchickej koncepcie inteligencie. Výskumy Životnej zmyslupnosti ako prediktora subjektívnej pohody adolescentov, Rozvoj logického a matematického myslenia rómskych žiakov. A ďalšie výskumy.

Katedra psychológie FF Katolíckej univerzity v Ružomberku. Katedra vznikla v roku 2005. V súčasnosti má akreditované dva programy, bakalársky a magisterský stupeň štúdia psychológie. Absolvent bakalárskeho štúdia získa ucelený súhrn vedomostí zodpovedajúcich súčasným poznatkom psychologických vied a stavu psychologickéj praxe. Absolvent magisterského štúdia psychológie ovláda poznatky, metódy a profesionálne spôsobilosti potrebné pri odbornej psychologickéj činnosti vyplývajúcej zo zákona o psychologickéj činnosti v školskej praxi, priemysle, službách, vedecko-výskumnej oblasti. V štruktúre katedry je plne vybavené psychologické laboratórium. Predstavuje otvorený systém s experimentálnymi, demonštračnými a psychodiagnostickými pomôckami, spolu s výpočtovou a multidimenzionálnou technikou. V laboratóriu sa nachádzajú pracovné komplety najčastejšie používaných psychodiagnostických testov, ktoré majú študenti pre učebné účely k dispozícii. Má 25 PC pracovných staníc, možnosť pracovať pomocou štatistického softvéru SPSS. K dispozícii je biofeedback a observačná miestnosť so špeciálnym reflexným sklom. Umožňuje demonštrovať psychologické postupy. V štruktúre katedry je aj Psychologická poradňa. Môžu ju využívať študenti k vysokoškolskému poradenstvu, alebo iní záujemcovia. Je obsluhovaná pracovníkmi katedry. Je aj príležitosťou pre prax študentov. Realizuje sa skupinové poradenstvo, ponúka rôzne tematicky zamerané tréningy.

Katedra vydáva elektronický časopis *E-mental*, časopis pre mentálne zdravie, v redakčnej rade sú aj študenti. Vychádza štvrtročne. Výskumná činnosť katedry je zameraná na psychodiagnostiku inteligencie, naratívnu psychológiu, metodologicky aj na kvalitatívny výskum, psychosemiotické prístupy v psychológii. Je výskumný záujem o psychológiu umenia. Výskumy sú z oblasti psychológie morálneho vývinu. Psychológie internetu, médií a školského poradenstva (oblasť determinantov školského výkonu).

Katedra psychológie na Fakulte sociálnych vied a zdravia Univerzity Konštantína filozofa v Nitre. Na FSVaZ sa aplikuje od akademického roka 2001/2002 kreditný systém štúdia (ECTS) na prvom aj druhom stupni vysokoškolského štúdia (bakalárske a magisterské).

KPsV realizuje štúdium odboru Psychológia, v ktorom sa špecializuje na prípravu psychológov, ktorých vzdelávanie prebieha dennou formou bakalárskeho a magisterského štúdia.

Charakteristika bakalárskeho štúdia odboru: Psychológia

Štandardná dĺžka bakalárskeho štúdia: 3 roky (6 semestrov)

Obsah študijného programu je zameraný na:

- osvojenie si teoretických vedomostí so zameraním na metodologické a teoretické poznatky a postupy v psychologických vedách,
- získanie elementárnych poznatkov z psychologických aplikačných disciplín,
- teoretické poznatky: všeobecná psychológia, ontogenetická psychológia, psychológia osobnosti, sociálna psychológia, biologické základy odboru: anatómia a fyziológia NS,
- metodologické základy odboru, metódy v psychológii, štatistika
- aplikácie teoretických poznatkov z oblasti všeobecnej, ontogenetickej, sociálnej, experimentálnej psychológie, psychológie osobnosti,
- úvod do klinickej, poradenskej, aplikovanej sociálnej, organizačnej a pracovnej, edukačnej a školskej psychológie,
- základy diagnostiky v detskom veku a u dospelých na všetkých úrovniach aplikácie v praxi

Charakteristika magisterského štúdia odboru: Psychológia

Štandardná dĺžka magisterského štúdia: 2 roky (4 semestre)

Magisterský študijný plán umožňuje profilovanie študentov podľa ich výberu na dve aplikačné oblasti:

- Poradenská a klinická psychológia
- Pracovná a organizačná psychológia

Obsah študijného programu je zameraný na:

- rozšírenie teoreticko-metodologických základných a aplikovaných psychologických disciplín (pedagogická psychológia, poradenský proces, psychodiagnostika a psychoterapia detí a mládeže, klinická psychológia, psychodiagnostika a psychoterapia dospelých, pracovná psychológia),
- diagnostiku a terapiu psychických, psychosomatických porúch a porúch učenia a správania,
- samostatné vypracovanie teoreticko-experimentálnych prác,
- vypracovanie a obhajobu prác v rámci študentskej vedeckej činnosti alebo ročníkových prác,
- stáže a súvislú prax podľa odbornej profilácie - poradenská a klinická a pracovná a organizačná psychológia.

Súčasťou prípravy študentov je možnosť spolupracovať s Centrom psychologických služieb. Tvorí ho Ústav klinických psychologických vied a ústav aplikovanej psychológie FSVaZ. Zámerom je ponúknuť študentom katedry psychológie FSVaZ poradenstvo, podporu osobnostného rastu, kaučing, supervíziu, rozvoj kompetencií pre výkon pomáhajúcich profesií. Poskytnúť študentom v súlade s európskymi smernicami základný odborný zácvik v teréne, ktorý im umožní pracovať pod supervíziou.

Katedra pedagogickej a školskej psychológie (KPSP) na Pedagogickej fakulte UKF v Nitre. Tento názov je od 1.1.2008. Katedra po personálnych zmenách vznikla z Katedry školskej psychológie, ktorá bola založená 1.9.2003 na základe návrhu dekanu PF UKF Prof. PhDr. Gabriely Porubskej, CSc. a následného schválenia Akademickým senátom PF UKF v Nitre. Vznik katedry sa úzko viaže na Oddelenie pedagogickej psychológie zriadené od 1.9.2002 pri Katedre pedagogiky PF UKF v Nitre.

Katedra pedagogickej a školskej psychológie Pedagogickej fakulty je garantujúcim pracoviskom študijného programu Učiteľstvo všeobecno-vzdelávacích predmetov – psychológia v kombinácii. Katedra je vo vzdelávacej činnosti pokračovateľom dlhoročnej tradície (od roku 1989) realizácie študijného programu Učiteľstva akademických predmetov - psychológia, ktoré bolo pôvodne akreditované na Katedre psychológie Pedagogickej fakulty (Učiteľstvo všeobecno-vzdelávacích predmetov – psychológia), neskôr na PF UKF organizačne presunutej (z dôvodu vzniku novej fakulty UKF) Katedry pedagogickej psychológie Fakulty sociálnych vied a zdravotníctva UKF. V akademickom roku 2007/08 na FSVaZ UKF zaniklo toto pracovisko práve z dôvodu zlúčenia s Katedrou školskej psychológie PF, ktorá zabezpečovala psychologické disciplíny všeobecného základu v učiteľských študijných programoch. Z dôvodu jednotného prístupu k učiteľskému vzdelávaniu vznikla z pôvodných pracovísk (PF a FSVaZ) na PF UKF Katedra pedagogickej a školskej psychológie.

Vedecká orientácia katedry. V súčasnosti sa pracovníci katedry orientujú na prioritné oblasti výskumu:

- podpora rozvoja osobnosti z aspektu efektívnych intervencií a skúmanie ich účinnosti,
- proces učenia z perspektívy rôznych prístupov,
- rozvoj profesijných kompetencií v pomáhajúcich profesiách,
- sociálne znevýhodnené (osobitne rómske) deti,
- celoživotné vzdelávanie učiteľov v oblasti prevencie a zvládania násillia a agresie v školách,
- profesijná kariérna kompetentnosť výchovných poradcov,
- reziliencia v prostredí školy,
- možnosti ovplyvňovania školskej úspešnosti.

Vedecká orientácia na tomto pracovisku a spolupráca s podobnými pracoviskami v rámci Univerzity i mimo nej na Slovensku a v zahraničí vytvára primerané vedecké zázemie pre zabezpečovanie navrhovaného študijného programu. Pracovisko aktívne spolupracuje so slovenskými vysokými školami a inštitúciami: s Katedrou psychológie – TU v Trnave, UMB v Banskej Bystrici, Ústavom humanitných štúdií PF UK Bratislava, SAV - Ústav experimentálnej psychológie v Bratislave, Slovenskou psychologickou spoločnosťou v Bratislave. Zo zahraničných inštitúcií a organizácií spolupracuje s Asociáciou školskej psychológie SR a ČR, Pedagogickou fakultou UK Praha, Katedrou psychológie Pedagogickej akadémie v Krakove a Committee for Children Seattle v USA.

Ako sa uvádza v informačnom materiály na internete, o dobrej úrovni výskumnej činnosti na pracovisku svedčí skutočnosť, že napríklad od r. 2002 sa pracovníci katedry podieľali na riešení nasledovných výskumných projektov:

1. Podpora reziliencie prostredníctvom vzdelávania (VEGA 1/0215/08, 2008 – 2010)
2. Rozvoj osobnostného i odborného potenciálu výchovných poradcov so zameraním na skvalitnenie poskytovaných služieb v oblasti poradenstva o povolaniach a zamestnaniach (KEGA 3/3038/05, 2005 – 2006)
3. Rozvoj profesiovej kariérnej kompetentnosti výchovných poradcov stredných škôl (KEGA 3/5257/07, 2007 – 2009)
4. Slovenský učiteľ kompetentný pre Európu (ESF SOPLZ 2005/1-111, 2006 – 2008)

5. Zvýšenie kvalifikačného potenciálu výchovných poradcov stredných škôl s akcentom na rozvoj poradenstva o povolaniach a zamestnaniach (ESF SOPLZ 2004/4-168, 2004 – 2007)

Nepochybne aj možnosť získať vzdelanie v oblasti psychológie môže byť považovaná za jedno z kritérií rozvoja tejto vedeckej disciplíny. Vo vnútri tohto kritéria sa môžu objaviť rozličné miery, napríklad organizovanie konferencií, výskumov, projektov, akreditácií, uplatnenia sa absolventov v praxi a ďalšie miery, ktoré môžu byť relevantné k histórii psychológie na Slovensku. Predpokladá sa spolupráca a záujem o minulosť.

Problematika vývoja legislatívnych noriem ako istého ukazovateľa periodizácie môže nadviazať na predchádzajúce obdobia z jej vývoja. V období 1962-1963 boli prijaté vyhlášky k výchovnému poradenstvu, ktoré boli právnym rámcom pre vývoj systému poradenstva. Čo možno považovať za periodizačný činiteľ. V roku 1967 to bola vyhláška k KPVK a SVP. Ustalaťuje postavenie psychológov a iných pracovníkov, základné úlohy. V roku 1970 bola vydaná smernica MŠ SSR o práci Okresných psychologických poradní a Stredísk pre voľbu povolania. Zaoberá sa úsekom školských psychologických služieb. V Smernici sa uvádza „psychodidaktické poradenstvo“. J. Hvozdič (1978) zdôvodňuje opätovne potrebu psychologických služieb v škole. V oblasti poradenstva sa jeho históriou zaoberá Kopčanovej štúdia k dejinám poradenstva (2013).

V oblasti klinickej psychológie prehľad uvádza Čavojcovú (2002). V oblasti klinickej psychológie bola prijatá prvá koncepcia v roku 1969 a schválená MZ SR. V roku 1971 sa O. Kondáš stáva hlavným odborníkom v klinickej psychológii. V roku 1986 je prijatá nová, prepracovaná koncepcia klinickej psychológie a prijatá MZ SR. V roku 1993 bola posledná novelizácia koncepcie klinickej psychológie na MZ SR.

V tejto oblasti je potrebné urobiť retrospektívny výskum s ohľadom na metódy, ktorými psychológia prezentovala svoje spoločenské poslanie. Po spoločenských zmenách v roku 1989 vznikajú nové legislatívne iniciatívy psychológov, ktoré vyjadrujú organizáciu psychológie na Slovensku.

V roku 1993 SNR schvaľuje Zákon č. 279/1993, v ktorom sa rozpoznáva inštitút školského psychológa. Treba pripomenúť, že tomu predchádzalo obdobie 1990-1992, kedy na Ministerstve školstva pôsobilo viacero významných osobností vedy na Slovensku. Ministrom školstva bol F. Pišút, riaditeľom odboru bol M. Zelina, I. Turek a ďalší. Priaznivo na vývoj legislatívy vplývali koncepčné dokumenty ako *Duch školy* (M. Zelina, I. Turek, L. Ďurič, A. Furman, J. Krankus). Priaznivo pôsobí aj založenie Asociácie psychológov Slovenskej a Českej republiky v roku 1993, ktoré sa stáva aj členom Medzinárodnej organizácie školskej psychológie ISPA. Významným podujatím bolo aj Medzinárodné kolokvium školskej psychológie na pôde Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici v roku 1993, organizátorom ktorého bol A. Furman. V roku 1996 je nová Vyhláška MŠ, ktorá podrobnejšie popisuje funkciu školského psychológa. V roku 1998 Asociácia školských psychológov SR a ČR registruje svoj odborný časopis. V súčasnosti, podľa údajov z konferencie v roku 2014 na Pedagogickej fakulte FF UPJŠ v Košiciach, bolo priamo na školách zamestnaných 134 školských psychológov. V roku 2005 Leskovjanská v rámci dizertačnej práce zisťuje významný zvýšený záujem škôl o pozíciu psychológa na škole.

Vo vzťahu k poradenstvu uvádza legislatívne údaje D. Kopčanová (2013). Pripomína novelizácie Zákona č. 29 z roku 1984 o sústave základných a stredných škôl, kde sa rozpoznáva aj výchovné poradenstvo. Významný aj pre poradenstvo je už zmienený Zákon č. 279/1993 a neskoršia Vyhláška MŠ SR č. 43/1996 Zbierky o výchovnom poradenstve a poradenských zariadeniach. Uvádza sa v nej pozícia poradenského psychológa. Začiatkom deväťdesiatych rokov je odporúčanie MŠ zriaďovať koordinátora prevencie drogovej závislosti. Systém výchovného poradenstva sa kompletizuje. Jeho súčasťou sa stáva aj špeciálne poradenstvo. D. Kopčanová (2013) pripomína nové územné členenie v roku 1996, kedy vzniklo 73 okresov a na základe aj Vyhlášky MŠ SR č. 43/1996 Z. vzniklo v každom okresnom meste poradenské zariadenie, pod názvom Centrum pedagogicko-psychologickej prevencie.

V roku 1994 bol prijatý Zákon č. 199/1994 o psychologickej činnosti a Psychologickej komore (M. Košč, 1995, Š. Matula 1995, E. Brozmanová, 1995). Zákon sa formuloval v prostredí Slovenskej psychologickej spoločnosti. Ako uvádza M. Košč (1995), personálne sa výbory SPS a SKP dosť prekrývali. Konštatujú sa obavy o to, či si SPS zachová svoju v histórii potvrdenú pozíciu potom, čo vznikla SKP. Psychológovia z praxe začínajú mať záujem o SKP. Hrozí praktikizmus. Konštatuje sa, že SPS si má zachovať štatút odbornej a vedeckej spoločnosti. SKP zase má mať kontrolnú a dozornú funkciu. V tomto čase SKP ešte nerozdeľovala slovenskú psychologickú verejnosť. SPS by mala reprezentovať Slovensko v Medzinárodnej únii pre psychologické vedy. Viacerí členovia vo vedení SPS prechádzajú do vedenia SKP. Uvádza sa Š. Matula, E. Blanáriková. Stanovy SKP boli uverejnené v Psychofóre v roku 1995. Zároveň sa v ňom konštatuje, že končí jedno obdobie, kedy SPS pri SAV reprezentovala psychologickú obec. Nasledujúce roky potvrdili napätie medzi trendom utvárania psychologickej praxe z potrieb spoločenskej praxe a nutnosťou, na ktorú upozornil už A. Jurovský, že psychológia musí byť utváraná aj svojim poznatkovým systémom a metodológiou. Nie iba komerčne. Pôvodný zámer pri zakladaní SKP mal na zreteli, ako vyplýva z dobového dokumentu (Psychofórum, 1995), rešpektovať autonómiu špecializácií. Predpokladalo sa, že sa budú zakladať profesijné sekcie a odborne k nim prináležiace skúšobné komisie pre špecifické druhy psychologických činností (Š. Matula, 1995). Uvádza sa, že komora mala svoje stanovky, rokovací a hospodársky poriadok, etický kódex. Komora mala kontrolnú a dozornú funkciu. Ašpirovala na skúšobnú inštitúciu vo vzťahu k vykonávanej praxi. V roku 1996 to bolo už šesť sekcií: dopravní psychológovia, forezní psychológovia, klinickí psychológovia, psychológovia v ozbrojených zložkách, psychoterapeuti a zmluvní psychológovia zdravotníckych poisťovní. Prvým predsedom psychologickej komory bol Š. Matula.

Rušivým zásahom do tohto citlivého rozdeľovania kompetencií bolo zrušenie Samostatnej psychologickej komory v roku 2004 zákonom č. 578/2004. Došlo k zlúčeniu Slovenskej komory stredných zdravotníckych pracovníkov, Slovenskej komory psychológov, a Slovenskej komory zubných technikov. Takto vznikla Slovenská komora iných zdravotníckych pracovníkov, asistentov, laborantov a technikov. Psychológovia tvorili jednu sekčnú komoru. Toto opatrenie poškodilo prirodzené procesy vo vývoji psychologickej komory. Dalo jej zdravotnícku pečať, čo sa doteraz nepodarilo napraviť. V roku 2008 sa zišiel znova ustanovujúci snem Slovenskej komory psychológov. Táto sa opäť osamostatnila. Zdá sa, že poradenská psychológia už v tejto druhej komore nenašli vyjadrenie svojich profesijných

záujmov a založili osobitnú komoru (okolo 500 poradcov). Jej predstaviteľom bol paradoxne Dr. Š. Matula, iniciátor prvej, pôvodnej komory psychológov. Situáciu zhoršilo aj chybné rozhodnutie MŠ M. Fronca, zaradiť všetky psychologické disciplíny, školskú a poradenskú psychológiu pod Ministerstvo zdravotníctva. Psychologická komora, ktorá zahŕňala poradcov, bola na návrh pôvodnej komory súdom zrušená. Prieskum stanovísk psychológov z poradenskej praxe priniesol pripomienky, ktoré by bolo potrebné splniť. Medzi závažné pripomienky aj od poradenských psychológov v inštitúciách platených štátom, bola požiadavka oddeliť Zákon psychologickéj činnosti od Zákona o psychologickéj komore. Zdôvodňuje sa tým, že Psychologická komora je organizácia na báze dobrovoľného členstva a Zákon o psychologickéj činnosti má obecnjšiu platnosť. Diskutuje sa tiež o tom, čo sa rozumie pod psychologickou činnosťou a kto ju môže vykonávať. Upozorňuje sa na formulácie jednodoborového štúdia s tým, že v histórii psychológie na Slovensku bolo aj obdobie, kedy sa študovala v kombinácii začiatkom päťdesiatych rokov, samostatne až od roku 1959. Okrem toho aj možnosť výberu kombinovaného štúdia by mal Zákon o psychologickéj činnosti brať v úvahu, že dvojročná post príprava tohto kombinovaného štúdia by mohla znamenať kvalifikáciu na školského psychológa. Navyiac časť generácie školských psychológov v minulosti (1965) v dôvere v takú možnosť aj vyštudovala školskú psychológiu a pôsobí v nej doteraz. V zahraničí takýto tolerujúci model pozná Holandsko. Ako môžeme vidieť, periodizácia podľa prijatej legislatívy je v rozvíjajúcej sa psychológii opodstatnená a vyžaduje osobitný výskum problematiky a jej vplyv na organizáciu psychologických služieb vo vzťahu k jednotlivým aplikovaným disciplinám, kde by nemalo dôjsť k hegemonizácii, osobitne klinickej psychológie. V súčasnosti je nespokojnosť poradenských psychológov aj v neštátnych zaradeniach, že musia absolvovať školenia na Fakulte zdravotníctva u klinických psychológov za účelom licencií. Pričom konštatujú, že sa nedbá na odlišnosť psychologického poradenstva od klinickej psychológie.

V roku 1996 bol prijatý etický kódex psychologického povolania, ktorý spracovala Slovenská psychologická komora. V tomto etickom kódexe by mali byť vyjadrené aj práva jednotlivých špecializácii psychologických disciplín. V tradícii histórie psychológie na Slovensku sa táto vyvíjala najmä cez rozvoj psychologických disciplín. V roku 2002 je publikované Nariadenie vlády SR, ktoré upravuje odborné spôsobilosti zdravotníckych pracovníkov, teda aj psychológov. Trendom by malo byť, aby si každá psychologická disciplína, tak ako sa to predpokladalo v začiatkoch SKP a SPS (1995), ustanovila svoju vlastnú komisiu. Toto nemôžu suplovať klinickí psychológovia. Istým dobrým signálom sú tie katedry psychológie, ktorých súčasťou je aj úsek, oddelenie, či poradňa v štruktúre katedry, ktoré sú príležitosťou pre prax. Veľkú úlohu pritom môže zohrať SPS ako predstaviteľ celej obce psychológov a psychologickéj vedy ako takej.

Dve periodizačné konferencie organizované UEP - konferencia v roku 1993 reflektujúca minulosť psychológie na Slovensku a konferencia v roku 1997 reflektujúca skôr budúci vývoj k optike osobnosti a makro zmien.

Konferencia v roku 1993. Po spoločenských zmenách a obnovení demokracie po roku 1989, boli dve významné konferencie. V roku 1993 bilancujúca aj vývoj psychológie v podmienkach, kedy nebola demokracia, keď boli potláčané občianske práva. Ako sme už spomenuli vyššie, majú periodizačný význam a sú dôkazom sebareflexie slovenskej

psychológie s ohľadom na dôležité obdobia jej vývoja. Konferenciu organizoval Ústav experimentálnej psychológie pod gesciou D. Kováča a V. Koválikovej, ktorí boli aj editormi zborníka. Z hľadiska histórie psychológie konferencia nastolila niekoľko významných tém. Príspevok D. Kováča otvára mimo iné tému malých a veľkých psychológií. Slovenská psychológia je videná ako malá psychológia. Porovnáva ju s holandskou psychológiou, malej krajiny s veľkou psychológiou. Jedným zo záverov, prečo Holandsko ako malá krajina má veľkú psychológiu bolo, že psychológia začíala veľmi skoro na prelome devätnásteho a dvadsiateho storočia, a druhý dôvod bol, že bol vždy záujem o svoju vlastnú históriu, jej reflexiu. Slovenská psychológia nemá ani jedno, ani druhé. To prvé je nezavinené, vysvetlil to Jurovský, že Slováci nemali v rukách riadenie svojich záležitostí, keď vznikla psychológia ako veda. Ale nedostatok záujmu o svoju históriu odboru je už zavinený.

Konštatuje, že aj represia voči psychológii a psychológom v päťdesiatych rokoch bola brzdiacim činiteľom. Reflektuje ju, že bola aj preto, že to nebola marxistická psychológia. Podobne represie v sedemdesiatych rokoch boli preto, že sa psychológia dost' neprispôsobila marxistickej ideológii. Z historického aspektu psychológie na Slovensku je dôležitá línia príspevkov osobného dosahu občianskej neslobody na osobnú tvorbu zakladajúcich osobností psychológie. Najmä tých, ktorí boli diskriminovaní, bolo im bránené v slobodnom vývoji. Táto časť problematiku skôr otvára ako uzatvára. Sú to príspevky hodnotiace život a tvorbu najmä prof. A. Jurovského a prof. J. Čečetku, ktorí sú oprávnené považovaní za kľúčové osobnosti z hľadiska vedeckého, organizačného a aplikačného života psychológie na Slovensku. Ako uvádza V. Kováliková, prof. A. Jurovský bol vylúčený z vysokej školy v roku 1959 a v roku 1972. Bolo to v období, kedy na Slovensku neplatili občianske slobody, bol šikanovaný a musel meniť zamestnania na výskumných pracoviskách, buď na VUDPaP, alebo na Psychologickom ústave práce. Podobne prof. J. Čečetka bol dvakrát vylúčený, v roku 1959, pracoval v knižnici a iba od roku 1964 mal možnosť sa zamestnať na Pedagogickom výskumnom ústave. V období obnovujúcej sa slobody v roku 1968 bol opäť prijatý na FF UK v Bratislave, aby v čase normalizácie bol znova v roku 1972 prepustený. História psychológie je dlhá všetkým tým, ktorí boli prepustení, alebo ináč znevýhodnení z politických dôvodov, aby zaznamenala ich osudy. Možno pripomenúť aj ďalších referujúcich na tejto konferencii. Aj V. Kováliková nemohla habilitovať z politických dôvodov. J. Koščo nemohol inaugurovať z politických dôvodov. V deň habilitácie bol pozvaný na ŠtB, aby nemohol habilitovať. V poslednom momente sa podarilo zvrátiť situáciu. Ľ. Maršálová, autorka učebnice Metodológie v psychológii nemohla habilitovať z politických dôvodov. V normalizačnom procese musel z vysokej školy odísť I. Štúr, pripomína sa J. Krňan, ktorý musel odísť roku 1970 z vysokej školy v Banskej Bystrici. Diskriminovaný bol aj M. Zelina, ktorý nesmel prednášať a publikovať. Podarilo sa pre neho vytvoriť azyl, priestor iba vo výskume na KPVK v Košiciach.

Štúdie V. Koválikovej, D. Kováča, O. Kondáša, D. Kopasovej prinášajú ucelený pohľad na osobnosti prof. A. Jurovského a prof. J. Čečetku. Autoreflexívna je výpoveď J. Hvozdíka. Pripomína, že aj takáto subjektívna výpoveď má pre históriu psychológie hodnotu zažitého a reflektovaného, a vyzýva k takejto autoreflexii všetkých, ktorí žili v tomto období občianskej neslobody. Je to podmienka novodobej reflexie vývoja slovenskej psychológie. Pripomína, že celé obdobie rokov 1945-1989 malo dve tvrdé fázy – 50. roky a začiatok normalizácie v 70. rokoch. V roku 1959 musel prof. J. Hvozdík z politických dôvodov odísť

z vysokej školy v Prešove. Pomohol mu M. Bažány zachytiť sa vo výskume. Podobne bol diskriminovaný J. Koščo, pomáhal mu T. Pardel. Je to príklad ako „straníci“ pomáhali nestraníkom. Hoci by sa našli aj opačné príklady. V Košiciach neboli také drastické pomery ako v Prešove. Umožnilo sa založiť KPVK a rozvíjať prax poradenskej a školskej psychológie. Návrat na vysokú školu bol možný až v politickom odmäku v roku 1967/68, kedy využíva sľubné spoločenské zmeny k občianskej slobode a po rehabilitácii zakladá Katedru psychológie v Košiciach v roku 1968. Druhé tvrdé obdobie boli normalizačné sedemdesiate roky. Neskôr znova voľnejšie. Uvádza autocenzúru, kompromisy s mocou, ale zároveň konštatuje, že každá doba, etapa vývoja spoločnosti poskytuje aj istú možnosť pre pozitívnu prácu. Poukazuje na snahu riešiť sociálnu otázku v tomto období ako kladný jav. Plnú dôveru politickej moci nikdy nedostal. Nechce rekriminalizovať, iba objektivizovať a zanechať reflexiu pre historikov psychológie. Usiloval sa o to, aby smer profesie, psychológie nebol určený iba ideologicky, politicky, ale „predovšetkým obsahom a aktuálnym trendom rozvoja vedeckej psychológie“. V Košiciach boli priaznivejšie pomery a preto katedra pôsobila v Košiciach, aj keď FF UPJŠ v Košiciach mala sídlo v Prešove. O Prešove hovoril, že je to dôležité slovenské mesto. V tom čase ale extrémne ideologicky kontrolované. Konštatuje, že psychológia čelila riziku zúženého pohľadu na psychické javy v dôsledku ideológie, ale zároveň uvádza, že vedecké projekty tých čias, aj keď formálne museli niekoľkými frázami dať daň moci, prinášali zistenými psychologickými obsahmi z oblasti výskumu napríklad mimointelektového zlyhania žiakov, ale aj v oblasti motivácie ďalších psychologických obsahov školy nové optiky, ktoré oslabovali dogmatický pohľad na školu z hľadiska politickej moci. Vytváralo sa nové porozumenie v najširšej pedagogickej verejnosti, čomu psychológia pomáhala. Obmedzený prístup k západnej literatúre bol na škodu. Píše, že niet dôvodu na glorifikáciu tohto obdobia, ale ani na sypanie si popola na hlavu. Vyjadruje presvedčenie, že vedecký odkaz tých čias bol oblúkom, ktorý dovolil psychológii na Slovensku zachycovať trendy aj v psychológii, aj keď doba prinášala mnohé riziká. Pre dnešné časy je cenné jeho konštatovanie, „že neslobodu nemôže nahradiť pocit akejsi absolútnej neviazanosti v zmysle nepotreby reflektovania akejkoľvek regulácie“. Ďalšie bilancujúce príspevky, ako napríklad M. Jurčovej o vývoji kreatológie na Slovenku, M. Stríženca o prínosoch UEP, A. Potašovej, ktorá dokazuje, že základný výskum nie je luxus, ale môže byť funkčnou súčasťou aplikovaného výskumu, komplexnejším zhodnotením poznatkov a predísť tak k škodám. Napríklad akcelerácia vo vývine a kognitívna záťaž ako dôsledok jej precenenia v neprimerane zaťažujúcich učebniach pre žiakov, príspevok V. Dočkala okolo viacdimeznionálnej tvorivosti. Všetky tieto príspevky mohli byť napísané iba na pozadí serióznej vedeckej, výskumnej práce z daných oblastí psychológie aj v tomto období občianskej neslobody. Aj túto stránku má história psychológie preskúmať a ohodnotiť ako vklad psychológie daného spoločenstva, do udržania potrebných civilizačných a kultúrnych štruktúr a foriem spoločenského života oproti silám, ktoré tieto oblasti poškodzovali. Zborník má aj spomienkovú časť, kde sa pripomínajú už nežijúce osobnosti psychológie a ich vklad do psychológie. Pripomínajú sa M. Milan (1915-1976), Martin Jurčo (1926-1983), Marian Városss (1923-1988), Ivan Šípoš (1927-1988), Stanislav Dornič (1929- 1989), Michal Pavlovkin (1926-1991), M. Bandžejová (1932-1990), J. Čečetka (1907-1983), L. Januška (1926-1986), M. Kropmbellyová (1932-1975), J. Krňan (1919-1986), J. Kuruc (1935-1987), J. Marko (1908-1988), J. Ondrejka (1928-1980), V. Pašková (1950-1991), I. Pikala (1926-1982), F. Rudaš (1915-1970), M. Verner (1909-1965). Do roku 2015

odišli ďalší protagonisti vývoja psychológie na Slovensku, ich dielo sa uzavrelo a je tu úloha, aby nezaniklo, ale bolo primerane zaradené. V zborníku sú uvedené stručné charakteristiky ich prínosov. História psychológie by mala systematicky zaznamenávať tých, ktorí prispeli k jej rozvoju. Príkladom je najnovšia práca o vedeckých pracovníkoch na UEP pri príležitosti 60. výročia založenia. Nepodarilo sa mi k nej dostať.

Zborník možno považovať aj ako príspevok k metodológii histórie psychológie. V oblasti biografie, v oblasti sebareflexie ako zdroja poznávania danej vedy a doby. Verifikácie jej pozitívnych trendov. Ako metódy získavania odstupu od udalosti, namiesto odmietania minulého v službách nadradzovania sa, povýšenectva voči minulosti a tak straty spôsobilosti pre historicitu a reflexívnosť vo vývoji psychológie. Ako na to viacerí poukazovali v Zborníku konferencie z roku 1993, psychológia v čase občianskej neslobody nemala dost' prístupov k západnej psychológii, ale napriek tomu časovo relevantne, aj v pomere toho, čo sa robilo vo svete, reagovala na problémy v oblastiach svojho pôsobenia v štruktúre napríklad školstva, alebo oblasti psychológie práce, sociálneho života. Humanizovala tieto a ďalšie sféry života poškodzované ideológiou. Je otázka, či dnešná psychológia s dostatkom zahraničných zdrojov je dostatočne kontrastná záporným javom v spoločnosti, ktoré sú tu v nebyvalej miere a ktoré sa nečakali.

Druhá konferencia v roku 1997, ktorá akoby vyznačovala základný trend psychológie na Slovensku, s názvom Osobnosť v spoločenských makrozmenách, kde sa nanovo potvrdil význam kategórie osoby a osobnosti nielen ako myšlienkového konštrukt, ale aj entity. Konferenciu organizoval Ústav experimentálnej psychológie, bola medziodborová. Zúčastnili sa jej aj filozofi a legitimizovali svoju vedeckú disciplínu ako kompetentnú zaoberať sa osobnosťou, vzťahom osoby a osobnosti. Uvedené môže byť podnetné aj pre psychológiu. Pretože tá dýcha, ako sa nazdávame, dvomi pľúcami, prírodovednou metodológiou a v oblastiach pozitivistickej psychológie aj obnovovaným prienikom s filozofiou a využívaním aj jej metodológie. Pripomína sa (J. Letz, 1997), že osobnosť je síce najvyššou veličinou psychologickéj antropológie, ale zároveň aj veličinou filozofickej antropológie a teologickej antropológie. Pripomína disciplínu psychológie osobnosti, ktorá začína v roku 1924 Sternovým vymedzením ako jednoty v mnohosti. Ale touto jednotou je už novou kvalitou. Oproti determináčnym konceptom sa tu zdôrazňoval psychologicko-autoregulačný v troch úrovniach - psychoregulácie univerzálnej, špecifickej a systémovej. V definícii D. Kováča systémové psychoregulátory ako svedomie, viera, nádej, láska, múdrosť, cnosti ako skromnosť, obetavosť, angažovanosť a ďalšie, sú vo vzťahu k tomu, čo človek v tom priestore, v ktorom je slobodný, so sebou urobí. J. Gálik popisuje proces reintegrácie personálnych zdrojov, kde je dôležitá disponabilita k transcencencii. Transcencenciou môže nahliadnuť na dosiahnutú úroveň jednoty v mnohosti. J. Letz uvádza, že je takto aj v transcendentálnej opozícii voči každej jednote v mnohosti. Personálnosťou sa rozumie dosiahnutý súlad osobnosti a osoby v jej smerovaní k otvorenosti k vyššiemu bytiu. Pre psychológiu je významné, že aj filozofi tento problém nechápu substancionálne, ale ako vzťahovo založený proces. Priam ako prázdny priestor, pre zapojenie týchto konceptov, boli príspevky, ktoré reflektovali konkrétnu pozíciu človeka v makrozmenách po spoločenských zmenách v 1989, kde sa konštatuje determinovaná pozícia človeka, riziko jeho vyprázdňovania z možnosti vnútorných aspektov jeho osobnostného vývinu. Iba determinácia ekonomickými procesmi. Príspevok J. Daniela k reflektovaniu toho, že dnešný človek sa stáva iba ekonomickým človekom, ako ho popísal

Spranger. Reflektuje sa racionálny človek, ktorý „dôsledne racionalizuje, maximalizuje všetky ekonomické pozitíva, poznatky ekonomických zákonitostí v ideálnej podobe“. Ale tento model, ako píše, nezahŕňa emocionálne, motivačné, stráca sa vlastnej potrebnej subjektivite. Podobne v štúdií R. Kostolanský (1997) popisuje pozíciu človeka v ekonomickej psychológii, homo economicus ako podobu hedonisticko utilitaristický model človeka. Je mediátorom medzi ekonomikou a psychológiou, a je vo vzťahu k oblastiam ekonomickej psychológie. Požiadavka po použiteľných poznatkoch z oblasti psychológie pre vážne ekonomické problémy aj spoločenských makrozmenách, nazdávam sa, že zahŕňa aj odpoveď na otázku, kto je človek. Najmä vzťah osobnosti a osoby, ako ho skúma personalizmus vo filozofii. Ľudská personálnosť môže byť vo vzťahu k ekonomickým problémom. Tie ju nemusia vylučovať. Ak ju vylučujú, je to v dôsledku nevnímajúc vzťahu osobnosti a osoby. Nakoniec ignorovaniu zážitku ako hodnoty z tvorivosti, ktorý je aj transcendentný, ktorý ide ponad produkt tvorivosti k novému významu. Podriadenie človeka významom produkcie zakonzervovanej marketingovou manipuláciou s ľudskými potrebami. Bráneniu im, aby sa napĺňaním kvalitatívne menili, ako na to poukazuje Leontiev (1977), a tým aj narúšaniu vzťahu osoby a osobnosti, samotnej personálnosti. R. Kostolanský naznačuje, že kritériom by mala byť osoba, osobnosť človeka. Reflektovanie tohto napätia v novodobom vývoji spoločnosti po roku 1989 naznačuje trend v objednávke smerom k psychológii, aby sa nestala iba technologickou vedou, napríklad v službe marketingu a prípadnej manipulácie s potrebami ľudí, ale aby si ponechala heuristický rozmer. Reflektovanie užitočnosti osobnosti ako veličiny psychologickéj antropológie s chápaním osobnosti ako veličiny filozofickej antropológie je aj spôsobom, ktorým sa psychológia na Slovensku vyrovnávala s nedobrovoľným pripútavaním s marxizmom.

Prepojenie psychológie na filozofiu, mimo marxizmus, súvisí s dejinami psychológie aj na Slovensku. Ide o viacsmerne iniciatívy. Iniciatívy smerom k personalizmu postihol v slovenskej psychológii J. Letz (2010). Uvádza predstaviteľov novej generácie V. Šatura, J. Hvozdič, L. Košč, M. Stríženec, S. Hvozdič, E. P. Tavel. Okrem iniciatív v tejto oblasti dielo vytvorili L. Košč a M. Stríženec. Publikáciu skúmajúcu spoločné menovatele v rozličných prejavoch kultúr, spojené s históriou poznávania vo filozofických konceptoch aj vo vzťahu k psychológii nachádzame u I. Ruisela. Prepája filozoficko-antropologický koncept s psychologicko-antropologickým v publikácii *Poznávanie v historických súvislostiach* (2010). Pri jej čítaní mi prišla na um myšlienka A. Besancona (2013), ktorý píše, že v demokracii je nebezpečná bezvýznamnosť pravdy, ktorá sa stráca, je redukovaná rôznymi mienkami a preto človek nachádza vo svojom vnútri prázdno, ktorým trpí. Touto knihou akoby slovenská psychológia mimovoľne reagovala už nielen na svoju skúsenosť s marxizmom, ale aj na skúsenosť s tou stratou zmyslu pre pravdu v časti západnej spoločnosti. Ďalej je tu publikácia *Múdrosť v kontexte osobnosti: problémy, fakty, otázky* edit. I. Ruisel, Z. Ruislová (2011) (L. Adamová, F. Baumgautner, I. Brezina, E. Ficková, P. Halama, M. Hatoková, J. Kordáčová, D. Kováč, D. Lupták, I. Ruisel, Z. Ruislová, E. Solárová, I. Sarmány, J. Výrost). Majú aj filozoficko-antropologický a psychologicko-antropologický kontext. Hoci sú to už novšie publikácie, sú reakciou nielen na historické obdobie, kedy nebola sloboda pre takéto bádanie, ale aj reakciou na skúsenosť, ktorá vznikla už po spoločenských zmenách v roku 1989. Preto ich uvádzam v súvislosti s rokom 1997.

Ďalšou líniou nových väzieb psychológie na Slovensku, na filozofické aspekty v inej línii, kde je dôležitý kontext, sú iniciatívy okolo sociálneho konštrukcionizmu s dyskurzom na

samotnú psychológiu. V. Bačová (2002) navrhuje uznať metodologickú pluralitu v psychologickom výskume. Poukazuje na to, že nestačí iba vychádzať z modelu prírodných vied, ale že je tu aj druhý typ vied – historicko-hermeneutický. Pripomína Habermasa, ktorý tieto vedy nazýva „kritické vedy“. Navrhuje druhú cestu - širšie kritériá metodologickej kvality (Bačová, 2002). Píše ďalej, že pre metodológiu v psychológii je dôležité kritické usudzovanie a psychologické argumentovanie. Teda nie iba ako súbor štandardných technologických postupov výskumu. Tie môžu oddeliť metodologickú časť od obsahovej. Prvá môže byť správna a druhá tým limitovaná. Nazdávam sa, že toto je dôležité najmä pri kategóriách, s ktorými prichádza pozitívna psychológia. Toto môže predísť ostrému deleniu medzi metódou a obsahom. Na tejto báze publikovala práce a viedla diplomové práce, napríklad o zneužívaní žien v reklame. Tento prístup môže pomôcť zabrániť, aby sa človek nestal iba derivátom nejakej teórie, či konceptu. Produktom týchto skorších iniciatív je aj monografia V. Bačovej (2009) *Súčasný smery v psychológii*. Ako alternatíva pozitivizmu.

Ďalej sú tu iniciatívy okolo psychológie náboženstva, ktoré môže priniesť poznatky o obnove pozície ľudského subjektu z iných aspektov ako diskurz v sociálnom konštrukcionizme, ktorý si tento cieľ primárne nekladie. Výskumy reprezentovala výskumná skupina vedená M. Strížencom na UEP v Bratislave (L. Adamová, P. Halama, N. Hatoková). Tieto iniciatívy zapojili slovenskú psychológiu do diania k problematike psychológie náboženstva, problematiky spirituality v civilizačne silných krajinách. Produktom toho sú už v súčasnosti napísané učebnica *Psychológia náboženstva* od M. Stríženca (2001), monografia autorov P. Halama, L. Adamová, M. Hatoková, M. Stríženec *Religiozita, spiritualita a osobnosť* (2006). Boli napísané viaceré dizertačné práce, ktoré skúmali psychologické obsahy náboženského prežívania, najmä vo vzťahu obrazu Boha a osobnostných charakteristík. Ďalšia monografia M. Stríženca *Novšie psychologické pohľady na religiozitu a spiritualitu*. To sú už presahy iniciatív už zo začiatku deväťdesiatych rokov do súčasnosti. Prítomnosť, stav súčasnej psychológie by mali byť predmetom osobitnej štúdie.

Dôležité je aj to, ako slovenská psychológia reagovala na diskontinuitné a brzdiace segmenty vyplývajúce z obmedzovania slobody v bádani. Príkladom je UEP, kde sa vyvíjal teoretický koncept osobnosti, ktorý zužitkoval aj parciálne štúdie skoršieho obdobia, neodmietol ich a vyjadril ho koncepčne v psychoregulačnej teórii (D. Kováč, 1985, 2002, 2003). Vo vymedzení osobnosti D. Kováč uvádza, že „osobnosť je kvalita vznikajúca z genetického vybavenia, formovaná enviromentálno-sociálno-kultúrno-duchovným, dotváraná sama sebou, vlastným self podľa skúseností - hodnôt snažení - cieľov. Prejavuje sa konštantnosťou, možnosťou zmien v celoživotnom vývine. Dotváranie osobnosti je sebapsychoreguláciou, umožňujúcou prekračovanie vlastného systému existencie človeka systémovými psychoregulátormi“ (s. 24). Systémové psychoregulátory zahŕňajú svedomie, vieru, nádej, lásku, dobro, krásu, múdrosť, cnosti, ako sme ich už spomínali vyššie. Definícia vyjadruje tak psychologický, ako aj spirituálny vývin. Na UEP sa riešil projekt „Kultivácia integrovanej osobnosti na prahu 21. storočia“ (I. Ruisel, M. Jurčová, A. Potašová). V ďalšom období UEP okrem výskumu kognitívnych funkcií rozvíjal výskum z oblasti pozitívnej psychológie, so zameraním na kvalitu života. Uskutočnil sa výskum vplyvu environmentálnych neurotoxínov na psychické funkcie detí (Potašová et. al. 1995). Uskutočnil sa výskum adaptačných problémov adolescentov v spolupráci so švédskymi pracoviskami (Rusilová, 1998). Ako sa ďalej uvádza, integráciou výskumov sa vytvoril transkultúrny model kvality

života (Kováč, 1995), ako aj monografia *Psychologíou k Metanoi* (Kováč, 2007). Podrobnú správu o histórii UEP napísal D. Kováč. UEP bol tranzitným vedeckým pracoviskom do nových čias.

Ďalším tranzitným pracoviskom do nových čias bola v tom čase Katedra psychológie na Fakulte humanistiky Trnavskej univerzity. Logoterapia sa spájala na tejto katedre aj s výcvikom, ktorý garantoval K. Popielski. Bol na nej založený Inštitút existencionalnej psychológie (J. Stempelová). S logoterapiou na Trnavskej univerzite prišla aj problematika psychológie zmyslu života. Človek je vnímaný ako bio-psychologicko-duchovná bytosť (P. Halama, E. Klčovanská, K. Popielski, E. Naništová, J. Stempelová, J. Tavel a ďalší). Antropológiou človeka z hľadiska filozofie personalizmu v psychológii rozpracovala E. Naništová ako problém vzťahu človeka a miesta. Vydala monografiu *Vzťah človeka k miestu*. Monografiu *Hodnoty a ich význam v psychológii* napísala E. Klčovanská (2005). Na katedre bola rozpracovaná problematika etiky ako psychológia mravnosti (J. Grác). Autor v rovnomennej monografii *Psychológia mravnosti* (2008) rozlišuje extrinistické - vonkajškové a intrinistické – zvnútornené, čiže mravné orientovanie sa človeka na normy morálnosti. Autor rozširuje výskum psychologických obsahov mravného správania aj do oblasti úmyslov, inhibícií, prejaveneho a uskutočneného, vnútorným mentálnym správaním. Čo je v tejto oblasti nové. Zisťuje, že problémy sú v aplikačnej úrovni mravných noriem, kde známosť týchto noriem a ich aplikácia v konkrétnych situáciách viac ako v polovici prípadov je spojená s ťažkosťami, neistotou pri aplikácii. Zisťuje fenomén percepcie „prežívania“, ktoré sprevádza aj negatívne správanie v dilemovej situácii a ktoré má tendenciu „vylepšiť“ posudzovanie negatívneho správania posudzovateľom. Monografia bola v r. 2015 vydaná Vedeckou spoločnosťou KUL v Poľsku a je príkladom inovačných postupov v slovenskej psychológii. Z hľadiska dejín psychológie na Slovensku sa ukazuje potreba oceniť jednak prístupy, ktorými psychológia na Slovensku vie verifikovať veľké teoretické smery svetovej psychológie v slovenských podmienkach, ale aj tie štúdie, ktoré sú v niečom celkom nové. Napríklad ako bola koncepcia biodromálnej psychológie, ale myslím, že aj táto štúdia z oblasti psychológie mravného správania. To je úloha pre výskum v produkcii slovenskej psychológie, ktoré dejiny psychológie sú dlžné slovenskej psychológii. Ale psychológia na Slovensku musí doceniť disciplínu dejiny psychológie a investovať do nej. Vyžaduje to čas, pretože z tohto hľadiska sa problém iba nastoľuje.

VUDPaP, ako sme ho už vyššie charakterizovali, bol tranzitným pracoviskom do nového obdobia. Témami nadania. Treba uviesť V. Dočkala a *koncept multidimenzionálnej koncepcie nadania*, oproti užšiemu chápaniu nadania a intelektu. Tiež dve koncepcie *integrácie nadaných v societe* (V. Dočkal) a *rozvoj nadaných v ich vlastnom sociálnom prostredí* (J. Laznibátová). Nazdávam sa, že sú to užitočné koncepty a mali by byť prepojené. Kratší pobyt nadaných medzi samotnými nadanými môže odbúrať ich utlmenosť z toho, že vnímajú viacej ako iní. Čomu môžu podliehať v bežnej societe. Malo by ísť o funkčne prepojené modely. Štúdie okolo psychológie detského vývinu, sociálnej psychológie, profesijnej orientácie a ďalšie, ako výsledok štúdií, ktoré síce vznikli ešte v „historickom“ období, ale ostávajú významné v kontinuite vývoja problematiky psychológie danej disciplíny. Výcviky v rámci VUDPaP viedli J. Kožnár, J. Štúrová, neskôr Š. Matula.

Na východnom Slovensku druhá katedra psychológie založená v roku 1968, ktorá bola vo zväzku s FF UPJŠ, mala sídlo v Prešove. Katedra fungovala v Košiciach, kde bolo menej

ideológie ako v čase pred rokom 1989 v Prešove. Koncom osemdesiatych rokov prešla predsa do Prešova, kde začala zanikať. Po spoločenských zmenách začiatkom deväťdesiatych rokov opäť prešla do Košíc, kde sa revitalizovala. Tieto reintegrácie pokračovali vznikom Prešovskej univerzity, ktorá integrovala Filozofickú fakultu, patriacu predtým k UPJŠ v Košiciach a vznikom novej Filozofickej fakulty UPJŠ v Košiciach zase integrovali predtým rektorátnu Katedru psychológie do zväzku s novozaloženou FF UPJŠ. Prevažne psychológovia z Košíc saturovali obidve katedry. V školskej psychologickéj tradícii Košíc pokračovala iba Katedra pedagogickej psychológie a psychológie zdravia, ktorá vznikla v roku 1996. Obidve ďalšie katedry sa začali venovať sociálnej psychológii.

Na Katedre psychológie v Bratislave sa v deväťdesiatych rokoch pracovalo s biodromálnou psychológiou, najmä potom, čo zaniklo oddelenie biodromálnej psychológie na Psychologickom ústave FFUK (V. Hlavenka, D. Fabián, I. Rapoš, M. Hargašová). K teórii osobnosti prispievajú aj niektoré výcviky z optiky psychologických škôl. Už v historickom období výcvik v discentnej psychoterapii O. Kondáš (1976). V psychodynamickom prístupe (D. Fabián, J. Gabura, V. Hlavenka, J. Hašto, 1985), ktorého súčasťou bol aj empirický výskum. Iniciatívou je vysokoškolská poradňa, ktorá pokračuje v činnosti a je bázou pre výskum spojený s praxou. Iniciujú sa výcviky, sú jasne identifikované podľa smeru. Adleriánska psychológia (Čechová), psychodynamický smer v nadväznosti na Katedru psychológie v Bratislave (V. Hlavenka, D. Fabián), v širšej spolupráci J. Štúrová, J. Kožený. Táto rozmanitosť testuje tradíciu slovenskej psychológie ako ju charakterizoval A. Jurovský, že už v jeho časoch sa skúmali teórie z hľadiska ich platnosti vo vzťahu k rozličnej problematike. To bola prevencia, aby sa človek nestal iba derivátom teórie. Treba pripomenúť, že v krajinách, kde psychológiu profilovali vyhranené teoretické smery, je zároveň aj ich kritická reflexia. Príkladom môže byť bývalý psychoanalytik Besancon (2013), ktorý píše „Čo z psychoanalýzy zostalo v mravoch? To je široká téma presahujúca moju kompetenciu. Na tejto pôde nebudem psychoanalýze vyčítať, že priniesla do našich sexuálnych mravov nátlak, ktorý neexistoval, keď sa rodila preto, aby oslobodila“ (s. 190). Na inom mieste konštatuje, že „dnes sa stalo temer nemožné byť pannou, byť cudný, zdržanlivý alebo dokonca žiť v celibáte a nebyť pri tom podozrievaný z tých najhroznejších hrôz. Aká hrôza!“ (s. 190). Na Slovensku sa kriticky k psychoanalýze vyjadroval napríklad A. Spesz už v 30. rokoch minulého storočia.

V súčasnosti je to už komplexný systém výcvikov a škôl. Problémom je ich finančná náročnosť. Nemali by nahradzovať štúdium psychológie na univerzitách. Dôležité ale je, aby si psychológia udržala svoju vývojovú dynamiku vo vzťahu k rozvoju psychologických disciplín, s ťažiskom na univerzitnej príprave. Ako uvádza A. Heretik (2002), žiadalo by sa viac spojenia s empirickým výskumom, pretože aplikácia psychologických škôl je významným zdrojom rozvoja psychológie. Perspektívu vidí v integrácii, ako diaľnicu s viacerými prúdmi. Teda nie supremácia jednou teóriou. To ale znamená v organizácii psychológie na Slovensku, aby SPS reprezentoval túto mnohosť, viacprúdovosť, pretože Slovenská psychologická komora je viacej smerom k jednej teórii v nadväznosti na ten-ktorý kmeňový výcvik. Toto napätie tu prítomné je. Každá disciplína by mala mať svoju štruktúru od výcvikov, supervízie a praxe. Nemôžu ju suplovať klinickí psychológovia. Organizačne je, zdá sa, reprezentovaný na Fakulte zdravia. Vyvoláva sa takto nespokojnosť. Potvrdzuje sa Jurovského predpoklad, že je nutná potreba preskúmania platnosti a limitov teórii. A tiež jeho upozornenie, že iba objednávka z praxe nemôže byť jediným kritériom, ale samotný poznatkový systém psychológie a jej metodológia.

Je otázka, nakoľko vznikajú nové disciplíny v psychológii, alebo tie tradičné nezodpovedajú pragmatike doby. Sú rozkladané na škodu? Alebo zákonite uvoľňujú miesto novým? Je to potrebné zvážiť. Bez toho sa psychológia stane iba technológiou, bez vzťahu k užívateľom, prestane byť modelovou vedou v interdisciplinárnom priestore. Prestane byť heuristickou vedou akou slovenská psychológia bola a je. Stane sa len technológiou a zdrojom poznatkov iba pre príbuzné disciplíny, bez vlastnej teórie aplikácie psychologických poznatkov. Stratí svoju autonómiu voči príbuzným disciplínam. Tie môžu zahrnúť jej fragmentalizované časti do svojho systému.

Záverom. V tejto práci som chcel povedať, že mi sami sme hodní toho, aby sme reflektovali dejiny svojej disciplíny, teda požiadavka reprezentácie navonok nemá prednosť. Nakoniec môže byť až potom. Bol som nútený nájsť istú základnú štruktúru, skôr deskriptívne popísanú ako významovo. Z hľadiska obsahov. Bolo treba pokúsiť sa usporiadať mnohé nalámané kamene z oblasti histórie psychológie na Slovensku. Sú tu preto ďalšie úlohy objavovať významy zistení psychológie na Slovensku. To chce systematicky študovať tisíce strán výskumov, zborníkov, problematiku Československej psychológie. V diele *Česká a stredoeurópska psychológia* je reflektovaná predovšetkým česká psychológia. Slovenská logicky iba okrajovo. Publikácia S. Hoskovcovej, J. Hoskovca, D. Hellera má už väčší záber aj na Slovensku psychológiu.. Ale nie až taký, aby sa neukazovala potreba napísať históriu psychológie na Slovensku, zvlášť k blížiacej sa storočnici psychológie na Slovensku. Monografia o psychológii na Slovensku je výzvou, aby sa kládol rovnaký dôraz na pohľad do minulosti psychológie na Slovensku, ako sa kladie dôraz na budúcnosť. Čaká na kolektív autorov, systematickejšiu prácu v oblasti dejín psychológie.

Literatúra

- Adamík Šimegová, M. (2014): Psychologická služba škole a jej vplyv na kvalitu života v edukácii. In Konferencia: Výchova a vzdelávanie 2014. Kontexty vzdelávania a výchovy v súčasnej perspektíve. Zborník abstraktov z medzinárodnej konferencie. 5, 6. II. 2014.
- Bažány, M. (1946): Impulzivita v dynamografickej krivke. Psychologický sborník, r. I. č.1
- Bažány, M. (1948): Aplikácia psychoanalýzy na podmienky výchovnej práce s deťmi vo výchovných ústavoch. Správa zo študijného pobytu v Anglicku. Psychologický sborník, časť Rozhľady, r. III. č.3-4.
- Bažány, M. edit. (1964): Problémy psychológie dieťaťa a mládeže. Zborník z I. slovenského psychologického zjazdu v roku 1963. SPN, Bratislava.
- Besancon, A. (2013): Svoboda a pravda. Výber esejí. Centrum pro výskum demokracie a kultúry. Brno.
- Bezák, J., Macák, I. (1979): Psychológia športu - vybrané kapitoly. Šport, Bratislava.
- Blaško, M (1992): Návrh nového systému vyučovania s uzavretým cyklom. Metodické centrum, Prešov.
- Blaško, M. (1995): Ako učiť v systéme s uzavretým cyklom. Školská komisia pri Mestskom zastupiteľstve v Košiciach.
- Blaško, M. (2004): Systém výučby s uzavretým cyklom. Katedra inžinierskej pedagogiky, Technická univerzita v Košiciach.
- Blaškovič, O. (1954): K otázke kôrovej regulácie pri štartovnom stave. In: Psychologický časopis, 2, 1954, s. 56-60.
- Blaškovič, O. (1960): Zmeny krvného tlaku u športovcov spôsobené slovnými podnetmi. In: Psychologické štúdie II.
- Blaškovič, O. (1979): Možnosti práce školského psychológa v mimovyučovacej činnosti učňovskej mládeže. In: Psychológia a škola VII, Bratislava.
- Blaškovič, O., Jurčo, M., Pardel, T. (1963): Psychológia v obrazoch a príkladoch. SPN, Bratislava.
- Blaškovič, O. (2014): Mój život s psychológiou. Bibliografia publikácií. Nepublikovaná autobiografická črta. Bratislava, september, 2014.
- Brozmanová, E. (1995): Psychológia na rázcestí. Psychofórum 1
- Bubán, J. (1946): Psychológia citov, SSV, Trnava.
- Čajka, J. (1925): Psychologické obrisy rodiny. Živena XV, č.7-8.
- Čavojcová, N. (2003): Klinická psychológia v severoamerických krajinách a na Slovensku - porovnanie historického vývinu a súčasného stavu. Diplomová práca. FH TU, Trnava, Katedra psychológie.
- Čečetka, J., Schultz, J. (1933): Poradca pri voľbe povolania a školy. Matica slovenská, s. 127.
- Čečetka, J. (1934): Testovanie na školách a jeho štatistické praktikum, Učiteľské nakladateľstvo „U nás“, Bratislava.
- Čečetka, J. (1936): Pedagogika a adleriánska individuálna psychológia, Spisy FF UK, Bratislava.
- Čečetka, J. (1940): Zo slovenskej pedagogiky. Matica slovenská, Turčiansky sv. Martin.
- Čečetka, J. (1947): Pedagogika. Transcius, Liptovský sv. Mikuláš.
- Čečetka, J. (1967): Medzil'udské vzťahy a zoskupovanie učňovskej mládeže. SPN, Bratislava.

- Daniel, J. (1948): Sebahodnotenie a povahove typy. Psychologický sborník, MS, č.1
- Daniel, J. (1969): 50 rokov psychológie práce na Slovensku. Syntéza, 2, s. 122-124.
- Daniel, J., Senka, J. (1968): Problémy psychologickéj analýzy práce a profesiografia. Syntéza, č.1
- Daniel, J. (1968): Postgraduálne štúdium psychológie práce. Syntéza č. 2
- Dieška, J. (1940): Psychológia osobnosti a Freudova psychoanalýza. Dizertačná práca Filozofickej fakulty Slovenskej univerzity, Bratislava.
- Dobrotka, G. (1958): Psychopatie - Abnormné osobnosti. Skriptá-rotaprint. LF UK, Bratislava. 2. Vydanie reprint, 1968, tretie, 1970.
- Dobrotka, G. (1969): Základné otázky forenznej psychológie. Zborník FF UK- IŠLP, Pedagogica specialis. SPN. Str. 129-196.
- Dobrotka, G. (1963, 1973): Intelekt a špeciálne vyšetrovacie metódy. Kapitola v učebnici E. Guensberger: Všeobecná psychiatria a základy medicínskej psychológie. SPN, Bratislava.
- Ferenczy, O. (1946): O dvoch spôsoboch účasti človeka v hudbe. Psychologický sborník, MS r. I, č. 2.
- Dočkal, V., Kováč, T. edit. (1994): Psychológia v školstve: 30 rokov inštitucionálneho výskumu. VUDPaP, Bratislava.
- Drapela, V. J. (1979): Guidance and Counselling around the World. Washington, Univerzity Press of America.
- Drapela, V. J. (1983): International Journal for the Advancement of Counselling. r.6 s. 161-162
Recenzia na: Koščo, J. a kol.: Teória a prax poradenskej psychológie, Bratislava SPN, 1980.
- Grác, J. (1972,1991): Rozumieme deťom a mládeži. SPN, Bratislava.
- Grác, J. (1968): Spoločenský styk a psychológia výchovy mládeže. SPN, Bratislava.
- Grác, J. (1973): Škola a psychológia spokojnosti mládeže. SPN, Bratislava.
- Grác, J. (1978): Psychológia samoučenia. Vydavateľstvo Obzor, Bratislava.
- Grác, J. (1985, 1988): Persuázia. Ovplyvňovanie človeka človekom. Vydavateľstvo Osveta, Martin.
- Grác, J. (1990): Exemplifikácia. Vzory a modely v živote človeka. Vydavateľstvo Obzor, Bratislava.
- Grác, J. (2008): Psychológia mravnosti v teoretických a empirických analýzach. Trnavská univerzita, Trnava.
- Grác, J. (2009): Kapitoly z edukačnej psychológie. Teória a aplikácie. Vydavateľstvo TUT a Vedy SAV, Trnava.
- Gregussová, M., Farkašová, E. (2010): Psychológia dieťaťa. Výskum a prax. Konferencia pri príležitosti 45. výročia založenia Výskumného ústavu detskej psychológie a patopsychológie. VUDPaP, Bratislava.
- Glaváč, M. (1947): Sebahodnotenie a grafologická analýza znakov. Psychologický sborník MS, r. II, č.2
- Jurčo, M. (1964): Utváranie poznávacích procesov a schopností u dieťaťa. SPN, Bratislava.
- Jurčo, M. (1995): Psychológia v živote človeka. Obzor, Bratislava.
- Jurčová, M. (1993): Kreatológia na Slovensku - prvé kroky, rozvoj, smerovanie. In: Kováč, D., Jurčová, M., Zelina, M. edit. (1994): Kreativizácia a jej bariéry. UEP, SAV, Bratislava.
- Kováliková, V.: Zakladajúce osobnosti, peripetie a ponaučenia z novodobého vývoja psychológie na Slovensku. UEP, Bratislava.

- Jurovský A. (1927): Teória záujmov a metódy ich zisťovania. Dizertačná práca, FF KU. Bratislava.
- Ihnacík, J. (1986): Súčasný stav a perspektívy výchovného poradenstva v podmienkach východoslovenského kraja. In: J. Ihnacík a kol.: Psychologické poradenstvo a jeho podiel pri formovaní a výchove osobnosti socialistického človeka. Východoslovenské vydavateľstvo, Košice.
- Ihnacík, J. a kol. (2000): Psychologické poradenstvo na prelome tisícročia. Zborník z medzinárodnej odbornej konferencie k 40. výročiu založenia Pedagogicko-psychologickej poradne pre SŠ v Košiciach.
- Jurovský, A. (1934): Psychologické základy výchovy. Štátne nakladateľstvo, Bratislava.
- Jurovská, A.: Utváranie osobnosti dieťaťa. Roľnícka osveta, Bratislava.
- Jurovský, A. (1942): Psychológia. Vydala Matica slovenská, Turčiansky sv. Martin.
- Jurovský, A. (1942): Inteligencia ako činiteľ utvárania osobnosti. Pedagogický zborník, č. 3.
- Jurovský, A.: Psychologická práca u nás. Psychologický zborník MS, č. r.I. č. 1
- Jurovský, A. (1946): Súlad v rodinnom živote. Turčiansky sv. Martin.
- Jurovský, A. (1948): Dvadsať rokov psychológie na Slovensku. Psychologický zborník, Matica slovenská. R.III.-č.1
- Jurovský, A. (1948): Psychotechnika a duševná hygiena. Psychologický zborník MS. Č.
- Jurovský, A. (1963): Duševný život v spoločenských podmienkach.
- Jurovský, A. (1965): Kultúrny vývin mládeže.
- Jurovský, A. (1969): Spokojnosť s prácou ako dimenzia osobnosti. Syntéza č.1
- Jurovský, A. (1970): Zárobok a osobné potreby. Syntéza č. 4
- Jurovský, A. (1971): Psychologické výchovné poradenstvo a zdravý vývin dnešného človeka. In J. Hvozdič a kol.: Psychologické výchovné poradenstvo v teórii a praxi. Východoslovenské vydavateľstvo v Košiciach pre Psychologicko-výchovnú kliniku a Stredisko pre voľbu povolania v Košiciach.
- Jurovský, A. (1974): Mládež a spoločnosť. Vydavateľstvo VEDA, SAV, Bratislava.
- Halama,P., Adamová,L. , Hatoková , M. , Stríženec,M. (2006): Religiozita, spiritualita a osobnosť. UEP SAV, Bratislava.
- Heretik, A.: Štrukturálne i obsahové zmeny štúdia psychológie na FF UK po roku 1989. Psychofórum 1990.
- Heretik, A., Kondáš, O.: Stav a perspektívy aplikácie psychológie v oblasti zdravotníctva. Psychológ v Československu, 18, 1995, 2, s. 9-12.
- Heřmánek, S.: Klinicko-psychologický výskum na Slovensku v 7. päťročnici. Odborný seminár SPS SAV: Súčasný stav perspektívy aplikácie psychológie v SSR 10.XII.1985. Psychológ v Československu, 16, 2, 1985.
- Hirner, A. (1945): Človek a spoločnosť. Metodické poznámky k štúdiu sociálneho života. Spisy sociologického ústavu MS. Turčiansky sv. Martin.
- Hlavenka, V. (1990): Biodromálna psychológia - psychológia životnej cesty alebo celoživotná vývinová psychológia. Psychológia a patopsychológia dieťaťa. R. XXV, č. 4, SPN, 1990, Bratislava.
- Hlavenka, V. (1992): Niektoré pojmy a koncepcie celoživotnej vývinovej psychológie. Československá psychologie. R.XXXVI, č.3

- Hlinka, A. (1997): Pôvod svedomia - nadobudnuté alebo vrozené. Prírodné vedy, filozofia, teológia: spoločné hľadanie porozumenia. UPJŠ, Košice.
- Hoskovcová, S. , Hoskovec, J. , Heller, D. (2016): Dějiny české a slovenské psychologie. Karolinum, Praha.
- Howar, A. (2000): Philosophy for Counselling et Psychotherapy. Palgrave, New York.
- Husár, D. (1948): Štruktúrne vzťahy psychológie a medicíny. Psychologická sborník, MS, r. III. č.2.
- Hvozdík, J. (1948): Problém sebahodnotenia žiakov v školskej praxi. In Výročná správa Gymnázia v Michalovciach.
- Hvozdík, J. (1970): Psychologický rozbor školských neúspechov žiakov. SPN, Bratislava.
- Hvozdík, J. (1977): Príspevok k trérovateľnosti tvorivého myslenia žiakov vo vzťahu k úrovni ich školského výkonu. In Psychologicko-výchovná starostlivosť a rozvoj osobnosti socialistického človeka. Vydalo Východoslovenské vydavateľstvo v Košiciach pre Krajskú psychologicko-výchovnú kliniku a Stredisko pre voľbu povolania v Košiciach.
- Hvozdík, J. (1980): Záverečná správa z výskumu hlavnej úlohy RŠ na IV päťročnicu. (Podiel školskej psychológie a psychologickéj výchovnej starostlivosti pri rozvíjaní žiakovej osobnosti a zefektívňovaní pedagogického procesu. 1975-1980).
- Hvozdík, J. (1984): The Present State of School Psychology and Perspectives in Its Development in Czechoslovakia. In School Psychology International. V. 5,N. 1. January-March, 1984.
- Hvozdík, J. (1985): Záverečná správa o výsledkoch riešenia hlavnej úlohy Jednotného rezortného plánu výskumu MŠ ČR a MŠ SR RŠ-II-O (Procesy motivácie a regulácie v rozvoji osobnosti žiaka, 1980-1985).
- Hvozdík, J. (1986): Základy školskej psychológie. S za siedmu päťročnicu. SPN, Bratislava.
- Hvozdík, J. (1993): Dodatok k môjmu účinkovaniu a tvorbe. In: Kováč, D., Kováliková, V.: Zakladajúce osobnosti, peripetie a ponaučenia z novodobého vývoja psychológie na Slovensku.
- Hvozdík, J. (1994): Motivácia a regulácia v osobnosti žiaka. Filozofická fakulta v Prešove, Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Prešov.
- Hvozdík, S. (2011): Úvod do poradenskej psychológie. FF UPJŠ, Košice.
- Chura, A. (1932): Vzťah podmienených reflexov k vzniku detskej neuropatie. Bratislavské lekárske listy, č.8.
- Kamenský, I. (1977): Škola – psychológia - školský psychológ. In Psychologicko-výchovná starostlivosť a rozvoj osobnosti socialistického človeka. Vydalo Východoslovenské vydavateľstvo n. p. Košice, pre Krajskú psychologicko-výchovnú kliniku a Stredisko pre voľbu povolania v Košiciach.
- Kargulowa, A. (1986): Poradnictwo jako wiedza i system dzialań. Wstep do poradnoctwa. Wydawnictwo uniwersitetu Wroclawskiego, Wroclaw.
- Karfík, F. (2011): Polidštení světa a zbožštení člověka v antické filozofii. in Pojetí člověka v dejinách a současnosti filosofie. Centrum pro výskum demokracie a kultúry, brno.
- Karvaš, P. (1946): K psychológii divadelného zážitku. Psychologický sborník, r. I, č.4
- Klindová, Ľ., Rybárová, E. (1985): Vývinová psychológia. SPN, Bratislava.
- Kollárik, T. (1990): Sociálna psychológia, Univerzita Komenského, Bratislava.
- Komárik, E. (1988): Psychodidaktika športu. Tréner r. 32.

- Kondáš, O. (1979): 60 rokov Univerzity Komenského a psychológia. Psychológ v Československu, 10.
- Kondáš, O., Stančák, A. (1972): Vývin a súčasný stav klinickej psychológie na Slovensku v teórii a praxi. Zborník: Psychológia pri budovaní socialistickej spoločnosti. SAV, Bratislava.
- Kopčanová, D. (2014): Vznik a rozvoj poradenstva a poradenskej psychológie v bývalom Československu a na Slovensku až po súčasnosť. In H. Smitková a kol.: Kapitoly z poradenskej psychológie, UK Bratislava.
- Kostolanský, R. (1975): Sociálne koreláty zmien v kognitívnych vlastnostiach a procesoch v priebehu starnutia. Psychológia a patopsychológia dieťaťač.6
- Kostolanský, R. (1983): Závaž a vek: Príležitosť pre kognitívnu reguláciu. Československá psychológia.
- Košč, L. (1970): Psychológia matematických schopností. SPN, Bratislava.
- Košč, L. (1972): Kohsove kocky. Príručka. Psychodidaktické a didaktické testy. Bratislava.
- Košč, L. (1986): Myslenie a inteligencia. SPN, Bratislava.
- Košč, L. (1987): Patopsychológia učenia a jej neuropsychologické základy.
- Košč, M. (1995): Ďalší rok činnosti má SPS za sebou. Psychofórum 1/1995.
- Košč, M., Heftyová, A., Ščibrány, J., Stempelová, J. (2002): Klinická psychológia na Slovensku – retrospektíva a perspektíva. Zborník príspevkov X. zjazdu slovenských psychológov. EDS. Sarmány, Košč: Psychológia na rázcestí. Stimul, Bratislava.
- Koščo, J. (1947): O vzniku a novodobom označení modernej psychológie. Psychologický sborník, II.r. č.
- Koščo, J. (1947): K problémom organizácie psychotechnickej služby. Psychologický zborník MS. R.II, č.2.
- Koščo, J. (1953): Dr. I. B. Zoch a jeho psychológia v roku 1871. Psychologický časopis, r. I, č.2.
- Koščo, J. (1962): Slovenská psychológia a storočnica MS. Psychologica. SPN, Bratislava
- Koščo, J. (1971): Psychologické poradenstvo v školskom a psychologickom vývine. SPN, Bratislava.
- Koščo, J. (1977): Diagnostické, medicínske, a edukatívne koncepcie a modely v poradenstve. In Zborník Psychologicko-výchovná starostlivosť osobnosť (socialistického človeka).
- Koščo, J. (1987): Zdroje a kontexty psychologických ideí vo filozofickom dedičstve a misijnom – kultúrnej praxi bratov Cyrila a Metoda. Zborník Filozofickej fakulty univerzity Komenského. r. XXXIII. Psychologica.
- Koščo, J. (1996): Slovenské „In memoriam Josefovi Stavělovi“ (1901-1986). Československá psychológia r. XI. č.6
- Krňan, J. (1948): Čitateľské záujmy bratislavských gymnazistov. Psychologický sborník MS. Č.1
- Koščo, J. (2013): Psychológia národov a psychológia slovenského národa v prácach Jána Lajčiaka. Zasláné do Matice slovenskej k publikovaniu.
- Kondáš, O. (1993): Počiatky špecializovanej prípravy psychológov - koncepcie prof. Jurovského. In Kováč, D., Kováliková, V.: Zakladajúce osobnosti, peripetie a ponaučenia z novodobého vývoja psychológie na Slovensku.

- Kováč, D. (1975): K integrácii v psychológii. Psychodiagnostické testy a didaktické testy, Bratislava.
- Kováč, D. (1998): Bibliografia psychologickej tvorby na Slovensku v rokoch 1918-1948 podľa vecného poradia.
- Kováč, D. (2011): Ústav experimentálnej psychológie: Koncízne výsledky do roku 2010. UEP, SAV, Bratislava.
- Kováč, D., Kováliková, V. (1993): Zakladajúce osobnosti, peripetie a poučenia z novodobého vývoja psychológie na Slovensku. UEP, SAV, Bratislava.
- Kováč, D. (1994): Prínosy výskumnej činnosti VUDPaP k rozvoju psychológie na Slovensku. In Dočkal, V., Kováč, T.: Psychológia v školstve: 30 rokov inštitucionálneho výskumu. VUDPaP, Bratislava.
- Kováč, D. (1998): K medzníkovým a významným udalostiam vývoja psychológie na Slovensku v novodobom vývoji. Československá psychológia, 1998, 46, 6, s. 569-572.
- Kováč, T. edit. (1999): Rozvoj osobnosti dieťaťa v procesoch výchovy a vzdelávania. Výskumný ústav detskej psychológie a patopsychológie.
- Kováčiková, M. (1978): Súčasný stav forenznej psychológie na Slovensku a perspektívy jej ďalšieho rozvoja. Československá psychológia, 226, s. 502-505.
- Kováliková, V. (1986): Problémy sociálneho vývinu jednotlivca v psychologicko-výchovnom poradenstve. In J. Ihnacík a kol: Psychologické výchovné poradenstvo a jeho podiel pri formovaní a výchove osobnosti socialistického človeka. Východoslovenské vydavateľstvo, Košice
- Kováliková, V. (1993): Anton Jurovský v slovenskej psychológii. In Kováč, D., Kováliková, V.: Zakladajúce osobnosti, peripetie a ponaučenia z novodobého vývoja psychológie na Slovensku. UEP, Bratislava.
- Kováliková, V. (1994): Poslanie a práca Výskumného ústavu detskej psychológie a patopsychológie v rokoch 1964- 1989. In Dočkal, V., Kováč, T.: Psychológia v školstve: 30 rokov inštitucionálneho výskumu. VUDPaP, Bratislava.
- Kuric, J., Švancara, J. (1981): Současný stav a vývoj psychológie v ČSSR. Československá psychologie, 15, 2, 176-179.
- Láska, V. (1938): Kvalitatívni demokracie. Tak, čtrnáctidenník kulturní i politický. 1/II
- Lauček, D. Z.: Ľudské povedomie (1883), Vedenie a s ním spojené javy (1889). In Letz, J.: Slovenská súčasná kresťanská filozofia 20. storočia a jej perspektívy. Spolok Slovákov v Poľsku. 2010, FFTU, Trnava.
- Marcinkech, A.J. (1980): Psychologické myslenie na Trnavskej univerzite (1635-1777). Autoreferát k dizertačnej práci FF UK, Bratislava.
- Maršálová, L. (1976): Metodologické základy psychologického výskumu. Psychodiagnostické a didaktické testy, Bratislava.
- Maršálová, L. a kol. (1987): Metodologické základy psychológie. SPN, Bratislava.
- Matula, Š. (1995): Slovenská komora psychológov po šiestich mesiacoch. Psychofórum 1/1995
- Martinková, (1947): Voľba povolania a jej motivácia u žiakov končiacich meštiansku školu. Psychologický zborník, r.II. č.1.
- Milan, M. (1946): Vplyv vojenského prostredia na snovú tvorbu regrútov. Psychologický zborník, MS, r. I, č.1

- Milan, M. (1948): Nová metóda pre rozbor vývinových kriviek. Psychologický sborník, MS r.III. 2,
- Milan, M. (1948): Vývin plošnej predstavivosti v školskom veku. Pedagogický sborník MS, r. XIII. č.3
- Milan, M. (1948): Príznaky ľavorukosti bratislavskej mládeže. Pedagogický sborník MS. R. XIII.Č.4
- Murgatroyd, St. (2000): Poradnictwo i pomoc. Zysk i S-ka wydawnictwo, Poznań.
- Mráz, M., Klčovanská, E. (2008): Pastorálna psychológia, FFTU, Trnava.
- Naništová, E. (2014): Integrálna psychologická antropológia: obraz o človeku a vzťahová väzba v dimenzionálnej perspektíve. FF TU Trnava
- Okruhlicová, L. (1979): Analýza štruktúry vedecko-výskumnej činnosti v Československu, podľa psychologických odborov. Československá psychológia, 1979, 23, 5, 421-427.
- Osuský, S. (1930): Psychologické a etické úvahy našich v XVII. storočí. Viera a veda. R.II,č.1
- Osuský, S. (1931): Počiatky akademickej filozofie u Slovákov do polovice XV. storočia.
- Osuský, S. (1939): Prvé slovenské dejiny filozofie. Transcius, Liptovský sv. Mikuláš.
- Pavlovič, G. (1936): Čo najradšej kreslí dieťa v škole? Dieťa, r. I, č.8
- Pardel, T. (1948): Teórie útlmu v súčasných psychologických teóriách. Psychologický sborník, MS, r. III. č.1
- Pardel, T. (1944): Príspevok k typologickému výskumu slovenskej mládeže. Výskum za roky 1941/1942. Pedagogický zborník č. 1-2.
- Pardel, T., Kováč, D. (1976): Rozvoj psychológie na Slovensku (história, problémy, perspektívy). Československá psychológia, 1976, 20, 177-186.
- Pardel, T., Koščo, J. (1975): Kapitoly zo všeobecnej psychológie. Predmet a systém psychologických vied. SPN, Bratislava.
- Pardel, T. (1995): Psychoanalýza včera a dnes. Formát, Pezinok.
- Petrík, A. (1948): Výchovná funkcia a spolužitie ako zdroj postojov detí k otcom. Psychologický sborník MS. č.1
- Piotek, B. (2006): Współczesne uwarunkowania rozwoju społeczno- gospodarczego. Akademia Techniczno- humanistyczna w Bilasku –Bilaej. Wydawnictwo ATH.
- Plháková, A. (2006): Dějiny psychologie, Grada.
- Rehák, Š. (1946): Ľavorukosť v písme a jej stopy. Psychologický sborník, MS r. I, č.4
- Reiskup, J.Ch. (1947): Príspevok k výskumu prostitúcie. Psychologický sborník MS. Č. 2
- Rudaš, F. (1963): K problematike špecifickosti umeleckého vnímania. Psychologica, 1963, r. XIII.
- Rudaš, F. (1964): Z histórie psychológie umenia. Psychologica, SPN, Bratislava.
- Ruisel, I. (1979): Správa o činnosti slovenskej psychologickéj spoločnosti za rok 1977. Psychológ v Československu, r. 10 č.1-2
- Ruisel, I. (2010): Poznávanie v historických súvislostiach. Slovak Academic Press.
- Rybár, J. (1941): Vzťahy duše a tela vo svetle moderných výskumov. Dizertačná práca Filozofická fakulta Slovenskej univerzity, Bratislava.
- Rybár, J. (1944): Sociálno-psychologické úvahy o povahe reči a jej živote. Nové Mesto nad Váhom.
- Sacová, N. (1934): O školskom psychológovi. Pedagogický sborník.

- Správa o III. Zjazde slovenskej psychologickéj spoločnosti (1970). Informácia o sekciách. In Psychológ v Československu. R.II, č.3-4
- Smitková, H. a kol. (2014): Kapitoly z poradenskej psychológie. Univerzita Komenského, Bratislava.
- Souček, R. (1946): Stručné dejiny psychológie. Nakladatelství české grafické unie a.s. Praha
- Spesz, A. (1936): Ľudský charakter dľa individuálnej psychológie. Slovenský učiteľ, VIII, č.7
- Spesz, A. (1936): Podvedomie v normálnom živote. Slovenský učiteľ XVIII. 1936 č.8
- Spesz, A. (1941): Hranice poznania. SUS- Bratislava.
- Stančák, A. (1985): Reorientácia klinickej psychológie. Odborný seminár SPS SAV: Súčasný stav a perspektíva aplikácie psychológie v SSR. Psychológ v Československu.
- Stavěl, J. (1937): Mentální výkony dětí českých a slovenských, osobitný odtlačok z Psychotechnickej ročenky II, Praha 1937. Vydané v Pedagogický sborník, r. 4. č.1.
- Stavěl, J. (1971): Antická psychologie. SPN, Praha.
- Stempelová, J. Edit.: Žiť život v plnosti. Prof. PhDr. Ondrej Kondáš, DrSc. Životopisná črta.
- Stríženec, M. (1993): Doterajšie zameranie experimentálnej psychológie na Slovensku. In Kováč, D., Kováliková, V.: Zakladajúce osobnosti, peripetie a ponaučenia z novodobého vývoja psychológie na Slovensku, UEP, Bratislava.
- Stríženec, M. (1996): Psychológia náboženstva. Veda, Vydavateľstvo SAV.
- Stríženec, M. (2001): Súčasná psychológia náboženstva. Iris, Bratislava.
- Stríženec, M. (2007): Novšie psychologické pohľady na religiozitu a spiritualitu.
- Šimková, E. (1980): Aktivizačné činitele v školskej práci žiakov učiacich sa pod svoje možnosti. Záverečná správa z rezortného výskumu č. IV. Krajská pedagogicko-psychologická poradňa v Košiciach.
- Šimová, E. (1978): Kapitoly z gerontopsychológie. FF UPJŠ, Rektorát UPJŠ v Košiciach.
- Šípoš, I. (1977): Pamäť a znovu poznanie. Veda, Bratislava.
- Šípoš, I. (1987): Horizonty psychológie, Veda SAV, Bratislava.
- Štefánek, A. (pseudonym Levársky) (1909): Kolektívna psychológia v službe národa. Slovenský obzor, č.1
- Štefánek, A. (Levársky) (1909): Kolektívna psychológia v službe národa II. Slovenský obzor č.4
- Štúr, I. (1975): Základy diferenciálnej psychológie. Osveta, Martin.
- Šulek, M., Valašková, M. (1971): Porovnávanie východísk ústavných foriem psychologickéj výchovnej starostlivosti o problémové deti u nás a v zahraničí. In: Zborník: Psychologická výchovná starostlivosť a rozvoj osobnosti (socialistického) človeka. Východoslovenské vydavateľstvo Košice.
- Tatranský, Š. (1971): Psychologické aspekty prevýchovy deti s poruchami správania v ústavnej výchove. In J. Hvozdič a kol.: Psychologické výchovné poradenstvo v teórii a praxi. Vydala Psychologicko-výchovná klinika v Košiciach vo Východoslovenskom vydavateľstve v Košiciach.
- Terebessy, K. (1942): K problému ambivalencie v jazykovom vývine. Bratislava
- Városov, M. (1946): Poznámky k dnešnej francúzskej psychológii. Sborník MS, časť Rozhľady. R.I. č.1
- Városov, M. (1947): Významy pojmu ja. Psychologický zborník. MS r. II. č.1,2
- Városov, M. (1947): Hodnotiaci akt. Psychologický zborník MS, r. II, č. 3,4

- Verner, M. a kol. (1957): Psychológia v zdravotníctve. Vydavateľstvo SAV, Bratislava.
- Zelina, M., Nevrlá, V. (1977): Longitudiálne sledovanie deprimovaných detí v podmienkach detského domova. Záverečná správa z rezortného výskumu MŠ SSR č. IV-6/1
- Zelina, M. (1982): Osobnosť tvorivého žiaka. In Hvozdič, J. a kol: Rozvíjajúce poradenstvo v osobnostnom vývine žiaka. KPPP, Košice.
- Zelina, M., Zelinová M. (1990): Rozvoj tvorivosti detí a mládeže. SPN, Bratislava.
- Zelina, M. (1996): Stratégie a metódy rozvoja osobnosti dieťaťa. IRIS, Bratislava.
- Zelina, M. (1997): Ako sa stať tvorivým. Fontana Kiadó, Šamorín.